

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΘ'.

ΙΟΥΝΙΟΣ 1956

ΑΡΙΘ. 172.

Ο ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Α'.

Ήταν ένα μεγάλο επίτευγμα για τον φιλοσοφικό στοχασμό, όταν έφθασε στην διάκρισι ανάμεσα στον κατά κυριολεξία πολιτισμό, έσωτερικό πολιτισμό, καλλιέργεια, ανέβασμα πνευματικό, έξευγενισμό έσωτερικό του ανθρώπου, Kultur⁽¹⁾ και τον έξωτερο «πολιτισμό», θεωρούμενο στις έξωτερες εκδηλώσεις της ζωής, στην έξωτερική κοινωνικότητα, στην άνεσι του βίου, στα κομφορ, στις τεχνικές συνθήκες διαβιώσεως, στον τεχνικό πολιτισμό, Zivilisation.

Η διάκρισις δέν γίνεται πάντοτε από το «πολύ κοινόν». Ο «πολιτισμός» με τη δεύτερη έννοια, πού θά τόν ονομάσω εδώ «τεχνικό πολιτισμό» κατ' αντίθεσι προς τόν «ταίς ἀληθείαις» πολιτισμό, τόν πολιτισμό στην κυριολεξία, την ψυχική καλλιέργεια, τόν πνευματικό πολιτισμό, ο τεχνικός πολιτισμός εκλαμβάνεται από το πολύ κοινό σαν πολιτισμός ἀληθινός. Βλέπομε έναν δρόμο καλοχαραγμένο, ίσιο, σπαθί, ασφαλτοστρωμένο, πού αστράφτει «πολιτισμός», λέμε. «Πολιτισμός» είναι τὰ τηλέφωνα πού μπαίνουν σ' ένα συνοικισμό, πολιτισμός ένα καλό καινούργιο τουριστικό ξενοδοχείο. Δέν είναι κακό πού το λέμε αυτό, αρκεί να μὴν ξεχνᾶμε τὴ διαφορὰ στις έννοιες. Για να καταλάβωμε τὴ διαφορὰ αὐτή, αρκεί ν' ἀναλογισθοῦμε τοῦτο: Ὁ τεχνικός πολιτισμός προϋποθέτει οικονομικήν εὐμάρεια· κι' ἅμα ἔχης τὸ χρῆμα

δέν είναι δύσκολο να τόν ἀποκτήσης. Μὲ χρήματα κι' ἐπιτελεῖο εἰδικῶν μορφεῖς να μεταβάλῃς σὲ λίγο χρόνο, σὲ λίγους μῆνες ἴσως, μιὰ βάρβαρη χώρα, να τὴν κάμῃς πρωτοπόρο τοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τὴν ἀποψι δρόμων, ἠλεκτρικῶν ἐγκαταστάσεων, τηλεφῶνων κλπ. Να ἐκπολιτίσης ένα λαὸ ὅμως... χρειάζονται να περάσουν γενεὲς δλόκληρες ἴσως, για να μάθουν να προσέχουν τόν συνάνθρωπό τους, πρῶγμα πού είναι προϋπόθεσις πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Λίγες μέρες φθάνουν, καὶ τὸ δημόσιο γραφεῖο ἢ τὸ κοσμικὸ κέντρο ἔχει τὶς πολυτελεῖς πόρτες του στή διάθεσι τοῦ κοινού. Μὰ χρειάζονται γενεὲς για να μάθουν, ποῦ μπαίνουν, να κλείνουν τὴν πόρτα, πού βρήκαν κλειστή όταν ἔμπαιναν. Τὸ πρῶτο είναι ζήτημα χρημάτων. Τὸ δεύτερο ζήτημα πνεύματος. Τὸ τεχνικὸ μπορεῖ να γίνη καὶ με παραγγέλματα, ἀνήκει στή σφαῖρα τῆς προσταγῆς, τοῦ ἔξαναγκασμοῦ. Τὸ πνεῦμα ἀντιθέτως «ὅπου θέλει πνεῖ». Ἀνήκει στήν σφαῖρα τῆς ἐλευθερίας.

Β'.

Μὲ βάσι αὐτὴ τὴ διάκρισι, μποροῦμε τώρα να προχωρήσωμε στήν ἔρευνά μας για τὴν κρίσι πού περνᾶ ὁ πολιτισμός. Καιρός τώρα να ἀποσαφηνίσωμε, πὸς ὅταν μιλάμε για «κρίσι» πού περνᾶ ὁ πολιτισμός, ἐννοοῦμε τόν πνευματικό, τόν «ταίς ἀληθείαις» πολιτισμό. Καὶ τὸ θέμα μας είναι να δοῦμε ἂν ὁ τεχνικός «πολιτισμός» εἰσέφερε, καὶ τί εἰσέφερε, τί καλὸ καὶ τί κακό, για τὴ διαμόρφωσι καὶ ἄρα καὶ για τὴν «κρίσι», τοῦ σημερινοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ

(1) Ἡ διάκρισις είναι κυρίως τοῦ Spengler, ἔγινε ὅμως γενικῶς δεκτὴ.

μας, να καταθέσωμε (ὡς μείνωμε στὴν εἰκόνα τῶν ἰσολογισμῶν) καὶ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ τὸν ἰσολογισμό.

Γιὰ νὰ μπορέσωμε ὅμως νὰ κάμωμε ἕνα τέτοιον ἰσολογισμό πρέπει νὰ λυρωθοῦμε ἀπὸ δυὸ πλάνες, ἀντίθετες μεταξὺ τους μὰ ὅμοια βλαβερές. Ἡ μιὰ θεωρεῖ τὸν τεχνικὸ πολιτισμὸν ὡς τὴν ἄλλη πλευρὰ τοῦ πνευματικοῦ, ἢ καὶ ἀκόμα πάρα πέρα τὸν πνευματικὸν ὡς ἀπόρροια, ὡς παιδί τοῦ τεχνικοῦ. Τὸ παιδί ἀπλώνεται ὅπου ὁ πατέρας ἀνοίγει δρόμους (καὶ κατὰ κυριολεξίαν δρόμους). Ἡ ἀντίθετη πλάνη θεωρεῖ τὸν τεχνικὸν ὡς ἐξθροῦ τοῦ πνευματικοῦ, ὡς, ὡς ποῦμε, ἀντιπολιτισμὸν. Γίνεται ἔτσι ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς ἕνας «ἀποδιοπομπαῖος τράγος». Αὐτὸς φταίει γιὰ ὅλα! Αὐτὸς εἶναι ἡ βολικὴ ἀπάντησις στὸ ἐρώτημα ποῦ βαραινεῖ τὴ συνειδήσι μας, γιατί ἄρα γε βρισκόμαστε στὰ σημερινὰ χάλια!

Δὲν μποροῦμε νὰ ξανοιχτοῦμε σὲ συζητήσεις πάνω στὶς ἀντιλήψεις αὐτές. Ἡ πρώτη εἶναι μηχανοκρατία, ὕλισμός. Καὶ πῶς τὸ θέλετε, εἶναι ἀπρηχαιωμένο νὰ ἀντικρούης τὸν ὕλισμὸν στὶς ἡμέρες μας. Ὅσο γιὰ τὴ δευτέρην ἀντίληψιν, θὰ τὴν συζητήσωμε ὅταν βροῦμε τὸν... συζητητὴ, τὸν ἄνθρωπο ποῦ εἰς τὰ σοβαρά⁽²⁾, μὲ συνέπεια θὰ ζητήσῃ νὰ γαρειμίσῃ ἢ νὰ σταματήσῃ τὸν τεχνικὸν πολιτισμὸν ὡς ἐξθροῦ τὰχα τοῦ πνευματικοῦ. Ὡς τότε, ὡς προχωρήσωμε στὴν ἔρευνά μας, στὸ «ἐνεργητικὸν» καὶ «παθητικὸν» τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως μᾶς τὸ δείχνει ἡ πραγματικότης, χωρὶς α priori σχήματα.

Γ'.

Τὸ τεράστιον ἐνεργητικὸν τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι... μὰ ἀκριβῶς ἡ τεχνικὴ πρόοδος. Ὅ,τι κι' ἂν λέμε ἐναντίον της, τὴν καρποῦμεθα ὅλοι, κι' ὅλοι αἰσθανόμεστε τὴν εὐεργετικὴν της ἐπίδρασιν, ἐπίδρασιν ὄχι μόνον τεχνικὴν μὰ καὶ πνευματικὴν. Τὰ εἶπαμε αὐτὰ στὸν ἰσολογισμό τῆς ἐπιστή-

μης⁽³⁾ μένουσαν νὰ ὑπογραμμισθοῦν ἐδῶ τρία εἰδικώτερα κονδύλια⁽⁴⁾.

Τὸ πρῶτον εἶναι, πῶς ἡ τεχνικὴ πρόοδος ἀποτελεῖ ἕνα ὄργανον γιὰ τὴν διάδοσιν τῶν ἰδεῶν, ἄρα τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπὸ χριστιανικὴν πλευρὰ πολλὰς φορὰς ἔχει διατυπωθῆ ἡ ἀπορία, πῶς θὰ ἦταν ἄρα γε ὁ πολιτισμὸς μας, ἂν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἶχε στὴ διάθεσί του, γιὰ τὸ κήρυγμα τοῦ καὶ τὸ ἔργο του, τὰ σημερινὰ τεχνικὰ μέσα, μέσα συγκοινωνίας καὶ μέσα διαδόσεως τοῦ λόγου, ἀπὸ τὴν τυπογραφία ὡς τὴν τηλεόρασιν.

Ἐπάρχει ὅμως καὶ δεύτερον, σημαντικώτερον ἀκόμα, κονδύλι. Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς συμβάλλει πολὺ στὴν δημοκρατία, μὲ τὴν εὐρύτερην φυσικὰ ἔννοιαν τοῦ ὄρου. Θὰ ἐλθωμε στὸ ἐπόμενο ἄρθρον καὶ στὴν δημοκρατίαν τὸν ἰσολογισμό. Ὅμως, ἀπὸ τώρα ὡς ποῦμε, ὅτι τῆς δημοκρατίας στὴν πλατεία, τὴν ἀληθινήν, τὴν πνευματικὴν ἔννοιαν χαρακτηριστικῶς οὐσιώδεις εἶναι ἡ προσπάθεια, ὅσο μπορεῖ πρὸς πλατείας μᾶζες νὰ μετέχουν σὲ ὅσο μπορεῖ μεγαλύτερον βαθμὸν στὰ ἀγαθὰ ποῦ χρειάζονται γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Μὰ τότε δὲν μποροῦμε ν' ἀρνηθοῦμε τὴν τεραστία συμβολὴν ποῦ προσφέρει ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς στὴ δημοκρατία.

Κι' ἀλήθεια, ἡ τεχνικὴ πρόοδος μὲ τὴν μαζικὴ παραγωγή προσφέρει ἐκ πλαθῆν ἀγαθὰ ποῦ εἶναι προσιτὰ στὶς πλατείας μᾶζες πολὺ περισσότερον ἀπὸ ἄλλοτε. Τὸ φθηνὸν ἀλλὰ χρήσιμον ἐκτοπίζει τὸ σπάνιον καὶ πολυτελὲς κι' ὀδηγεῖ σὲ ἀπάμβλυνσιν τῶν

(3) «Ἀκτίνες», τεύχος Ἀπριλίου 1956, σ. 145 ἔπ.

(4) Θὰ ὑπενθυμίσω ἐδῶ, πῶς τὸ περιοδικὸ τοῦτο ἐφιλοξένησε σειρὰ ἀπὸ ἄρθρα συνεργατῶν τοῦ πάνω στὸ θέμα τοῦτο. Ἔτσι θ' ἀναφέρω ἐδῶ τὰ ἄρθρα τοῦ Δ. Πυργιώτη στὶς «Ἀκτίνες», 1955, σ. 152 ἔπ., 199 ἔπ., 246 ἔπ. καὶ τοῦ αὐτοῦ σὲ προηγουμένους τόμους. Ἀπὸ τὶς γενικώτερες ἐπισκοπήσεις θ' ἀναφέρω τὸ βιβλίον τοῦ Lewis Mumford *Technique et civilisation trad.* Denise Montouner, 1950, καὶ ὅσα ἐκθέτει ὁ Toynebe στὸ ἔργον του «*A Study of History*» τόμ. III, ἰδίως σ. 154 ἔπ. Ἄξιο ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἐπίσης τὸ βιβλίον τοῦ Γάλλου ἀκαδημαϊκοῦ André Siegfried, *Aspects du XXe siècle* (1955).

(2) Κριτικὴ τῆς θεωρίας Spengler καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῆς σοβαρότητος βλ. στὸ βιβλίον τοῦ J. G. de Beus, *The Future of the West*. Ἑλλ. μετάφρασις, «Τὸ μέλλον τῆς Δύσεως» σελ. 40 ἔπ.

διαφορῶν ἀπὸ τὸν πλοῦτο. Σκεφθῆτε μόνον ἀπὸ τὴν ἐνδυμασία τί δημοκρατικὴ ἐξίσωσι φέρνει τὸ νάυλον. Σκεφθῆτε ἀκόμα τὴν δημοκρατικὴν ἐξίσωσι στὰ μέσα συγκοινωνίας. Τὸ ὅτι ἐγίνε δυνατόν νὰ μπαίνει ὁ ὄχλος σὲ ὄχημα ἦταν σκάνδαλο. Τὸ σκάνδαλο ἔδωσε τὸ ὄνομα στὸ ὄχημα. Ἦταν τὸ προσιτὸ omnibus, σ' ὄλους, τό... μπουσί τὸ σημερινό! Τώρα omnibus γίνεται τὸ αὐτοκίνητο, τουλάχιστον τὸ ταξί πὸν πάει νὰ κόμει σὲ κάθε ἄνθρωπο δυνατόν νὰ ἔχη μπιτὴ στὴν ζωὴ του σὲ ὄχημα, μόνος του μάλιστα. πρῶτα ἄλλοτε ἀσύλληπτο γιὰ τὰ ἐννέα δέκατα τοῦ πληθυσμοῦ. Ἄς προσθέσω τὴν κοινὴ (κι' ὄχι κυβερνητικὴ μόνον ὅπως ἄλλοτε) χρῆσι τῶν ταχυδρομείων μὰ καὶ τῶν τηλεγράφων καὶ τῶν τηλεφώνων. Ἄς παραλείψωμε γιὰ συντομία τὴν σημαντικώτατη ὅμως, ἐκδήλωσι τῆς δημοκρατίας πὸν φέρνει μὲ τὶς διαφορὲς πλαστικὲς ὕλες τὸ φθινὸ παιδικὸ παιχνίδι, κι' ἄς πᾶμε ἔτσι στὰ πεταχτά στὴ δημοκρατία πὸν φέρνει ἡ νοσηλεία ὄλων στὸ νοσοκομεῖο, ἡ κλινικὴ ὅπου, σὲ διαφορὲς θέσεις ὅμως μὲ τοὺς ἴδιους γιατροὺς, τὶς ἴδιες ἀδελφὲς συναντῶνται τοῦ παλατιοῦ καὶ τῆς τρώγλης ὁ ἔνοικος.

Μὰ εἶναι καὶ γὰρ ἄλλο. Ἡ τεχνικὴ πρόοδος δημιουργεῖ τὴν ἄνεσι τοῦ βίου, τὸ «κομφόρ». Ἡ εὐκολία στὴ «λάτρα» τοῦ σπιτιοῦ καὶ στὴν καθ' ὅλου διαβίωσι. Καὶ τὸ «κομφόρ» ἐκτοπίζει τὴν πολυτέλεια. Πολυτελέστατα μέγαρο ἄλλοτε, τῶν Βερσαλλίων τὸ παλάτι ἀκόμα, ἀπὸ ἄποψι ἀνέσεων τοῦ βίου, τῶν «κομφόρ», ἦσαν τέτοια πὸν κανένας μας δὲν θ' ἀντίχε σήμερα νὰ κάτσει ἐκεῖ. Σήμερα τὴν πολυτέλεια ἐκτοπίζουν ἡ ἠλεκτρικὴ κουζίνα, τὸ ἠλεκτρικὸ πλυντήριο, ἡ ἠλεκτρικὴ σκούπα. Ὅλα αὐτὰ διευκολύνουν τὴν ζωὴ τῆς νοικοκυρᾶς, τὴν κάνουν χαρούμενη, ἀξιοπρεπὴ (ὄχι μόνον δουλειὰ γιὰ «δοῦλες»), ἀξιοπρεπὴ καὶ γιὰ τὸν ἄνδρα ἀκόμη πὸν κι' αὐτὸς δίνει μιὰ βοήθεια ἢ αὐθυπηρετεῖται. Φεύγει ἔτσι σιγά-σιγά—ἄλλη σημαντικώτατη συνέπεια καὶ αὐτὴ—ὁ ἐλεεινὸς θεσμὸς τῆς ὑπηρετρίας, τῆς «δοῦλας»!

Καὶ γὰρ ἀκόμα: Τὸ σπῆτι γίνεται πῶ πολὺ ἐλκυστικὸ καὶ γιὰ τὸν ἄνδρα. Τοῦ προσφέρει ὄχι πολυτέλειες, ἀλλὰ ἀνέσεις,

πὸν ξεκουράζουν καὶ καθιστοῦν περιττὸ τὸ καφενεῖο. Προσφέρει τὸ ραδιόφωνο, τούτην ἢ ἐκεῖνη τὴν ἄνεσι... ἢ τὴν κάποια μετοχὴ στὸ νοικοκυριὸ πὸν γίνεται κι' αὐτὸ παιχνίδι. Τὸ σπῆτι γίνεται ἀξία. Ὁ ἄνδρας ὅταν εἶναι στὴ δουλειὰ ἔξω ἀπὸ τὸ σπῆτι σκέπτεται ὄχι πότε θὰ πάη στὸ καφενεῖο, ὅπου «συχνάζει», ὅπως ἄλλοτε, μὰ πότε θὰ γυρίσῃ στὸ σπῆτι του. Καὶ μὴν πῆτε πὸς αὐτὸ δὲν εἶναι πνευματικὸς πολιτισμὸς! Κι' ἀκόμα οἱ ἀνέσεις ἀπλώνουν τὴν ἐξωτερικὴ κοινωνικότητα, τὴν πολιτισμένη ἐμφάνισι στὴν συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων, τὴν γνωριμία τῶν λαῶν μὲ τὸν τουρισμὸ, τὴν «ἀνθρωπιά», πὸν κι' αὐτὴ ἀξία πολιτισμοῦ βέβαια εἶναι!

Κι' ἄλλη ἀκόμη δημοκρατικὴ δημιουργία τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ: Ἡ εὐκολία γιὰ τὴ διάδοσι τῶν γνώσεων. Τὸ φθινὸ βιβλίον πὸν κάνει προσιτὸ καὶ στὸν ἐπαίτη ὅ,τι ἄλλοτε, στὴν ἐποχὴ τῶν χειρογράφων, μόνον οἱ ἠγεμόνες μπορούσαν νὰχουν. Τυπογραφία, φωτογραφία καὶ ραδιόφωνο κάνουν στὰ εὐρύτατα στρώματα προσιτὴ τὴν καλλιέργεια πὸν δίνουν τὰ γράμματα κι' οἱ τέχνες. Κι' αὐτὸ δὲν εἶναι βέβαια μόνον «τεχνικὴ» πρόοδος! Εἶναι, σ' ὅλη τὴν κυριολεξία, πολιτισμὸς!

Δ'.

Μὰ δὲν ἔχει νόημα νὰ προχωρήσωμε στὸ «ἐνεργητικὸ», νὰ γράψωμε ὅ,τι ἔχει κι' ὄλας σκεφθῆ ὁ ἀναγνώστης. Ἄς περάσωμε, λοιπόν, στὸ παθητικὸ. Κι' ἔχει ἀλήθεια πολλὰ κονδύλια τὸ παθητικὸ αὐτὸ... τουλάχιστον ὅπως τὸ παρουσιάζουν ὄσοι θέλουν (ἢ λένε πὸς θέλουν) νὰ λιθάσουν τὸν τεχνικὸ πολιτισμὸ.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα, λένε, ἂν στὸ ἐνεργητικὸ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ γράφετε, ὅτι ἐγίνε ὄργανο γιὰ τὴν διάδοσι τῶν ἰδεῶν, μὴ ξεχνάτε, πὸς ἐγίνε ὄργανο γιὰ τὴν διάδοσι καὶ τῶν κακῶν ἰδεῶν, ὄργανο ὄχι γιὰ νὰ δημιουργηθῆ μὰ γιὰ νὰ ξεριζωθῆ ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς. Ἔπειτα, ὄσο γιὰ τὴν δημοκρατία στὴν ἐκφανσι τῆς φθηνῆς προσφορᾶς τῶν ἀνέσεων τοῦ βίου, μὴ ξεχνάτε πὸς μὲ τὰ κομφόρ ἀνεβαίνει κι' ἡ ἀπαιτητικότης τοῦ ἀνθρώπου, κόβεται ἡ ὀρεξίς του γιὰ δουλειὰ, ἡ ἀντοχὴ του στὶς

δυσκολίες τῆς ζωῆς, ἡ ἱκανότης προσαρμογῆς. Ναι, τώρα ὑπάρχουν ἀνέσεις πολλές καὶ προσιτὲς στοὺς πολλοὺς ἀπὸ τὴν ἠλεκτρικὴ κουζίνα (μὲ δόσεις) καὶ τὸ «φὸλκςβάγκεν» ἴσα μὲ τὸ παιγνίδι νάυλον πὺν κάνει τὸ παιδάκι εὐτυχισμένο χωρὶς νὰ ἐλαφρώνη σημαντικὰ τοῦ πατέρα τὴν τσέπη. Τί δράμα ὅμως ὅταν οὔτε αὐτά, οὔτε τὰ φθηνὰ μέσα, πὺν τὰ διαθέτουν ἑκατομμύρια πιά, δὲν μπορεῖς νὰ τᾶχης ἐσύ, οὔτε τὸ παιγνίδακι πὺν δίνει στὸ παιδί του ὄχι ὁ πρίγκηπας μὰ ὁ ὁμότεχνος. Καλὰ τέλος πάντων νὰ πεζοπορῆς (σ' αἰῶνες περασμένους), ὅπως οἱ περισσότεροὶ συνάνθρωποί σου, γιατί δὲν ἔχεις τὴν ὄλως ἐξαιρετικὴ τύχη νὰ διαθέτης τοῦ πατρικίου τὸ ἄρμα ἢ ἔστω τὸ ἄλογο. Μὰ νὰ πεζοπορῆς γιατί δὲν ἔχεις τῆς τρίτης θέσεως τὸ εἰσιτήριο γιὰ τὸ τραῖνο ἢ τὴν δραχμὴ γιὰ νὰ πάρης τὸ λεωφορεῖο πὺν περνάει μπροστά σου, ἔτοιμο, στὴ διάθεσί σου; Ἄληθεια! Ἡ πρόοδος τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ πάει νὰ καταστήσῃ ψυχολογικὰ ἀβάσταχτη τὴ φτώχεια!

Μὰ καὶ κᾶτι ἄλλο πὺν ἔχει πολλὲς φορές τονισθῆ. Ὁ τεχνικός πολιτισμὸς κατήντησε ἓνα μαχαίρι, μιά «δαμόκλειος σπάθη», πὺν κρέμεται ἀπὸ πάνω μας. Ὁλων ὁ νοῦς θὰ πάη ἴσως ἐδῶ στὴν ἀτομικὴν ἐνέργεια, πὺν κάνει νὰ τεθῆ γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ ὑπάρξεως ἀνθρώπου ζήτημα αὐτοκτονίας τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου γένους. Μὰ δὲν χρειάζεται νὰ φθάσετε στὴν ἀτομικὴν ἐνέργεια. Φθάνει νὰ πάτε στὶς μυριάδες τῶν ἀποφοίτων τῶν γυμνασίων καὶ τῶν πανεπιστημίων, πὺν χωρὶς νὰ ἔχουν μόρφωσι, ἔχουν «χαρτιά», χαρτιά πὺν δὲν ἀποτελοῦν βέβαια ἐφόδιο γιὰ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια, πὺν εἶναι ὅμως ἐμπόδιο γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς. Πῶς νὰ πάρη στὰ χέρια τὸ τσαπί, ἐκεῖνος πὺν ἐπῆρε, κάποτε, ἔστω καὶ σὲ λαθρομετάφρασι, στὰ χέρια του τὸν Βιργίλιο;

Τρῖα κονδύλια παθητικοῦ ἀνεφέραμε, ὅμως δὲν θέλει πολλὴ «βίασανο» γιὰ νὰ δοῦμε ὅτι καὶ τὰ τρία εἶναι ψεύτικα, τὸ παθητικὸ τους εἶναι ψευδοπαθητικὸ. Ἀπλούστατα, δὲν εἶναι παθητικὸ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ ἐκεῖνου πὺν τὸν χρησιμοποιεῖ. Ὅταν καταλογίζουμε στὸ παθητι-

κὸ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅτι εἶναι ὄργανο γιὰ νὰ διαδίδονται καὶ κακὲς ἰδέες, εἶναι σὰν νὰ καταλογίζουμε στὴ δακτυλογράφο ἢ στὴν μηχανὴν ὅτι γράφει ὁ προϊστάμενος. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴ συμβολὴ στὴ δημοκρατία, τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴ «δαμόκλειος σπάθη», γιὰ τὸν κίνδυνο πὺν συνδέεται μὲ τὴν πρόοδο τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ! Μὰ δὲν ὑπάρχει ἀξία στὸν κόσμον πὺν νὰ μὴν εἶναι συγχρόνως καὶ κίνδυνος, ὅταν δὲν γίνεται ἡ κατάλληλη χρῆσις. Μήπως ἡ ὑπάτη τῶν ἀξιών, ἡ ἀγάπη, δὲν εἶναι κίνδυνος νὰ καταστήσῃ σὲ συναισθηματικὴν ἀδυναμία χαρακτηῆρος, σὲ παράπονο κατόπιν, σὲ πικρία, σὲ μισανθρωπία ἀκόμα; Κι' ἂν τὴ δύναμι τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ θὰ εἶναι ἱκανὸς ὁ ἄνθρωπος νὰ τὴν ἀξιοποιήσῃ γιὰ καλὸ ἢ γιὰ κακὸ, αὐτὸ εἶναι θέμα πὺν ἀφορᾷ στὸν πνευματικὸ πολιτισμὸ, ὄχι στὸν τεχνικὸ. Κι' ἂν, γιὰ νὰ γυρῶμε σὲ μίαν εἰκόνα πὺν ἔφερε ὁ Σωκράτης, ἓνας «μανεῖς» παίρνει τὰ ὄπλα του ν' αὐτοκτονήσῃ, δὲν φταῖνε βέβαια τὰ ὄπλα. Ἡ τρέλλα φταῖει! Καὶ θάναι τρέλλα στὸ τετράγωνον ν' ἀναζητᾷς τὸ πταῖσμα στὰ ὄπλα, στὸν τεχνικὸν πολιτισμὸ!

Ε'.

Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀληθινὸ παθητικὸ τοῦ «πολιτισμοῦ» αὐτοῦ;

Πῶς δὲν ὑπάρχει; Μποροῦσε νὰ μὴν ὑπάρχη; Ἀνθρώπινο κι' ὁ τεχνικός πολιτισμὸς καὶ τ' ἀνθρώπινα ἔχουν κι' ἐνεργητικὸ καὶ παθητικὸ, μιά κι' ἄνθρωποι δὲν εἶναι οὔτε ἄγγελιοι, οὔτε διάβολοι, ἀλλὰ ἀπλούστατα ἄνθρωποι.

Ἐχει, λοιπόν, κι' ὁ τεχνικός πολιτισμὸς τὸ παθητικὸ του, τὸ ἀληθινὰ δικό του παθητικὸ. Καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα θὰ μποροῦσε νὰ βάλουμε σ' αὐτὸ τὶς συναλλαγματικὲς πὺν ἔχει ὑπογράψει μὲ τόση εὐκολία, τὶς μεγάλες ὑποσχέσεις πὺν ἄφθονα καὶ μὲ θόρυβο ἐσχόρησε ὁ «πολιτισμὸς» αὐτός.

Γιατί ὁ τεχνικός πολιτισμὸς δὲν κάνει, ἀλήθεια, οἰκονομία στὸ θόρυβο οὔτε μπορεῖ νὰ κατηγορηθῆ γιὰ μεγάλη... μετριοφροσύνη. Καὶ ἔκαμε τὸν ἄνθρωπον νὰ πιστέψῃ, πῶς, ἂς ποῦμε, μὲ τὸ ἠλεκτρικὸ ρεῦμα θὰ γίνῃ εὐτυχῆς, εὐτυχῆς μὲ τὴν ὄλη ἔννοια τοῦ ὄρου. Καὶ μιά καὶ τώρα δεῖ-

χνουν τὰ πράγματα, πὼς αὐτὸ δὲν εἶναι ἀλήθεια, οἱ συναλλαγματικὲς μένουν ἀπλήρωτες... Ἀπαντᾷ, βέβαια, ὁ τεχνικός πολιτισμὸς πὼς δὲν εἶναι δική του δουλειὰ νὰ δώση τὴν εὐτυχία. Τότε ὅμως δὲν ἦταν οὔτε δική του δουλειὰ νὰ δώση τὶς ὑποσχέσεις πὺν ἔδωσε!

Μὰ ὑπάρχει καὶ δεύτερο κοινὸν. Ὁ τεχνικός πολιτισμὸς δὲν ἔδωσε μόνο ὑποσχέσεις. Πῆγε νὰ δημιουργήσῃ κοσμοθεωρία πὺν θὰ ἦταν κάλυμμα στὶς ὑποσχέσεις αὐτές. Ἐγίνε δοῦλος τοῦ δούλου του, τῆς μηχανῆς. Κι' ἀπὸ τὴν μηχανὴ πῆγαμε στὴν μηχανιστικὴ ἀντίληψιν τῆς ζωῆς. Κι' ἔτσι φθάσαμε στὸν ὀρισμὸν, πὼς ἄνθρωπος εἶναι τὸ ἐνδιάμεσο ὄργανο, μὲ τὸ ὁποῖον μιὰ μηχανὴ κατασκευάζει μιὰν ἄλλην μηχανήν⁽⁵⁾. Ἡ μηχανιστικὴ αὐτὴ ἀντίληψις πάλι ὀδηγεῖ στὴν ὕλιστικὴ κοσμοθεωρία. Ἐτσι ὁ τεχνικός πολιτισμὸς ἔγινε, ἂν ὄχι δημιουργός, ὅμως στήριγμα τοῦ ὕλισμοῦ πὺν ἀποτελεῖ—αὐτὸ δὰ τὸ δεχόμεσθε ὅλοι ἐκτός ἀπ' ἐκεῖνους πὺν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ κάνουν «ὕλισμὸν»—τὸν θάνατο τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Αὐτὸς ὁ ὕλισμὸς τῆς θεωρίας μπορεῖ νὰ μὴν ἀπλώνεται στὶς μᾶζες ἢ νὰ μὴν ἔχη διάρκεια. Μένει ὅμως κατὰ τὸ πολὺ χειρότερο. Μένει ὁ ὕλισμὸς τῆς νοοτροπίας, ἢ ὕλιστικῆ, ἢ μηχανοκρατικῆ νοοτροπία, ὁ μηχανοκρατικὸς τρόπος ζωῆς, δημιούργημα αὐτὸ σὲ μεγάλο μέρος τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ.

Κι' ἔχομε τόσες ἐκφάνσεις τῆς μηχανοκρατίας αὐτῆς! Μηχανοκρατία πὺν ἐκτείνεται πέρα κι' ἀπὸ τὴν μηχανή, σ' ὅλο τὸν ἐξωτερικόν, τὸν ἐπιφανειακὸ πολιτισμὸν, κι' ὅπου δὲν ἔχει ἀνάμειξιν ἢ μηχανὴν κι' ἢ «τεχνική». Ἐχομε ἔτσι μηχανοκρατία τῆς ἐξωτερικῆς κοινωνικῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου. Καλλιεργημένος θεωρεῖται ὁ ἄνθρωπος πὺν μπορεῖ νὰ «σταθῇ» σ' ἓνα σαλόνι, σ' ἓνα ἐπάρτυν. Ὅπως ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά (θὰ μπορούσαμε πολλὰ νὰ ποῦμε στὸ κεφάλαιο αὐτό) ὑπάρχει καὶ ἡ κρατικὴ μηχανοκρατία, ἢ γραφειοκρατία πὺν ὅσο προχωρεῖ μᾶς ὀδηγεῖ στὸ κράτος-μηχανή, στὸ ἄνυχο κράτος.

Ἐδῶ ὑπάγεται καὶ μιὰ ἄλλη μηχανοκρα-

τία, ἡ μηχανοκρατία τῆς γνώσεως. Ἡ γ ν ὠ σ ι ς καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι πολιτισμὸς. Εἶναι τεχνικός πολιτισμὸς. Πολιτισμὸς στὴν κυριολεξία εἶναι ἡ μ ὀ ρ φ ω σ ι ς, πὺν εἶναι κατὰ διάφορον ἀπὸ τὶς γνώσεις, ὅσο διάφορος εἶναι ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ τὸν... στυλογράφον του. Ξέρετε τὸν ὀρισμὸν, ὅτι μὀρφωσις λέγεται ἐκεῖνον πὺν μένει, ὅταν ξεχάσετε ὅ,τι ἐμάθατε, ὅ,τι γνώσεις ἐπῆρατε. Μὀρφωσις εἶναι ἄ ν ω σ ι ς. Εἶναι πραγματοποιήσις τοῦ ὀνειροῦ τοῦ Ἀριστοτέλη «εἰς ὅσον δυνατὸν ἀνθρώπων ὀμοιοῦσθαι Θεῷ». Ἐ, λοιπόν, καὶ ὅμως ἀρχίζει νὰ ὑπάρχῃ μηχανοκρατία τῶν γνώσεων χωρὶς νὰ σκοτιζόμεσθε γιὰ τὴν μὀρφωσις, γιὰ τὸ τί «μένει». «Ὁ δεῖνα ξέρει γλῶσσες, ἄρα εἶναι μὀρφωμένος ἄνθρωπος». Ἐδῶ ὑπάγεται καὶ μιὰ ἄλλη μηχανοκρατία, χειρότερη αὐτῆ, ἢ μηχανοκρατία τῶν «διπλωμάτων». Κι' αὐτὴ ἢ μηχανοκρατία τῶν γνώσεων καὶ τῶν διπλωμάτων φαίνεται καὶ στὸ ἀκόλουθο: Ἐνῶ ἢ μὀρφωσις, σὰν πνευματικὸς πολιτισμὸς, ἀνήκει, ὅπως εἶδαμε, στὴν σφαῖρα τῆς ἐλευθερίας, μὲ τὴν μηχανοκρατικὴν ἀντίληψιν νομίζομε πὼς ἢ μὀρφωσις γίνεται μὲ σχέδια, μὲ προγράμματα, μὲ χρήματα καὶ παραγγέλματα. Θ' ἀνοίξομε—λέμε—μιὰ σχολή, θὰ μεταφράσωμε τοῦτο ἢ ἐκεῖνον τὸ ξένο πρόγραμμα, θὰ στείλωμε τόσους νὰ σπουδάσουν τόσον καιρὸν, θὰ δώσωμε ὑποτροφίες, θὰ ἔχωμε διπλωματούχους, ἄρα θὰ ἔχομε μὀρφωμένους. Πὺν πάει νὰ πῆ, πάνω-κάτω, ὅτι ἀρκεῖ νὰ ἐφοδιάσωμε κάποιον μ' ἓνα Stradivarius καὶ θὰ ἔχομε ἓνα νέο Παγκανί-νι. Περιττὸ νὰ ποῦμε πὼς μὲ τέτοια μηχανοκρατία λίγος χώρος μένει γιὰ τὴν ἀξία πὺν λέγεται ἀνθρωπίνην προσωπικότης! Ἡ μηχανὴ ὀδηγεῖ στὴν ἐξαφάνισιν τῆς προσωπικότητος.

ΣΤ'.

Κι' ἐρχόμεσθε τώρα στὸ κεφάλαιο πὺν θὰ μπορούσα νὰ τὸ ὀνομάσω «εἰδικὸ παθητικὸ» τῆς μηχανῆς. Κι' εἶναι, ἀλήθεια, μεγάλο τὸ παθητικὸ αὐτό.

Πρῶτα-πρῶτα, παθητικὸ τῆς μηχανῆς καὶ ἄρα καὶ τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἢ δημιουργία τοῦ καπιταλισμοῦ. Ὁ καπιταλισμὸς, ἢ κεφαλαιοκρατία, εἶναι παιδί τῆς μηχανῆς, τοῦ ἀνθρώπου-μηχανῆς,

(5) Βλ. Mumford σελ. 13.

όχι με την έννοια του Lamettrie, αλλά με την έννοια του φιλελευθέρου οικονομικού υλισμού. Αυτό το τερατούργημα που λέγεται «οικονομικός άνθρωπος», ο homo oeconomicus, που δεν ζη—ας το πούμε απλούστερα—παρά μόνο για το χρήμα, αυτό ήταν λύμη του πνευματικού πολιτισμού. Κι' ο άνθρωπος αυτός είναι παθητικό του τεχνικού πολιτισμού. Παθητικό είναι και η συνέχεια, η κεφαλαιοκρατία κι' όλα όσα μας έφερε το υλιστικό αυτό σύστημα⁽⁶⁾.

Και να τώρα το κονδύλι που το θεωρώ το βαρύτερο από όλα. «Ου μη καταμείνη το πνεύμα μου επ' αυτούς δια το είναι αυτούς σάρκας»⁽⁷⁾. Ο τεχνικός πολιτισμός, ακριβώς με τις ανέσεις που δίνει, σαρκοποιεί τον άνθρωπο, διώχνει το πνεύμα, κι' όποιον δεν υπάρχει η μηχανοκρατική νοτοροπία, που είδαμε πιο πάνω, σαρκοποιεί και τον πνευματικόν άνθρωπο ακριβώς με το να τον υπερεξυτηρετή. Του κόβει κάτι από το νόημα της ζωής, κάτι από την διαλεκτική της, από την πάλη. Κι' αυτός είναι ο μεγάλος κίνδυνος, ο κίνδυνος υπ' αριθ. 1 του πολιτισμού μας: «Ότι ο τεχνικός πολιτισμός θα εξαφανίση από την γή τον άνθρωπο σαν όν που παλαίει, που αγωνίζεται—άρα ζή».

Για να το καταλάβουμε, ας σκεφθούμε τουτό: Μπορούμε να φαντασθούμε που θα πάη αυτή η εξέλιξις των κομφορ; «Όλοι μας, αν κλείσωμε μιὰ στιγμή τα μάτια κι' όνειρευτούμε πως άρα γε θα είναι ο άνθρωπος μετά εκατό, διακόσια χρόνια, τρέμομε μπροστά στην ατομική ενέργεια. Άς μου επιτραπή να πώ άλλη μιὰ φορά, ότι και όμως ίσως αυτό έρχεται σε δεύτερη μοίρα. Δεν αποκλείεται κατά κάποιον τρόπο ή ατομική ενέργεια, ίσως με την αρχή του αντιπάλου δέους, να πάη, από απόψεως πολεμικού όπλου, στην περιοχή των εφιαλτικών εκείνων φόβων, όπως ήταν ο εφιάλτης του χημικού πολέμου, των ασφυξιογόνων, κλπ. Βρίσκω έναν άλλο κίνδυνο μεγαλύτερο: Έάν πάνε τα πράγματα όπως προχωρούν, εάν η συγκοινωνία φθά-

ση να πηγαίνουμε από την Ευρώπη στην Άμερική, γιατί όχι, και σε μιή ώρα, εάν θα φθάσωμε να έχομε το πάν πατώντας κουμπιά, εάν φθάσωμε κάθε οικογένεια να έχη τόσα αυτοκίνητα όσα είναι τα μέλη της οικογενείας και ίσως πάρα-πάνω, αν τα καταφέρωμε, όλα τα κομφορ να μäs πλημμυρίζουν κλπ., κι' ή ιατρική να κόψη της άρροστέιας τον εφιάλτη, δεν μπορώ, έγω τουλάχιστον, να φαντασθώ τί οικογένεια δημιουργείται με τέτοιες συνθήκες! Θα παίρνη ο καθένας το αυτοκίνητό του, θα τρέχουν έδω, θα τρέχουν εκεί. Η εργασία θα ελαττώνεται όσο πάει, θα φθάση στο minimum, ή ζωή θα είναι όλο πιο άνετη... αλλά... μπορεί άρα γε να είναι ή ζωή επ' άπειρον πιο άνετη και να εξακολουθη να είναι ζωή; Μήπως υπάρχει ένα όριο ανέσεως που πέραν άπ' αυτό ή ζωή δεν είναι πια ζωή αλλά είναι θάνατος; Μπορεί να βοηθη ένας πολιτισμός όπου το πάν να είναι κομφορ; Όταν το κομφορ δεν θα είναι βοήθημα για τον άγωνα της ζωής, αλλά θα είναι το νόημα της ζωής, θα μπορη να γίνη έπειτα λόγος για πολιτισμό;

Ζ'.

Λοιπόν, που καταλήγωμε με τον υπόδικό μας; Να δεχθούμε, ή να καταδικάσωμε τον τεχνικό πολιτισμό;

Τί άνόητη ερώτησις! Σάν να λέμε ότι έχομε υπόδικο τον ήλιο και ρωτάμε: Να επιτρέψωμε άρα γε στον ήλιο (αν σäs ένοχλή ή παρομοίωσις πάρετε το φεγγάρι) να συνεχίση την πορεία του ή να μην του επιτρέψωμε;

Δεν είναι στα χέρια μας να αποφασίσωμε εάν ή όχι ή τεχνική πρόοδος θα συνεχισθ. Η τεχνική πρόοδος θα συνεχισθ ή είτε θέλομε είτε δεν θέλομε—έχει μόνη της, μέσα της, τη δύναμή της. Μπορεί κάποτε να σταματήση. Θα σταματήση όμως όχι από μιάν απόφασί μας εν ψυχρώ άλλ' από μιὰ μεγάλη καταστροφή. Άλλά καλό θα είναι να μην την εδχώμαστε αυτήν την καταστροφή. Γιατί ή «σωτηρία» από τις ένοχλήσεις της τεχνικής προόδου θα μäs εκόστιζε πάρα πολύ: «Όσο κοστίζει ο άποκεφαλισμός σαν σωτηρία από τον πονοκέφαλο!

(6) Βλ. Π. Μελίτη, Ο καπιταλισμός: Θεμελίωσις και άποτελέσματα. «Ακτίνες», 1949 σ. 49 έπ.

(7) Γενέσεως κεφ. στ' στίχ. 3.

Ὁ τεχνικός πολιτισμός είναι πραγματικότητας. Οἱ ὠφέλειες ἀπὸ αὐτὸν εἶναι πραγματικότητας καὶ ἡ βλάβη καὶ αὐτὴ εἶναι πραγματικότητας. Τὸ πρόβλημα εἶναι ἐὰν μπορῇ νὰ γίνῃ ἀξιοποιήσις τῶν ὠφελημάτων καὶ νὰ συγκρατηθοῦν ὅλο καὶ περισσότερο οἱ ζημίες. Καὶ ἡ λύσις τοῦ προβλήματος βρίσκεται στὸν πνευματικὸ πολιτισμό. Αὐτὸς πρέπει νὰ τονωθῇ, νὰ ἐνισχυθῇ, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἀποκατασταθῇ ἢ ἱεραρχία καὶ νὰ εἶναι ὄργανον καὶ ὄχι ἀφεντικὸ ὁ τεχνικός πολιτισμός. Ὅχι! Δὲν μπορούμε νὰ ἔχωμε τὸν τεχνικὸ πολιτισμὸ γιὰ «ἀποδιοπομπαῖο τράγο», νὰ ποῦμε: Αὐτὸς φταίει, πάνω σ' αὐτὸν ἡ καταρά μας. Τὸ δράμα τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ὅτι καλπάζει, ὅτι πετᾷ στοὺς αἰθέρες, ὁ τεχνικός πολιτισμός. Τὸ δράμα εἶναι ὅτι δὲν τὸν ἀκολουθεῖ τουλάχιστον, ἀφοῦ δὲν προ-

ηγεῖται, ὁ πνευματικὸς πολιτισμός. Τὸ δράμα δὲν εἶναι τὸ ἀεροπλάνο ποὺ ἔχει ὁ πρῶτος. Τὸ δράμα εἶναι ἡ χελώνα, ποὺ τοῦ ἀντιτάσσει ὁ δεύτερος. Δὲν τίθεται ζήτημα νὰ διατάξωμε τὸν τεχνικὸ πολιτισμὸ νὰ σταματήσῃ. Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ τονώσωμε τὸν πνευματικὸ μας πολιτισμό, ὥστε νὰ μπορέσῃ νὰ προφθάσῃ τὴν τεχνικὴ πρόοδο.

Εἶναι ἀρὰ γε δυνατὸν αὐτό;

Γιατί δὲν εἶναι; Κατ' ἀρχήν, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὸ «ἐκ τῶν προτέρων» ἀποκλείεται. Κάθε ἄλλο! Μπορεῖ νὰ γίνῃ δυνατὸν ἂν ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς μπορέσῃ νὰ βγῇ νικητὴς ἀπὸ τὴν κρίσι ποὺ περνᾷ τώρα.

Καὶ πῶς θὰ ἔλθῃ ἡ νίκη αὐτή... μὰ αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο ζήτημα καὶ στὸ θέμα γιὰ τὴν ὅλη ἔρευνά μας!

Π. ΜΕΛΙΤΗΣ

ΟΥΑΙ ΥΜΙΝ

«Τί δέ με καλεῖτε, Κύριε Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω;» (Λουκ. στ' 46).

Βγάλε τὴ μάσκα τοῦ χαμόγελου, τὴν ὄψη σου νὰ δῶ.

—Ουαί δὲ ὑμῖν...—

Ἔτσι ποὺ εἶσαι νὰ σὲ δῶ.

Τὴν καλωσύνη σου νὰ δῶ,

τὴν πίσ' ἀπὸ τὴ μάσκα καλωσύνη.

Τὴν ἀγιωσύνη σου νὰ δῶ,

τὴν πίσ' ἀπὸ τὴ μάσκα σ' ἀγιωσύνη.

Σὲ βλέπω:

κεῖ μοχθεῖς,

πασχίζεις, χτίζεις σ' ὄχτο ποταμοῦ.

Πυργὶ καλλιγράμμο μὲ σέρρες καὶ παρτέρια

πλάι

ὁμῶς

σ' ὄχτο ποταμοῦ.

—Ναὸς εὐπρεπισμένος τάχα; Ἡ τάφος γεμάτος κόκκαλα νεκρῶν κι' ἀκαθαρσίες;

Ἄδελφέ μου,

κι' ἂν ὄλους, ἐδῶ πέρα, τοὺς πλανᾶς, τὸν ἑαυτὸ σου δὲ μπορεῖς νὰ ξεαπατήσεις.

Γνωρίζει αὐτὸς τὰ ἔργα σου καὶ τίς λογιῶ ἔλαστικές σου συνειδήσεις...

Βγάλε τὴ μάσκα σου τὴν ὄψη σου νὰ δῶ.

—Ουαί ὑμῖν...—

Τὴν καλωσύνη σου νὰ δῶ,

τὴν πίσ' ἀπὸ τὴ μάσκα καλωσύνη.

Τὴν ἀγιωσύνη σου νὰ δῶ,

τὴν πίσ' ἀπὸ τὴ μάσκα σ' ἀγιωσύνη.

Ἔτσι ποὺ εἶσαι' κι' ὄπως εἶσαι νὰ σὲ δῶ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΗΣ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ ΝΥΣΣΗΣ

Ὁ Γρηγόριος Νύσσης εἶναι γνωστός εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτίνων» ἀπὸ τὴν τεραστίαν ἐργασίαν πού ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν ὁ κορυφαῖος φιλόλογος τῆς ἐποχῆς μας Werner Jaeger⁽¹⁾. Καὶ μόνον αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸν νὰ δείξῃ πόσον ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ὁ μεγάλος αὐτὸς Πατήρ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπῆρξε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρωπιστὰς ἱεράρχας τοῦ Δ' αἰῶνος, οἱ ὁποῖοι ἐμελέτησαν μὲ πολλὴν κατανόησιν καὶ ἀγάπην τὸν ἄνθρωπον, «τὸ μέγα πρᾶγμα καὶ ὄνομα». Ἡ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ δὲν τοὺς ἔκαμε νὰ περιφρονησούν, ἀλλὰ τοὐναντίον νὰ προσέξουν μὲ ἰδιαίτερον σεβασμὸν τὴν κορωνίδα τῆς δημιουργίας. Ἐκτὸς ἄλλων δευτερευόντων ἔργων πού ἠσχολήθησαν μὲ τὸν ἄνθρωπον, δύο εἶναι αἱ συστηματικώτεραι ἀνθρωπολογικαὶ πραγματεῖαι τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας: ἡ «περὶ φύσεως ἀνθρώπου» τοῦ Νεμεσίου Ἐμῆσης, τὴν ὁποίαν παρουσίασαν ἄλλοτε αἱ «Ἀκτίνες»⁽²⁾ καὶ ἡ «περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου» τοῦ Γρηγορίου Νύσσης (Migne P.G. 44, 123), τὴν ὁποίαν θὰ παρουσιάσῃ τὸ παρὸν ἄρθρον. Ἀπὸ τὰ 30 κεφάλαια τοῦ ἔργου αὐτοῦ θὰ ριφωμεν ἓνα σύντομον βλέμμα εἰς τὰ πρῶτα 15 κεφάλαια⁽³⁾.

(1) «Ἀκτίνες» 1955, σελ. 213.

(2) «Ἀκτίνες», 1955, σελ. 402.

(3) Παραλείποντες τὴν τεραστίαν ξένην βιβλιογραφίαν ἀναφέρομεν ἐδῶ τὴν Ἑλληνικὴν. Ἄ. Ἀκύλα, Ἡ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς δόξα τοῦ Πλάτωνος ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, 1889.

Ἰ. Βεργάδης, Ἡ περὶ τοῦ σύμπαντος καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, 1876.

Ν. Βαφείδου, Αἱ ὄντολογικαὶ καὶ γνωσιολογικαὶ θεωρίαι... Γρηγορίου Νύσσης. Θεσ/νίκη 1955.

John Cavnaros, Gregory of Nyssa on the Nature of the Soul (The Greek Orthodox Theol. Review, March 1955, Brookline, Mass).

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐν πρώτοις κάμνει ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὸν συγγραφέα, εἶναι ἡ «βασιλείος καταγωγὴ» καὶ ἡ κυριαρχικὴ ἐξουσία τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ φανερῶνει ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως, λέγει, εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν οἱ τεχνῖται κατασκευάζουν ἓνα ὄργανον ἀναλόγως πρὸς τὸν σκοπὸν πού θὰ χρησιμοποιηθῇ, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ ἀριστοτέχνης ἐδημιούργησε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν μὲ τὰ προτερότητα τῆς ψυχῆς καὶ μὲ τὸ σχῆμα τοῦ σώματος τοιοῦτον, ὥστε νὰ εἶναι κατάλληλον πρὸς βασιλικὴν ζωὴν καὶ ἐξουσίαν. Καὶ ἡ μὲν ψυχὴ δεικνύει τὸ βασιλικὸν καὶ ὑψηλὸν τῆς γνώρισμα πού τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἀδιωτικὴν ταπεινότητα, ἐκ τοῦ ὅτι εἶναι ἀδέσποτος καὶ αὐτεξούσιος, διοικουμένη «αὐτοκρατορικῶς» μὲ τὴν ἰδικὴν τῆς θέλησιν. Τίνος ἄλλου εἶναι γνώρισμα αὐτὸ παρὰ τοῦ βασιλέως; Καὶ ἐπὶ πλέον τὸ νὰ εἶναι εἰκὼν τῆς κυβερνητικῆς τῶν πάντων φύσεως σημαίνει ὅτι ἐπλάσθη νὰ εἶναι βασιλεὺς ἡ φύσις μας. Ὅπως ἐκεῖνοι, πού κατασκευάζουν τὰς εἰκόνας τῶν κυβερνώντων, ἀναπλάσσουν τὰ χαρακτηριστικά τῆς μορφῆς καὶ συγχρόνως ζωγραφίζουν τὸ πορφυροῦν ἔνδυμα διὰ νὰ παρουσιάσουν τὴν βασιλικὴν ἀξίαν, καὶ λέγεται κατὰ τὴν συνήθειαν καὶ ἡ εἰκὼν βασιλεὺς· οὕτω καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἡ ὁποία κατεσκευάσθη διὰ νὰ ἄρχῃ διὰ τῆς ὁμοιότητος πρὸς τὸν βασιλεῖα τοῦ παντός, ἐστήθη ὡς μία ἔμπροσθεν εἰκὼν, συμμετοχὸς τοῦ ἀρχετύπου καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν καὶ ὡς πρὸς τὸ ὄνομα. Δὲν φορεῖ, βέβαια, πορφύριδα, οὔτε ἐπισημαίνει τὴν ἀξίαν τῆς μεσκήπτρον καὶ διάδημα, ἀλλ' ἀντὶ μὲν τῆς ἀλουργίδος εἶναι ἐνδεδυμένη τὴν ἀρετὴν, τὸ βασιλικώτατον ὄλων τῶν ἐνδυμάτων· ἀντὶ δὲ τοῦ σκήπτρου ἔχει ὡς στήριγμα τὴν μακαριότητα τῆς ἀθανασίας· ἀντὶ δὲ τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος εἶναι στολισμένη μὲ τὸν στέφανον τῆς δικαιοσύνης, ὥστε μὲ ὁ-

λα αὐτὰ νὰ παρουσιάζεται ὅτι ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἀρχέτυπον κάλλος ὡς πρὸς τὸ βασιλικὸν ἄξιωμα.

Ἐδῶ ἐγκείται τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν φιλόσοφον ἱεράρχην τῆς Νύσσης: εἰς τὴν βασιλικὴν του ιδιότητα καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐξουσίαν τῆς θελήσεως. Δι' αὐτῶν «μορφοῦται τοῖς ἀνθρώποις ἢ πρὸς τὸ θεῖον ὁμοίωσις». Θέλεις καὶ τὰ ἄλλα, ἐρωτᾷ, δι' ὧν τὸ θεῖον κάλλος χαρακτηρίζεται; Νοῦς καὶ λόγος εἶναι τὰ θεῖα ἰδιώματα. Δὲν εἶναι μακρὰν τούτων καὶ ὁ ἄνθρωπος. Ἔχεις καὶ σὺ καὶ τὸν λόγον καὶ τὴν διάνοιαν, «μίμημα τοῦ ὄντος νοῦ τε καὶ λόγου». Ἀγάπη ἐξ ἄλλου εἶναι ὁ Θεὸς καὶ ἀγάπης πηγὴ. Ἄλλα καὶ αὐτὸ ἔχει γίνεαι ἰδικὸν μᾶς γνώριμα. Ἐπὶ πλεόν τὰ πάντα ἐπιβλέπει καὶ τὰ πάντα ἐπακούει τὸ θεῖον καὶ τὰ πάντα διερευνᾷ. Ἔχεις καὶ σὺ τὴν ἀντίληψιν τῶν ὄντων διὰ τῆς ὁράσεως καὶ ἀκοῆς, καθὼς καὶ τὴν διάνοιαν, ἢ ὅποια ἀναζητεῖ καὶ διερευνᾷ τὰ ὄντα.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ προβάλλει μία ἔνστασις. Πῶς συμβιβάζεται ἡ βασιλικὴ ιδιότης τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴν τῶν ἀδυναμιῶν; Ὁ βασιλεὺς τῆς κτίσεως παρουσιάζεται γυμνὸς τῶν φυσικῶν σκεπασμάτων, ἄοπλος καὶ ἔνδεός, ἄξιος οἴκτου μᾶλλον ἢ μακαρισμοῦ. Δὲν ἔχει οὔτε προβολὰς κεράτων, οὔτε δυνάμεων αἰχμᾶς, οὔτε ὀπλᾶς, οὔτε ὀδόντας ἢ κέντρα μετὰ θανατηφόρον δηλητήριον, ὅπως τὰ περισσότερα τῶν ζώων. Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ταῦρος μὲν ἔχει τὸ κέρας, ὁ λαγὸς τὴν ταχύτητα, ἡ δορκὰς τὸ πήδημα καὶ τὸ δξυδεορᾶς, ἄλλα δὲ ζῶα ἔχουν τὸ μέγεθος, ἄλλα τὴν προβοσκίδα ἢ τὸ πτερόν, ὅλα δὲ μετὰ κατὰ ἔχουν ἐφοδιασθῆναι διὰ νὰ προσφυλάσσωνται καὶ νὰ σώζονται, μόνος ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῶν ταχυτέρων ζώων εἶναι ἀργότερος καὶ μεταξὺ τῶν ὀπλισμένων εἶναι εὐάλωτος. Πῶς λοιπὸν ὁ τοιοῦτος κυριαρχεῖ τῶν ἄλλων; Ἄλλ' ἀκριβῶς δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀποδειχθῇ, κατὰ τὸν Γρηγόριον, ὅτι «τὸ δοκοῦν ἐπιδεῆς τῆς φύσεως ἡμῶν ἀφορμὴ πρὸς τὸ κρατεῖν τῶν ὑποχειρίων ἐστίν». Διότι ἂν ὁ ἄνθρωπος ἦτο τὸσον ἰσχυρὸς, ὥστε εἰς μὲν τὴν ταχύτητα νὰ ξεπερνᾷ τὸν ἵππον, εἶχε δὲ τὰ πόδια του σκληρὰ, μετὰ ὀπλᾶς ἢ χι-

λάς, ἔφερε δὲ κέρατα καὶ ὄνυχας, πρῶτον μὲν θὰ ἦτο θηριώδης καὶ ἀπαισίος. Ἐπειτα δὲ δὲν θὰ ἠσχολεῖτο νὰ κατακυριεύσῃ τὰ ἄλλα, διότι δὲν θὰ εἶχεν ἀνάγκην τῆς συνεργασίας τῶν ὑποχειρίων του. Τώρα ὅμως αἱ ἀνάγκαι μᾶς κάμνουν νὰ κατεξουσιάζωμεν τῶν ζώων. Καὶ ἡ μὲν βραδύτης τοῦ σώματος μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν καὶ τὸν δαμασμόν τοῦ ἵππου. Ἡ δὲ γυμνότης τῆς σαρκὸς κάμνει ἀναγκαίαν τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ἐρίων τῶν προβάτων. Ἀντιστοίχως χρησιμοποιοῦμεν τὰ ἀχθοφόρα ζῶα, τὸν ἀροτήρα βοῦν, τὸν φύλακα σκύλον ὡς «ἐμψυχον μάχαιραν», ἀντὶ δὲ κεράτων καὶ ὀδόντων τὸν σίδηρον, ἀντὶ τῆς φωλίδος τοῦ κροκοδείλου τεχνητὰς πανοπλίας κ. ο. κ. Τοιοῦτοτρόπως ἄλλα μὲν ἐκ τῶν ζώων τιθασσεύονται ἀπὸ τὸν κυρίαρχον ἄνθρωπον, ἄλλα δὲ τίθενται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. Κατὰ συνέπειαν ἡ φαινομενικὴ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου γίνεται ἀφορμὴ δυνάμεως καὶ κυριαρχικῆς ἐξουσίας μέσα εἰς τὴν κτίσιν. Αὐτὸ εἶναι ἓνα θαυμαστὸν μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως ἐντροφᾷ ὁ φιλόσοφος Πατὴρ. Εἶναι μυστικὸν τοῦ μεγαλείου τῆς φύσεώς μας.

★

Ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ ὁ Γρηγόριος προχωρεῖ ἀκόμη βαθύτερον εἰς τὴν ἐξέταση τοῦ ψυχροσωματικοῦ μυστηρίου τοῦ ἀνθρώπου. Μετὰ τὴν προσφιλή του πολλὰκις διαλεκτικὴν μᾶς δίδει μερικὰ ὥραϊα κεφάλαια φυσικῆς φιλοσοφίας. Εἶναι ὁ στοχαστὴς ποῦ ἐνδιατριβεῖ εἰς τὰς ἀντιθέσεις καὶ εἰς τὴν δι' αὐτῶν ἐπιτυγχανομένην ἐνότητα. Ὅπως εἰς τὸ σύμπαν βλέπει «μῦξιν τῶν ἐναντίων καὶ σύνοδον» καὶ «ἔνωσιν τῶν διεστηκότων», κατὰ παρόμοιον τρόπον καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον παρατηρεῖ ἓνα συνδυασμόν τοῦ γήινου καὶ θεοῦ στοιχείου, ὁ ὁποῖος κρύπτει μιὰν σοφὴν σκοπιμότητα: «Ἴνα δι' ἀμφοτέρων συγγενῶς τε καὶ οἰκειῶς πρὸς ἑκατέρω ἀπόλαυσιν ἔχη (ὁ ἄνθρωπος) τοῦ Θεοῦ μὲν διὰ τῆς θειοτέρας φύσεως, τῶν δὲ κατὰ τὴν γῆν ἀγαθῶν διὰ τῆς ὁμογενοῦς αἰσθήσεως ἀπολαύων».

Τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν τὴν διακρίνει εἰς τρεῖς βαθμίδας: τὴν αὐξητικὴν ἢ θρε--

πικίην, ἡ ὁποία προσιδιάζει πρωτίστως εἰς τὰ φυτά, τὴν αἰσθητικὴν, τὴν ὁποίαν ἔχουν ἐπὶ πλεόν τὰ ζῶα, καὶ τὴν τελείαν ἢ ἀνθρωπίνην, ἡ ὁποία ὄχι μόνον τρέφεται καὶ αἰσθάνεται, ἀλλὰ καὶ μετέχει τοῦ λόγου καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ τὸν νοῦν. Τὰ τρία αὐτὰ εἶδη ζωῆς ἠμπορεῖ νὰ τὰ παρομοιάσῃ κανεὶς μετὰ τὴν οἴζαν, τὸ ἄνθος καὶ τὸν καρπὸν τοῦ φυτοῦ. Εἰς τὸν ἄνθρωπον «κατακινῶνται» καὶ τὰ τρία εἶδη τῆς ζωῆς. Τρέφεται οὗτος κατὰ τὸ φυσικὸν τῆς ζωῆς εἶδος, ἔχει ὅμως καὶ τὴν αἰσθητικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία εἶναι τὸ μέσον μεταξὺ τῆς νοεράς καὶ τῆς ὕλιδεστέρας οὐσίας. Ἐν συνεχείᾳ γίνεται «μία οἰκείωσις καὶ ἀνάκρσις τῆς νοεράς οὐσίας πρὸς τὸ λεπτόν καὶ φωτεινὸν τῆς αἰσθητικῆς φύσεως». Καὶ συμπραίνει ὁ φιλόσοφος τοῦ ἀνθρώπου: «Ὁδοῦν εἰκότως, καθάπερ διὰ βαθμῶν ἡ φύσις, τῶν τῆς ζωῆς λέγω ἰδιωμάτων, ἀπὸ τῶν μικροτέρων ἐπὶ τὸ τέλειον ποιεῖται τὴν ἄνοδον». Αὕτη ἡ ἐξελικτικὴ σκέψις ἔχει μίαν κεντρικὴν θέσιν εἰς τὴν φυσικὴν φιλοσοφίαν τοῦ Γρηγορίου, καὶ τῆς δίδει ἓνα συγχρονισμόν. Εἶναι ἡ σκέψις τοῦ στοιχαστοῦ, ὁ ὁποῖος συνθέτει τὰ πάντα εἰς μίαν κλιμακωτὴν ἐνότητα. Αὐτὴν τὴν διήκουσαν ἔνοιαν ἄς μελετήσωμεν εἰς τὰ περίφημα κεφάλαιά του τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς σχέσεις ψυχῆς καὶ σώματος. Θαυμάσιον παράδειγμα ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ συνεργασία νοῦ καὶ ἐνάρθου λόγου.

Ἐπειδὴ ὁ νοῦς εἶναι ἄυλος καὶ ἀσώματος, δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἐκφρασθῇ καὶ νὰ ἐπικοινωνήσῃ, ἐὰν δὲν ἐφανεροῦτο διὰ μιᾶς εἰδικῆς ἐφευρέσεως ἢ λειτουργίας του. Πρὸς τοῦτο ἐχρηιάσθη ἰδιαιτέρον ὄργανον, εἰς τρόπον ὅστε ἀπτόμενος ὁ νοῦς τῶν φωνητικῶν ὀργάνων δίκην πλήκτρον, διὰ τῆς ἀποτυπώσεως τῶν φθόγγων νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ ἐσωτερικὰ του διανοήματα. Ὅπως ἓνας ἔμπειρος μουσικός, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἰδικὴν του φωνὴν λόγῳ ἀσθενείας, θέλει ὅμως νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν τέχνην του καὶ χρησιμοποιοῖ ξένην φωνήν, τοῦ αὐτοῦ ἢ τῆς λύρας, οὕτω καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐφευρέτης παντοδαπῶν νοημάτων, ἐπειδὴ δὲν δύναται διὰ σωματικῶν αἰσθήσεων νὰ ἐκδηλώσῃ τὰ διανοήματά του, ὡς

ἄριστος τεχνίτης, κρούει τὰ ἔμφυχα αὐτὰ ὄργανα καὶ διὰ τοῦ ἤχου αὐτῶν κάμνει φανερὰ τὰ κρυμμένα νοήματα.

Μετὰ τὸ παράδειγμα αὐτὸ ὁ Γρηγόριος κάμνει σύντομον ἀνατομικὴν καὶ φυσιολογικὴν ἐξέτασιν τῶν ὀργάνων τῆς λαλιᾶς, διὰ νὰ δείξῃ μὲ πόσον θαυμαστὸν τρόπον συνεργάζονται νοῦς καὶ σῶμα εἰς τὴν σπουδαίαν λειτουργίαν τοῦ ἐνάρθου λόγου. Τὴν ἰδίαν σοφὴν καὶ ἀρμονικὴν συνεργασίαν θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ πῶς «διὰ τῶν αἰσθήσεων ὁ νοῦς ἐνεργεῖ». Καὶ ἐδῶ ἔχομεν ἓνα μυστήριον. Αἱ μὲν αἰσθήσεις εἰσάγουν παραστάσεις ἀπὸ τὸν ὕλικόν κόσμον, ὁ δὲ νοῦς πὺν τὰς δέχεται εἶναι κάτι ἀσώματος καὶ πνευματικόν. Καὶ ἐρωτᾷ ὁ ψυχολόγος μας: Ποῖον εἶναι τὸ πλάτος αὐτοῦ τοῦ ἐσωτερικοῦ χώρου, εἰς τὸν ὁποῖον συρρέουν διὰ τὰ διὰ τῆς ἀκοῆς εἰσδεχόμενα; Ποῖοι εἶναι οἱ ὑπομνηματογράφοι τῶν εἰσαγομένων λόγων; Καὶ πῶς, ἐνῶ εἰσέρχονται πολλὰ καὶ ποικίλα, δὲν ἐπέρχεται σύγχυσις καὶ πλάνη κατὰ τὴν συσσωρεύσιν αὐτῶν; Τὸ ἴδιον θὰ ἔλεγε κανεὶς καὶ διὰ τὰς ὀπτικὰς παραστάσεις. Ὅμοιος καὶ εἰς αὐτὰς ὁ νοῦς συλλαμβάνει τὰ ἔξω τοῦ σώματος καὶ ἔλκει πρὸς ἑαυτὸν τὰ εἰδῶλα τῶν πραγμάτων, καταγράφων τοὺς χαρακτηριστῆράς του μέσα του.

Ἐνα παράδειγμα, ἀπὸ τὰ προσφιλῆ τοῦ Γρηγορίου, ἔρχεται νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ μεγάλου θέματος. Ὅπως εἰς μίαν μεγάλην πόλιν μὲ πολλὰς εἰσόδους καὶ πύλας εἰσέρχονται πολλοὶ καὶ διάφοροι, δὲν κατευθύνονται ὅμως ὅλοι εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον τῆς πόλεως, ἀλλ' ἄλλοι εἰς τὴν ἀγορὰν, ἄλλοι εἰς τὰ σπῖτια, εἰς τὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰς πλατείας, εἰς τὰς στενωποὺς ἢ εἰς τὰ θέατρα, οὕτω καὶ εἰς τὴν πόλιν τοῦ νοῦ, ἡ ὁποία ἔχει τὰς διαφόρους εἰσόδους τῶν αἰσθήσεων. Κάθε τι ποῦ θὰ εἰσέλθῃ, τὸ ἐξετάζει ὁ νοῦς καὶ τὸ ἐναποθέτει εἰς τὸν κατάλληλον τόπον τῆς γνώσεως. Ὅπως πάλιν εἰς τὴν πόλιν συμβαίνει νὰ εἰσέλθουν μερικοὶ συγγενεῖς ἢ πατριῶται ἀπὸ διάφορον πύλην ἕκαστος· ὅταν ὅμως εὐρεθοῦν ἐντὸς τῶν τειχῶν εἶναι πάλιν ἐπὶ τῷ αὐτῷ· καὶ ἀντιστρόφως, συμβαίνει διάφοροι ἄγνωστοι μεταξὺ τῶν νὰ εἰσέλθουν ἀπὸ τὴν ἰδίαν πύλην χωρὶς μὲ

τοῦτο νὰ συνδεθοῦν μεταξύ των' κατὰ παρόμοιον συμβαίνει καὶ μὲ τὴν εὐρυχωρίαν τοῦ νοῦ. Πολλάκις ἐκ διαφόρων αἰσθήσεων μία γνῶσις ἀποκομίζεται, τοῦ αὐτοῦ πράγματος πολυμερῶς πρὸς τὰς αἰσθήσεις μεριζομένου. Καὶ ἀντιστρόφως: ἀπὸ μίαν αἰσθησὴν ἠμποροῦμεν νὰ μάθομεν πολλὰ καὶ ποικίλα.

Ἔτσι αἱ αἰσθήσεις πᾶν ξεκινοῦν ἀπὸ τὸ φυσιολογικὸν στάδιον καὶ φθάνουν εἰς τὸ ψυχολογικόν, ἀποτελοῦν κλασικὸν τεκμήριον τῆς ψυχοσωματικῆς ἐνότητος κατὰ τὸν Γρηγόριον. Ὅπισω ἀπὸ τὴν πολλαπλότητα τῶν αἰσθήσεων στέκει ἡ κυριαρχία τοῦ νοῦ. Ἴδου τὸ βαρυσήμαντον συμπέρασμα: Δὲν εἶναι πολλὰ αἱ ἀντιληπτικαὶ τῶν πραγμάτων δυνάμεις, ἔστω καὶ ἂν πολυτρόπως διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐρχόμεθα εἰς ἐπαφήν μὲ τὸ περιβάλλον. Μία ὑπάρχει δύναμις, αὐτὸς ὁ ἐγκείμενος νοῦς, ὁ δ' ἐκάστων τῶν αἰσθητηρίων διεξιῶν, καὶ τῶν ὄντων ἐπιδρασσόμενος». Αὐτὸς θεωρεῖ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ φαινόμενον' αὐτὸς ἐννοεῖ διὰ τῆς ἀκοῆς τὸ λεγόμενον, ἀγαπᾷ τὸ εὐχάριστον καὶ ἀποστρέφεται τὸ δυσάρεστον, καὶ χρησιμοποιεῖ τὰ χέρια. Αὐτὸς εἶναι ὁ διὰ πάντων ἐνεργῶν καὶ κινούμενος, εἰς καὶ ἀπὸ τῶς, μὴ ἀλλάσσαν τὴν φύσιν του διὰ τῆς ποικιλίας τῶν ἐνεργειῶν.

Δὲν νομίζομεν ὅτι ὑπάρχει καλύτερος ὀρισμὸς διὰ τὰ ἐγγχειρίδια τῆς ψυχολογίας ἀπὸ αὐτόν. Καὶ μὲ αὐτὰ μὴ νομίση κανεῖς ὅτι ὁ Γρηγόριος δογματίζει. Μὲ τὸ γνήσιον ἐπιστημονικὸν πνεῦμα του γνωρίζει νὰ θέτῃ καὶ ἐρωτηματικά, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν σπεύδει νὰ δώσῃ εὐκόλον ἀπάντησιν. Ἐρωτᾷ π.χ. «Τίς τὸν ἴδιον νοῦν κατενόησεν;» Ἄλλοι ἀπαντοῦν: Εἶναι πολυμερῆς καὶ πολυσύνθετος. Ἄλλὰ τότε πῶς «τὸ νοητὸν ἐν συνθέσει;» Καὶ ποῖος εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀνακράσεως τῶν ἑτερογενῶν στοιχείων ἐν αὐτῷ; Ἄλλοι λέγουν: Εἶναι ἀπλοῦς καὶ ἀσύνθετος. Ἄλλὰ τότε πῶς διασπείρεται εἰς τὴν πολυμέρειαν τῶν αἰσθήσεων; Πῶς ἐν τῇ μονότητι τὸ ποικίλον; Πῶς ἐν ποικιλίᾳ τὸ ἕν; Ἔτσι καὶ μὲ τὴν ἀπορητικὴν του σκέψιν γνωρίζει ὁ Γρηγόριος νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰ μυστήρια τῆς ψυχῆς, ὅπως τόσοι ἀρχαῖοι φιλόσοφοι προεξάρχοντος τοῦ Πλάτωνος. Ἐκτὸς λοι-

πὸν ἀπὸ τὸν διαλεκτικὸν καὶ συνθετικὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι μᾶς δίδει καὶ τὸν ἀπορητικόν.

★

Ἡ βαθεῖα αὐτῆ διεισδυτικότητος τοῦ Γρηγορίου φαίνεται ἀκόμη σαφέστερα, ὅταν ἔρχεται νὰ θέσῃ ἐπὶ τάττης τὸ τεράστιον πρόβλημα τῆς σχέσεως καὶ ἀλληλεπιδράσεως ψυχῆς καὶ σώματος. Καὶ ἐδῶ ἀποφεύγει τὰς δύο ἀκρότητας. Ἀποκλείει τὴν «στοχαστικὴν ματαιολογίαν», ἡ ὁποία ἐντοπίζει τὴν «νοητικὴν ἐνέργειαν εἰς σωματικὰ μόρια», δὲν ἠμπορεῖ ὅμως καὶ νὰ ἀρνηθῇ τὴν στενὴν ἀλληλεπίδρασιν ψυχικοῦ καὶ σωματικοῦ παραγόντος. Ἴδου πῶς δμιλεῖ ὁ προσγειωμένος ἐρευνητής: Ὁμολογῶ ὅτι διαταράσσεται πολλάκις τὸ διανοητικὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ ἰσχυρὰ νοσήματα καὶ ἀμβλύνεται ὁ λογισμὸς ἀπὸ τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν ἐκ τινος σωματικῆς περιστάσεως. Θεωρῶ ἀκόμη ὅτι αἰτία τῆς πυρώσεως τοῦ σώματος εἶναι ἡ καρδιά, ὅταν συγκινηθῇ ἀπὸ τὰς θυμώδεις ὁρμᾶς.

Δὲν θεωρῶ ὅμως ὅλα αὐτὰ ὡς ἀποδείξιν τοῦ ὅτι ἡ ἀσώματος φύσις ἠμπορεῖ νὰ ἐμπεριληφθῇ εἰς τοπικὰς περιγραφὰς, συνεχίζει ὁ γνώστης τῆς φυσιολογίας Γρηγόριος. Καὶ ἀναφέρει παραδείγματα ἀπὸ ἐκεῖνα πᾶν γνωρίζουν «οἱ τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμονες», διὰ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται ὅτι ὑπάρχει ἐπίδρασις τοῦ σωματικοῦ παραγόντος ἐπὶ τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ὄχι στερεότυπος καὶ μηχανιστικῶς καθωρισμένη. Τοιαῦτα παραδείγματα εἶναι τὸ ἄσθμα ὡς σύμπτωμα λύτης, ἡ ἰκτερώδης ὄψις, συνηθέστερα δὲ ὁ γέλως καὶ τὸ δάκρυ.

Ὁλόκληρον τὸ σῶμα κατὰ τὸν Γρηγόριον εἶναι σὰν ἓνα μουσικὸν ὄργανον. Ὅπως συμβαίνει πολλάκις μὲ ἐκείνους πᾶν γνωρίζουν μὲν μουσικὴν, ἀδυνατοῦν ὅμως νὰ δεῖξουν τὴν τέχνην των λόγω βλάβης τῶν ὀργάνων, οὕτω καὶ ὁ νοῦς, δι' ὅλου τοῦ ὀργάνου διήκων καὶ προσαπτόμενος μὲ ἕκαστον μέρος καταλλήλως διὰ τῶν νοητικῶν ἐνεργειῶν, ἐπὶ μὲν τῶν ὑγιῶν ἐνεργεῖ κανονικῶς, ἐπὶ ἐκείνων δὲ πᾶν ἀδυνατοῦν νὰ δεχθοῦν τὴν τεχνικὴν του κίνησιν, μένει ἄπρακτος καὶ ἀνενεργητος. Καὶ ὀλίγον παρακάτω: Διὰ τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι «τὸ ὕλικόν ἡμῶν (μέρος) συνέστηκε μὲν

καὶ περικρατεῖται, ὅταν οἰκονομῆται ὑπὸ τῆς φύσεως· λύεται δὲ καὶ διαπίπτει πάλιν, ὅταν χωρισθῇ τοῦ περικρατοῦντος καὶ συνέχοντος καὶ διασπασθῇ τῆς πρὸς τὸ καλὸν συμφύτας».

Τὸ ἴδιον θέμα τῆς ψυχοσωματικῆς ἀλληλεπιδράσεως μᾶς παρουσιάζει ὁ συγγραφεὺς ἐναργέστατα καὶ εἰς τὴν «περὶ ὕπνου καὶ χάσιμης καὶ ὄνειρων αἰτιολογίαν». Παραθέτομεν δύο λέξεις ἀπὸ τὴν περὶ ὄνειρων παράγραφον. Τὰ ὄνειρα, λέγει, ἢ εἶναι ἀπηχήματα τῶν καθημερινῶν ἐπιτηδευμάτων πού ἐναπετέθησαν εἰς τὸ μνημονικὸν τῆς ψυχῆς ἢ εἶναι ἀνατύψεις σωματικῶν διαθέσεων (οὕτω π.χ. ὁ διψασμένος ὄνειρεύεται πηγᾶς κ. ο. κ.). Ἀπὸ τὸ τελευταῖον αὐτὸ συνάγει ὅτι ἡ θρηπτικὴ καὶ αὐξητικὴ δύναμις τοῦ ἀνθρώπου ἐρχεται εἰς κάποιαν ἐπαφὴν καὶ ἀνάκρασιν μὲ τὸ νοερὸν τῆς ψυχῆς, τὸ ὁποῖον τρόπον τινὰ ἐξομοιοῦται μὲ τὴν σωματικὴν ἐνίοτε διάθεσιν καὶ μεθαρμόζει τὸ ἐπικρατοῦν πάθος εἰς νυκτερινὴν φαντασίαν. Καὶ ἐδῶ λοιπὸν ἔχομεν ἀλληλεπίδρασιν.

Γενικώτερα, τονίζει ὁ Γρηγόριος: Ἔναρξαι κυριαρχεῖ ὁ νοῦς τῆς σωματικῆς φύσεως, ὅπως συμβαίνει εἰς τοὺς τελειότερους ἀνθρώπους, ἄλλοτε δὲ προηγεῖται καὶ κυριαρχεῖ ἡ σωματικὴ φύσις καὶ ἐπακολουθεῖ ὡς ὑπηρετῆς εἰς τὰς φυσικὰς ὁρμὰς ὁ νοῦς (π. χ. εἰς τὴν ὄρεξιν τοῦ φαγητοῦ ἢ εἰς τὰς καθ' ἡδονὴν ὁρμὰς), πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συμβαίνει εἰς τοὺς ἀνδραποδωδεστέρους, οἱ ὁποῖοι ἐδούλωσαν τὸν λόγον εἰς τὰς ὁρμὰς τῆς φύσεως. Πάντως «οὔτε αἰσθησις χωρὶς ὀλικῆς οὐσίας, οὔτε τῆς νοεραῆς δυνάμεως χωρὶς, αἰσθήσεως ἐνέργεια γίνεται».

Τὸ γενικὸν συμπέρασμα ὡς πρὸς τὴν ἀλληλεπίδρασιν ψυχῆς καὶ σώματος εἶναι τὸ ἐξῆς: «Ἡ τοῦ νοῦ πρὸς τὸ σωματικὸν κοινωνία ἄφραστον τε καὶ ἀνεπινόητον τὴν συνάφειαν ἔχει, οὔτε ἐντὸς οὐσα (οὔτε γὰρ ἐγκρατεῖται σῶματι τὸ ἀσώματον), οὔτε ἐκτὸς περιέχουσα (οὐ γὰρ περιλαμβάνει τι τὰ ἀσώματα)· ἀλλὰ κατὰ τινὰ τρόπον ἀμήχανόν τε καὶ ἀκατανόητον ἐγγίζων ὁ νοῦς τῇ φύσει, καὶ προσαπτόμενος, καὶ ἐν αὐτῇ καὶ περὶ αὐτὴν θεωρεῖται, οὔτε ἐγκαθήμενος, οὔτε περιπτυσσόμενος».

Τὸ πρᾶγμα παραμένει «ἀμήχανον» τόσον διὰ τὸν Καππαδόκην σοφὸν τοῦ Δ' μ.Χ. αἰῶνος, ὅσον καὶ διὰ τὸν ἐπιστήμονα τοῦ Κ' αἰῶνος, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓνα ἄγνωστον. Καὶ τοῦτο διότι «τὸ ἀνθρώπινον» εἶναι τὸ μέσον μεταξὺ δύο «σφόδρα διεστηκῶτων» παραγόντων: «τῆς θείας καὶ ἀσωμάτου φύσεως καὶ τῆς ἀλόγου καὶ κτηνώδους ζωῆς». Ὁμοιάζει μὲ τὰς «διγλύφους μορφάς», τὰς ὁποίας κατεσκεύαζον πρὸς ἐκκληξίν τῶν θεατῶν οἱ ἀρχαῖοι ἀγαματοποιοί, «μῖα κεφαλὴ δύο μορφὰς προσώπων ὑποχαράσσοντες». Οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος φέρει μέσα του καὶ τὸ θεοειδὲς καὶ τὸ κτηνώδες, τονίζει ὁ Γρηγόριος, ὅπως θὰ ἐπαναλάβῃ μετὰ 12 αἰῶνας ὁ Πασκάλ.

Πάντως εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς παρατηρήσεις του ὁ Γρηγόριος, συνδυάζων τὴν ἐμπειρίαν μὲ τὸν φιλοσοφικὸν στοχασμόν, διαβλέπει μίαν θαυμαστὴν «ἐνωσιν τῶν διεστηκῶτων» καὶ «ἰσοκρατείαν τῶν ἐναντίων». Παντοῦ εἰς τὴν ἔμβιον κτίσιν διακρίνεται μίαν μυστηριώδη «συμφύτιαν καὶ ἀνάκρασιν», ἡ ὁποία διασφαλίζει τὴν «κατὰ φύσιν ἐνότητα». Τοιοῦτοτρόπως γίνεται πρόδρομος τῶν νεωτέρων πορισμάτων περὶ ἐνότητος καὶ ὁλότητος καὶ ἁρμονίας, τὰ ὁποῖα τονίζει ἡ σύγχρονος Βιολογία, ἡ ἀπελευθερωθεῖσα ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ μηχανοκρατικοῦ ὕλισμου.

Ἄς τελειώσωμεν μὲ μίαν περικοπήν, ἡ ὁποία ἐπίσης δεικνύει τὴν εὐρύτητα τῆς σκέψεως καὶ τὴν παντοτεινὴν ἐπικαιρότητα τῶν ἀνθρωπολογικῶν ἀντιλήψεων τοῦ Γρηγορίου. Εἶναι μία περιφημὸς διακήρυξις χριστιανικοῦ φεμινισμοῦ, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸ γραφικὸν λόγιον «ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς», καὶ ἡ ὁποία περιέχεται εἰς τὸ ἔργον του «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον...», τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ συνέχειαν τοῦ «Περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου».

«Καὶ ἡ γυνὴ ἔχει τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγενῆσθαι, ὡς καὶ ὁ ἀνὴρ. Ὁμοίως ὁμοῖτοι αἱ φύσεις, ἴσαι αἱ ἀρεταί· ἄθλα ἴσα, ἢ καταδίκη ὁμοία. Μὴ λεγέτω, ἀσθενὴς εἰμι. Ἡ ἀσθένεια σαρκός, ἐν ψυχῇ τὸ δυνατόν ἐστιν. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁμοῖτος ἢ κατὰ Θεὸν εἰκὼν, ὁμοῖτος ἐστω ἢ ἀρετὴ, ἢ

τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐπίδειξις. Οὐδεμία παραιτήσις ἐστι τῷ βουλομένῳ προφασίζεσθαι ἀσθενές τὸ σῶμα. Οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς· ἀλλὰ ἀπαλὸν μὲν διὰ τὴν συμπάθειαν, εὐτονον δὲ ἐν καρτερίαις, σύντονον δὲ ἐν ἀγρυπνίαις. Πότε δύναται ἀνθρώπου φύσις ἀμιλληθῆναι γυναικὸς φύσει καρτερικῶς διαγούσῃ τὸν ἑαυτῆς βίον;».

Ἔτσι ὠμίλησεν ὁ Γρηγόριος Νύσσης διὰ τὸ μέγα θέμα: ἄνθρωπος. Μὲ ρεαλισμόν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔξαρσιν. Καὶ τὸ σπουδαῖον εἶναι ὅτι τὸ βαρυσήμαντον αὐτὸ μήνυμά του δὲν ὑπῆρξε μία «φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ». Ἀλλ' ἀπετέλεσε μίαν ἁρμονικὴν συγχορδίαν μὲ τὰ ἄλλα «πάγχρυσσα στόματα τοῦ Λόγου», μὲ τοὺς Καπλαδόκας καὶ Ἀντιοχεῖς καὶ Ἀλεξανδρινούς Πατέρας τοῦ Δ' αἰῶνος. Ὅλοι αὐτοὶ ἠγά-

πησαν τὸν ἄνθρωπον, ἐμελέτησαν τὸν ἄνθρωπον, ἐβοήθησαν τὸν ἄνθρωπον. Δὲν ἐσταμάτησαν εἰς τὸ κτηνώδες, ὅπως μερικοὶ νεώτεροι ἀνθρωπολόγοι, ἀλλὰ προσεπάθησαν νὰ παρουσιάσουν καὶ τὸ θεοειδές. Ὅπως γράφει ὁ ἐν τῇ Σορβόνῃ καθηγητῆς Η. J. Ματρου, «οἱ Πατέρες, εἴτε γράφοντες εἴτε ὁμιλοῦντες, ἕνα πρᾶγμα συνεχῶς ἐτόνιζον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει ν' ἀφήσῃ τὸν ἑαυτόν του νὰ μένῃ ἐκεῖ ὅπου τώρα μένει. Τὸν ἔλαβον ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου τὸν ἀφήκαν ἄλλοι, οἱ σοφοὶ τοῦ κόσμου, διὰ νὰ τὸν ὀδηγήσουν ἐκεῖ ὅπου οὐδ' ἐφαντάζοντο οἱ ἄλλοι»⁽⁴⁾.

B. ΕΡΑΣΤΟΣ

(4) «Ἀκτίνες», Ὀκτώβριος 1953, σ. 396.

ΠΟΝΕΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

(1941-1956).

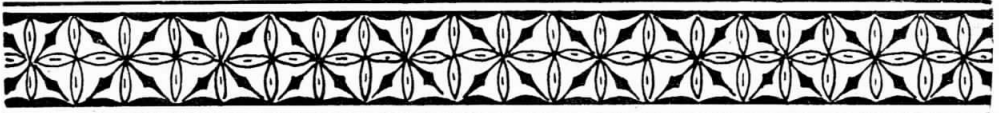
Γλυκεῖα Μητέρα! Χρόνια δίσεχτα καὶ θλιβερὰ
 περνᾶς...
 Μέσ' στὸν παγκόσμιο σίφουνα, ἦταν γραφτό,
 τὸ πέλμα τῶν βαρβάρων νὰ μολύνη,
 τὰ δοξασμένα στοὺς αἰῶνες χρώματά σου...
 Πλήθος παιδιὰ σου ἐξόντωσε—βάσκανη λὲς κα-
 τάρᾳ—
 μ' ἀδελφικὴ ρομφαία τὸ μῖσος.
 Ἐρημα σπίτια ἀτόμειναν παντοῦ καμένα
 κι' ἀπ' τοὺς ἀγνοὺς πιστοὺς ποιμένες τους
 οἱ Ἐκκλησιῆς σου ὀρφανεμένες...
 Γύμνια, ὀρφάνια καὶ καῦμός...

Πρὶν οἱ πληγές σου γειάνουν,
 ἦρθαν σεισμοί, καταστροφές,
 κατακλυσμοί, πλημμύρες
 καὶ θλίψη ἀπλώθηκε ξανά...
 Ἑλλάδα Μάνα! Στ' ὄλεθρου ἀνάμεσα
 τὸ πένθος, στέκεις τώρα, τὸ βαρὺ,
 ἰέρεια, θαρρεῖς, περήφανη τοῦ πόνου,
 τ' ἀδικοσκοτωμένα σου παιδιὰ θρηνώντας.

Μὰ ἡ πονεμένη σου καρδιὰ σπαράζει
 καὶ γιὰ τὰ σκλαβωμένα τ' Ἑλληνόπουλα,
 τοῦ ἀπ' τὸ μεγάλο, τὸ κλεμένο σου νησί,
 ἀσώπαστα, γιὰ λεφτερὰ
 βροντοφωνοῦν καὶ γιὰ τὸ δίκιο.
 Ἄλλὰ τ' ἀχάριστα κι' ἐπιόρκα ἔθνη,
 ἔχουν ξεχάσει, τῶν παιδιῶν σου τὶς αἱμάτινες
 θυσίες καὶ σπονδές...

Εἶν' τὸ κορμί σου πληγωμένο
 κι' αἷμα τὸ δάκρυ σου κυλᾷ...
 Μητέρα εὐγενικὴ καὶ τιμημένη!
 Οἱ φίλοι μᾶς ξεχάσανε,
 χαιρέκακα οἱ ὀχτροὶ μᾶς χαχανίζουν.
 Μία ἐλπίδα μένει πάντα
 Ἐκεῖνος... Τῆς Ἑλλάδας ὁ Θεός...
 Τὰ χέρια σ' ἴκεσία νὰ ὑψώσουμε,
 κι' Αὐτός, θεὸς νὰ σοῦ γειάνῃ τὴς πληγές,
 τὸ δίκιο θὰ σοῦ δώσῃ,
 καθὼς στὸ εἰκοσιένα,
 ὅπως στὴν Πίνδο καὶ στὴν Κορυτσά.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

ΑΡΡΩΣΤΕΙΑ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑ

Α'.

Μέσα στις τόσες προσπάθειες, που καταβάλλονται την τελευταία δεκαεπταετία για την κατανόηση και αντιμετώπιση του άρρωστου ανθρώπου, ξερχεται να προστεθῆ και μία ακόμη με την έκδοσι μιᾶς τριμηνιαίας επιθεωρήσεως, «Presences», αφιερωμένης «στον κόσμο τῶν ἀρρώστων». Τὰ μέχρι σήμερον ἐκδοθέντα, ἀνά τριμηνίαν, τεύχη του ἀνέρχονται εἰς τέσσαρα. Σκοπὸς του εἶναι νὰ μελετήσῃ, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς πίστεως, με προσοχὴ, τὰ προβλήματα τοῦ ἀρρωστου ἀνθρώπου καὶ ἀπευθύνεται ὄχι μονάχα στοὺς ἀρρώστους πὺν ἐπιθυμοῦν νὰ ἐμβαθύνουν στὰ δικὰ τους προβλήματα, ἀλλὰ καὶ σὲ ὄλους ἐκείνους πὺν ἐνδιαφέρονται ἰδιαίτερα γι' αὐτοὺς, ἢ ἔχουν κάποια σχέσι μαζί τους.

Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ἐκδοθέντα τεύχη, τῆς β' τριμηνιας 1955, με κεντρικὸ θέμα «ἡ ἀρρώστεια, ἡ υγεία καὶ ἡ πνευματικὴ ζωὴ», ὁ ἱατρός καὶ ὁ ἄρρωστος, ὁ φιλόσοφος, ὁ θεολόγος καὶ ὁ ἱστορικὸς ἐξετάζουν τὸ ἴδιο θεμελιῶδες πρόβλημα, ὁ καθένας κάτω ἀπὸ τὸ δικό του πρῖσμα καὶ ἡ σύμπτωση τῶν παρατηρήσεών τους μᾶς δια φωτίζει πάνω στὸ θέμα αὐτό.

Μεταξὺ αὐτῶν ὁ γνωστὸς στοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτίνων» τόσο ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ του στὴ Διακήρυξι τῆς «X.E.E.» ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ βιβλίον του πὺν ἐξέδωκε ἐν μεταφράσει τὸ Ἰνστιτούτον Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς, ἱατρός René Biot ἀπὸ τὴν Λυῶνα, παρέχει με τὸ ἄρθρον του «ὑγεία καὶ ἀρρώστεια» πολὺτιμες ἱατρικὲς συμβουλὲς γιὰ τοὺς ἀρρώστους καὶ γιὰ τὸ περιβάλλον τους.

Βγαλμένο ἀπὸ τὴ μακρὰ ἱατρικὴ σταδιοδρομία του, κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ὁποίας ἀντιμετώπισε τὸν ἀρρωστο πάντα σάν προσωπικότητα καὶ ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴ του πείρα—πατέρας δώδεκα παιδιῶν—τὸ ἄρ-

θρον του αὐτὸ βοηθεῖ τὸν καθένα νὰ καταλάβῃ μερικὲς βασικὲς ἀλήθειες γιὰ τὴν υγεία του, τίς ὁποῖες, συνήθως, περιφρονεῖ.

Στὸ πρῶτο μέρος του ὁ Biot ἀσχολεῖται με τὰ ὅρια τῆς υγείας καὶ τῆς ἀρρώστειας, τὰ ὁποῖα εἶναι, ὅμως, ἀβέβαια. Μέσα στὴν πύδ τέλεια κατάστασι τῆς υγείας ὑπάρχουν πρόδρομα φαινόμενα λειτουργικῶν διαταραχῶν, ὅπως ἐπίσης, ἀντίθετα, στὴν ἀρρώστεια ὑπάρχουν δυνάμεις πὺν μένουν ἄθικτες καὶ πὺν θ' ἀποτελέσουν τοὺς κυριότερους παράγοντας γιὰ τὴν ἀποκατάστασι τῆς ἰσορροπίας. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, κάθε μέρα καὶ περισσότερο, οἱ ἱατροὶ διερωτῶνται ποῖα εἶναι τὰ ὅρια τοῦ φυσιολογικοῦ ἀπὸ τὸ παθολογικὸ, γιατί ἐκεῖ συλλαμβάνου ζωντανὲς τίς ἐπεξεργασίεις τῆς θεραπείας, ἐκεῖ ἀνακαλύπτουν τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ σημεῖα τῆς ζωῆς, ὁποῖα καὶ ἂν εἶναι, τόσο στίς στοιχειωδέστερες μορφές, ὅσο καὶ μέσα ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν φυσικῶν καὶ τῶν ζωϊκῶν εἰδῶν καὶ τοῦ ἀνθρώπινου εἴδους.

Συγχρόνως ὅμως μία κίνησις ζωηροτέρα ἀπὸ ἄλλοτε συγκεντρώνει τὴν προσοχὴ τοῦ μεγάλου κοινοῦ πρὸς τοὺς ἀρρώστους, ὄχι πιά μόνο γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ ὑπακούοντας σὲ μιὰ ὀρμὴ συμπαθείας, ἀλλὰ γιὰ νὰ προσπαθήσῃ νὰ τοὺς καταλάβῃ, νὰ σκεφθῆ μιὰ στιγμὴ ὅπως σκέπτονται καὶ αὐτοί. Με τὸν τρόπο ὅμως αὐτὸ τῆς ἀντιμετωπίσεώς των οἱ προοπτικὲς ἀλλάζουν. Ἐνῶ σ' ἓνα βλέμμα ἐπιπόλαιον ἡ υγεία θὰ μπορούσε νὰ φανῆ ὡς τὸ μόνο μέγιστον ἀγαθόν, ἡ ἀρρώστεια, χωρὶς νὰ παύσῃ γι' αὐτὸ νὰ εἶναι μιὰ δοκιμασία—καὶ πόσο ὀδυνηρή—παρουσιάζεται καὶ σάν μιὰ ἐνδεχομένη πηγὴ πνευματικοῦ πλουτισμοῦ.

Στὸν περιορισμένο ὅμως χῶρον ἐνὸς ἄρθρου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μελετηθῆ τὸ πρόβλημα αὐτὸ τῶν ὁρίων ἀνάμεσα στὴν υγεία καὶ τὴν ἀρρώστεια. Γι' αὐτὸ σημαντικότερα εἶναι τὰ ζητήματα πρακτικῆς φύσε-

ως πού πρέπει νὰ ἔχουμε διαρκῶς ὑπ' ὄψιν μας.

Ἄφου εἶναι τόσο εὐκόλο νὰ γλυστρήσῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν καλὴ λειτουργία τοῦ ὀργανισμοῦ στὴν ἀρρώστεια—ὄσοι ἀρρώστησαν ἔχουν σκληρὴ πείρα—καὶ ἀφου χρειάζομεθα τόσον καιρὸ καὶ τόσες φροντίδες γιὰ ν' ἀνακτήσωμε τὴν ὑγεία ὅταν ἀσθενήσουμε, ἀφου μόνο μὲ πολὺ κόπο κατορθῶναι κανεὶς νὰ τὴν ἀνακτήσῃ, ποῖα πρόδρομα σημεῖα τοῦ κινδύνου θὰ ἔπρεπε νὰ προσέξωμε περισσότερο καὶ τί θὰ ἔπρεπε νὰ κάνωμε γιὰ νὰ προστατεύσωμε μὲ τὸν φρονιμώτερο τρόπο τὸ ἀγαθὸ μας;

Πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσι τῆς προλήψεως πρέπει νὰ εὐχηθοῦμε ν' ἀναπτυχθῆ ἡ αὐριανὴ ἱατρικὴ. Καὶ τὸ εὐτύχημα εἶναι ὅτι σήμερα ἀποκτᾶ περισσότερο συνειδήσι τοῦ προληπτικοῦ τῆς ρόλου καὶ τῆς σημασίας τῆς ὅσον τὸ δυνατόν ἐνωρίτερης ἀνιχνεύσεως τῶν ἀνησυχητικῶν συμπτωμάτων.

Σ' ἐκεῖνους πού ἴσως μιὰ μέρα θὰ ἐκπλήσσονται πὼς περιέμενε τόσον καιρὸ γιὰ νὰ ἐγγράψῃ στὸ πρόγραμμά της αὐτὸ τὸ διπλὸ ρόλο, θὰ πρέπει νὰ σημειώσωμε πὼς ὑποχρεώθηκε νὰ τρέξῃ στὴν ἀρχὴ γρήγορα, βιαστικά. Τὸ πρῶτο τῆς καθήκον ἦταν νὰ βρῆ γιαιτρικὰ ἀποτελεσματικὰ γιὰ νὰ θεράπει τὶς ἀρρώστιες—ἀπασχολήθη μὲ κεῖνες πού ἦσαν μολυσματικῆς, ἀνεκάλυψε τὶς ὀροθεραπεῖες, τὶς χημικοθεραπεῖες, τὰ ἀντιβιοτικά. Τῆς μένει ἀκόμη μεγάλη ἐργασία γιὰ ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ ἀσθενειῶν, ὅπως εἶναι οἱ ἀρρώστιες τῆς θρέψεως, ὁ καρκίνος, οἱ ὁρμονικῆς διαταραχῆς, οἱ νευροψυχικῆς διαταραχῆς, τόσο πολύπλοκες καὶ τόσο ἀτελειστικὰ πολυάριθμες.

Καὶ μέσα σ' αὐτὰ τὰ καινούργια πεδία, ὅπως τὸ πεδίο τῶν μικροβιακῶν νόσων, θὰ ἐπαληθεύσῃ ἓνα ἀξίωμα πού οἱ γιαιτροὶ τοῦ τελευταίου αἰῶνος, γεμάτοι σοφία, ἐπανελάμβαναν κατὰ παράδοξο σκότισμο τρόπο. «Τὸ καλύτερο μέσο γιὰ νὰ μὴν ἀρρωστήσῃ κανεὶς εἶναι νὰ εἶναι πάντα ὑγιής». Ὁ ἀφορισμὸς αὐτὸς προκαλεῖ ἐκπληξι, δίνει ὅμως ἀφορμὴ σὲ βαθύτερες σκέψεις. Ἐκεῖνο πού θέλει νὰ μᾶς πῆ εἶναι ἀληθέστατο. Μᾶς ὀδηγεῖ νὰ καταλάβωμε πὼς πρέπει κάθε μέρα νὰ κάνωμε ὅτι ἐξαρτᾶται

ἀπὸ μᾶς, καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν καθημερινὴ αὐτὴ ἐπαγρύπνησι καὶ ἀπὸ τὰ πολλαπλᾶ καθήκοντα πού μᾶς ἐπιβάλλει, θὰ ἐξαρτηθῆ ἡ αὐριανὴ μας ὑγεία.

Κάτω ἀπὸ τὸ φῶς αὐτῆς τῆς ἀληθείας πρέπει νὰ προσέχωμε τὴν ζωὴ μας. Νὰ μὴν ἀφήνωμε τόσο εὐκόλο νὰ μᾶς μεθᾶ τὸ αἶσθημα πὼς διαθέτομε ὅλες μας τὶς δυνάμεις, σὲ σημεῖο πού ἐνίστε τὶς σπαταλοῦμε. Κακὴ διαχείρισις τοῦ πολυτίμου ταλάντου πού μᾶς ἐχάρισε ὁ Θεὸς καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ μᾶς ζητήσῃ λογαριασμὸ. Ἀναμφιβόλως ἡ ἐργασία μᾶς πιέζει, ἡ ἀποστολὴ νὰ ἀφοσιωθοῦμε στοὺς ἄλλους ἐπίσης. Ἴσως ὅμως μέσα στὴν τὴν δραστηριότητα, ἀκόμη καὶ στὴν ὑπηρεσία τοῦ καλοῦ νὰ ὑπάρχῃ καλὰ καμουφλαρισμένη μέσα στὶς πτυχῆς τοῦ ὑποσυνειδήτου μας κάποια ἐπιτήδευσις ἢ ὁποῖα μᾶς αὐτοϊκανοποιεῖ, μιὰ μέθη πού μᾶς κάνει νὰ ξεχνοῦμε πὼς εἴμαστε ὑπάρξεις ὑποκείμενες σὲ ὄρα.

Β'.

Στὸ δεύτερο μέρος τοῦ ἄρθρου τοῦ ὁ Biot ἀσχολεῖται μὲ τὴ σχέσι ὑγείας καὶ ἀρρώστειας καὶ μὲ τὰ στάδια τῆς ἐνδιαμέσου καταστάσεως, τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ ἐκφραστοῦν μὲ τρεῖς διαδοχικοὺς τύπους:

ὅταν νομίζῃ κανεὶς πὼς εἶναι ἀρρωστος,

ὅταν νοιώθῃ πὼς εἶναι ἀρρωστος,

ὅταν γνωρίζῃ πὼς εἶναι ἀρρωστος.

Ἡ ἰδέα πὼς εἶναι κανεὶς ἀρρωστος πορεῖ νὰ προσλάβῃ μορφὴ μιᾶς ἔμμονης ἰδέας σ' ἐκεῖνον, στὸν ὁποῖον ἔκανε τόση ἐντύπωσι μιὰ συμβουλὴ γιὰ προφύλαξι ἀπὸ τὸν καρκῖνο, πού τοῦ γίνεται ψύχωςις. Ὅτι κι' ἂν νοιώσῃ τὸ ἐρμηνεύει σάν σύμπτωμα τοῦ ὄγκου πού φοβᾶται καὶ βασανίζει γιαιτροὺς καὶ χειρουργοὺς μὲ τὶς γεμᾶτες ἀγωνία ἐρωτήσεις του. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι σὲ μικρότερη κλίμακα ἡ σταθερὴ ἀνησυχία τοῦ μικροῦ νευροπαθοῦς, ὁ ὁποῖος νοιώθει ζωηρότατα τὶς παραμικρῆς μεταβολῆς πού γίνονται μέσα του, νοιώθει νὰ κτυπᾶ ἡ καρδιά του, ἀντιλαμβάνεται τὴν παραμικρὴ συστολὴ τοῦ ἐντέρου του, καὶ ὅσο περισσότερο ψαχουλεύεται, τόσο περισσότερο τὰ συμπτώματα τοῦ γίνονται αἰσθητά, ἔτσι ὥστε μὲ πάρα πολὺ κόπο θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν

ἔμμονή του ἰδέα.

Τὸ νὰ νοιώθῃ κανεὶς ἄρρωστος εἶναι ἓνα ἄλλο στάδιο πρὸ σοβαροῦ. Ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἀρρώστειας ἐπιβάλλεται καμμιά φορά μ' ἓνα ἀπότομο αἰφνιδιασμό, πού δὲν ἀφήνει θέσι σὲ καμμιά ἀμφιβολία, τὸ φανερό σφίξιμο τοῦ ἐμφράγματος τοῦ μυοκαρδίου, ἡ μαχαιριά τῆς ἐντερικῆς διαβρώσεως, τὰ καψίματα τοῦ ἔλκους τοῦ στομάχου—λιγώτερο δραματικῆ ἀλλὰ ἐπίσης πολὺ πειστικῆ εἶναι ἡ διαπίστωσις πὼς οἱ δυνάμεις ὑποχωροῦν, πὼς οἱ κνήμες δὲν ὑπακούουν, ἢ τὸ μυαλό, πού δὲν μπορεῖ πιά νὰ δουλέψῃ.

Τὸ νὰ ξέρῃ κανεὶς πὼς εἶναι ἄρρωστος, ἔσχατος σταθμὸς ἀδυσώπητος αὐτός· «ναί, φίλε μου, ἔχετε μιά πνευμονικὴ βλάβη· πρέπει τὸ ταχύτερον νὰ νοσηλευθῆτε». Αὐτὸ σημαίνει διακοπὴ τῶν σχέσεων μὲ τοὺς ἄλλους, στὴν ὁποία προστίθεται ἡ ἀγωνία πὼς δὲν θὰ μπορέσῃ πιά νὰ ἐργασθῆ, νὰ κερδίσῃ τὴ ζωὴ του, θὰ γίνῃ φόρτωμα στοὺς δικούς του ἢ στὴν κοινωνία. Εἶναι σχεδὸν μιά εἰκόνα προκαταβολικῆ τοῦ θανάτου.

Κάθε μιά ἀπὸ αὐτὲς τὶς ὀδυνηρὲς στιγμὲς, γράφει ὁ Βιοτ, κάθε μιά ἀπ' αὐτὲς τὶς δοκιμασίαις ἀπαιτεῖ τὴν βοήθεια τοῦ γιατροῦ καὶ τὴν συμπάθεια ὄλων ἐκείνων πού μᾶς ἀγαποῦν.

Πράγματι χρειάζεται γιὰ ἐκεῖνον πού βασανίζεται ἀπὸ ἔμμονες ἰδέαι μιά ἀνανέωσις ἐμπιστοσύνης καὶ ἡ δύναμις νὰ μωρῇ ν' ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του. Δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἡ διαβεβαίωσις τοῦ γιατροῦ πὼς δὲν ἔχει τίποτε, ἡ ἔμμονη ἰδέα του θὰ ἐπιμείνῃ ἂν δὲν μπορέσῃ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του στρέφοντας τὸ ἐνδιαφέρον του πρὸς κάτι. Θὰ σωθῆ ἂν συγκατατεθῆ νὰ ἀφοσιωθῆ σ' ἓνα μεγάλο ἔργον.

Γιὰ ἐκεῖνον πού ὁ πόνος τὸν σωριάζει ἢ πού τὸν συντριβεῖ ἡ ἀναπηρία, ἐκεῖνοι πού τὸν περιβάλλουν θὰ ἔχουν ἀποστολὴ νὰ τοῦ φέρουν τὸ ταχύτερον τὴν τεχνικὴ βοήθεια, διατηρῶντας τὴν ἡρεμία, πού ἀποτελεῖ μιά πηγὴ ἐνισχύσεως γι' αὐτόν. Βέβαια τὰ λόγια συμπαθείας θὰ εἶναι γι' αὐτόν εὐεργετικά. Ἄλλὰ θὰ ἦταν μάταια, ἂν δὲν συνοδευόνταν ἀπὸ ἀποτελεσματικὰς χειρονομίαις πού ἀνακουφίζουν, ἀπὸ τὴν ἄμεση

παροχὴ τῶν καταλλήλων φροντίδων.

Ἐπ' αὐτὸν τὸν ὄρον θὰ μπορέσῃ ὁ ἄρρωστος στὸ πνευματικὸ πεδίο νὰ πραγματοποιήσῃ ἐκεῖνο πού ὑπαγορεύει ἡ ἀρετὴ καὶ πού θὰ συνίσταται τότε στὸ νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνη, στὸ νὰ εἶναι κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του, στὸ νὰ δεχθῆ μέσα στὴν σιωπὴ τῆς καρδιάς του μὲ ταπεινώσι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Γιὰ ἐκεῖνον πού ἡ ἰατρικὴ διάγνωσις θὰ τοῦ ἐπιβάλλῃ τὴν ἀκίνητοποίησι στὸ κρεβάτι ἐνὸς σανατορίου ἐπὶ μῆνες, ἢ πού ἡ παράλυσις τῶν ἄκρων θὰ τὸν καταδικάσῃ γιὰ χρόνια νὰ μὴν ἐγκαταλείψῃ τὸ μικρὸ ἀμαξάκι του, θὰ χρειασθῆ μιά ἐιδικὴ χάρις ὑποταγῆς καὶ ὑπομονῆς. Ἄς τοῦ προσφέρωμε ὅ,τι μποροῦμε, ἄς τὶς ζητήσωμε αὐτὲς τὶς χάρες γι' αὐτόν καὶ μαζὺ του, ἀλλὰ ἄς μὴ σπεύδωμε νὰ τοῦ τὰ παρουσιάζωμε ὑπὸ μορφὴν κηρύγματος, κ' ὅταν ἀκόμη ἀπὸ τὴν πνευματικὴν μᾶς πείρα ἔχομε διδαχθῆ πὼς μόνον ἐκεῖ καὶ ἀληθινὰ ἐκεῖ θὰ βρῆ τὴν δύναμι νὰ σηκώσῃ τὸν σταυρὸ του. Σ' ἐκεῖνον πού καρφώνει μιά ἀρρώστεια ἀτελειώτη στὸ κρεβάτι χρειάζεται μὲγάλος βαθμὸς ἠρωϊσμοῦ γιὰ νὰ ἀνεχθῆ «κάποιος νὰ περπατήσῃ», «κάποιος πού μόλις ἦρθε στὸ δωμάτιό του καὶ πού θὰ ξαναφύγῃ κατόπιν, γιὰ νὰ πάῃ σπῆτι του» νὰ τοῦ κἀνῃ ἔστω καὶ μιά ἀπλή νύξι γιὰ τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς, πολὺ περισσότερο γιὰ ὑποταγὴν στὴ θυσία.

Μὰ καὶ τί προοπτικὲς ἕνας τέτοιος γολγοθᾶς δὲν ἀνοίγει στὶς ψυχὰς πού φωτίζει ἡ χάρις! Περιττὲς στὰ μάτια τῶν ἐπιπολαίων, οἱ ζωὲς αὐτὲς εἶναι πηγὲς πνευματικῶν εὐεργετημάτων γιὰ τοὺς γύρω των. Ἡ φαινομενικὴ ἀνεπάρκειά τους στὸ πεδίο τῆς μηχανικῆς ἀποδόσεως χαρίζει στὴν πραγματικότητά τὰ μόνον πραγματικὰ πλούτη πού χρειάζεται ὁ κόσμος. Οἱ θυσιασμέναι μὰ ἁγιασμέναι αὐτὲς ἀπάρξεις εἶναι οἱ ζωντανὰς καὶ πειστικὰς ἀποδείξεις τῆς δυνάμεως τοῦ Πνεύματος.

Πόσο ἀπλές, ἀλλὰ καὶ πόσο ἀληθινὲς οἱ πρακτικὲς αὐτὲς συμβουλὲς τοῦ ἱατροῦ Βιοτ καὶ πόσο διαφοροετικοὶ θὰ εἴμαστε ὅλοι, ὑγιεῖς καὶ ἄρρωστοι, ἂν τὶς προσέχαμε καὶ τὶς ἀκολουθοῦσαμε!

Δ. Ε. ΧΑΡΟΚΟΠΟΣ

ΚΟΡΥΦΑΙΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ ΣΤΗΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐχουν γραφῆ πολλά και ἔχει γίνει γνω-
στή ἡ ἀδιαφορία και ἡ ἐχθρική πολλές φο-
ρὲς στάσεις, πὺ πῆραν οἱ ἐπίσημοι ἐκπρό-
σωποι τοῦ Ἔθνους, ἐναντι τῆς Ἐκκλησίας
μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσι ἀπὸ τὸν τουρκικὸ
ζυγὸ. Κανένα ἐνδιαφέρον δὲν ἐπεδείχθη
οὔτε ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἀλλ' οὔτε και ἀπὸ
τὴν πνευματικὴ ἡγεσία τοῦ Ἔθνους γιὰ
τὴν ἀντιμετώπισι και ἐπίλυσι τῶν μεγάλων
προβλημάτων τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ὁ Καποδίστριας ἦταν ὁ πρῶτος και
τελευταῖος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, πὺ
ἐπέδειξε ἐνδιαφέρον γνήσιο και ἔμπρακτο
γιὰ τὴν ἀναγέννησι τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλ'
οἱ σφαῖρες τῆς δολοφονίας του, πὺ σφη-
νώθηκαν στοὺς τοίχους τῆς ἐκκλησίας τοῦ
ἁγίου Σπυριδῶνος, ἐπληξαν και τὴν Ἐκ-
κλησία τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία αἰσθάνεται
ὡς σήμερα ἀκόμη μέσα στὸ σῶμα της τὸ
ἄλγος τῶν δολοφόνων ἐκείνων βλημάτων.

Τὴν εὐσέβεια τοῦ Καποδίστρια και τὸ
ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν ἐπίλυσι τῶν προ-
βλημάτων τῆς Ἐκκλησίας, διαδέχεται ἡ
παγερὰ ἀδιαφορία, ἀκόμη και ἡ ἐχθρότης
ἐκ μέρους τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας, τῶν κρα-
τικῶν λειτουργῶν⁽¹⁾ και τῶν θεωρουμένων
πνευματικῶν ταγῶν τοῦ Ἔθνους.

Ἔθρεις, περιφρονήσεις, χλευασμοὶ πα-
ναρχαίων παραδόσεων, βεβηλώσεις ἱερῶν
κειμηλίων ἦσαν τὰ τροφεῖα τὰ ὁποῖα ἡ ἡ-
γεσία τοῦ Ἔθνους προσέφερε πρὸς τὴν
ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν
ἡ κιβωτὸς τῆς σωτηρίας του. Μερικὲς ἀ-
πὸ τίς ἀσεβεῖς αὐτὲς ἐκδηλώσεις κατήγγει-
λε στὸν ἑλληνικὸ λαὸ ἡ «Χριστιανικὴ
Ἐνωσις Ἐπιστημόνων» μετὰ τὴ γνωστὴ

«Διακήρυξι» στὴν ὁποία ἔγραφε μεταξὺ
ἄλλων:

«Ἦστερα ἀπὸ μίαν ἐθνικὴν ἀνόρθωσι,
ἡ ὁποία εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἱδρύματα
κυρίως ἐξετράφη και ἐζωντάνεψε, κλείνο-
μεν ἀμέσως τὰ ἱδρύματα αὐτὰ, τὸ ἕνα με-
τὰ τὸ ἄλλο, δλίγα μόλις χρόνια μετὰ τὴν
συγκρότησιν μας εἰς κράτος. Ναοί, μέσα
εἰς τοὺς ὁποίους ὁ ἐπαναστατικὸς ἀγὼν
εἶχεν εὔρει τὸ ἄσυλόν του, κλείονται και
βεβηλοῦνται. Καὶ μετὰ τί τρόπον ἐγίνετο αὐ-
τό! Ὁ ἐντεταλμένος τὸ κλείσιμον τῶν να-
ῶν και τὴν διάλυσιν τῶν μονῶν νομάρχης
ἡ ἑπαρχος εἰσέβαλλεν εἰς τὸν ναὸν και
κατ' εὐθείαν εἰς τὸ θυσιαστήριον. Ἐκεῖ αὐ-
τὸς και ἡ συνοδεία του ἤρχιζαν νὰ λεηλα-
τοῦν τὴν ἁγίαν Τράπεζαν και τὴν Πρόθε-
σιν. Καὶ ἀφήρπαζαν χωρὶς κανὲν αἰσθημα
αἰδοῦς τὰ ἱερά σκευῆ, ἀκόμη και τὰ ἱερά
Δισκοπότηρα και Ἄρτοφόρια και κειμή-
λια, ἔπαιρναν τὰς εἰκόνας, τὰ κανδήλια
και τὰ ἐπετοῦσαν ὅλα εἰς τὸ δάπεδον, εἰς
ἕνα σωρόν, διὰ νὰ τὰ καταγράψουν, μετὰ
αὐτὸν τρόπον μετὰ τὸν ὁποῖον μαζεύουν τὰ
πλέον ἄχρηστα ἀντικείμενα. Ἀπίστευτα
φαίνονται αὐτὰ, και ὅμως ἀναφέρομεν μό-
νον τὰ γενικῶς τότε συμβαίνοντα. Διότι
ὑπῆρξαν εἰδικαὶ περιπτώσεις, ὅπου ἡ βαρ-
βαρότης ἦτο ἀκόμη φρικωδεστέρα. Εἰς
τὴν διάλυσιν μιᾶς γυναικείας Μονῆς εἰς
τὴν Σίφνον, παραδείγματος χάριν, αἱ μο-
ναχαὶ πὺ ἐβλεπαν τὴν ἀπερίγραπτον αὐ-
τὴν κτηνωδίαν και τὴν βεβηλώσιν τῆς Μο-
νῆς των, Μονῆς τὴν ὁποῖαν αἰῶνων βάρ-
βαροι κατακτηταὶ εἶχον σεβασθῆ, ἐξέσπα-
σαν εἰς θρήνους και ὀλοφυρμούς. Ὁ δὲ ἐ-
πιστατῶν κύριος ἑπαρχος, ἄνθρωπος τῶν
τότε νέων ἰδεῶν και «ἀνθρωπιστικῶν» ἰδα-
νικῶν, συγκινηθεὶς, ὅπως ἦτο φυσικόν, ἀ-

(1) Βλ. Α. Κεραμίδα, Οἱ νεοέλληνες
πολιτικοὶ ἐναντι τοῦ Χριστιανισμοῦ, Ἀθήναι
1949.

πό τὰ δάκρυα καὶ τοὺς θρήνους, διέταξε... νὰ μαστιγώσουν τὰς γυναῖκας αὐτὰς διὰ νὰ μείνη ἀνενόχλητος εἰς τὸ ὠραῖον ἔργον τοῦ τῆς βεβηλώσεως καὶ λεηλασίας» (2).

Τὸ θλιβερότερο δὲ εἶναι ὅτι τὰ ἀντιπνευματικά ρεύματα τῆς ἐποχῆς δὲν ἀφήκαν ἀνεπηρέαστα καὶ ἀρκετὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἡγετικά στελέχη τῆς Έκκλησίας, τὰ ὁποῖα ὀλιγώτερο ἴσως μὲ τὴ θεωρία, μὰ περισσότερο μὲ τὴν πράξι, μὲ τὴν ὑλιστικὴ δηλαδὴ ζωὴ τους, ὑπέσκαπταν τὸ κύρος τῆς Έκκλησίας. Καὶ ἔτσι ἀπὸ μὲν τοὺς «ἔξω» ὑλιστὰς ἡ Έκκλησία εἶχε ν' ἀντιμετώπιση τὴ χλεύη καὶ τὴν ἀδιαφορία, ἀπὸ δὲ τοὺς «ἔσω» ὑλόφρονες κάτι χειρότερο. Τὴν ὑπονόμεισι.

★

Μέσα ὅμως στὴν κρίσι αὐτὴ δὲν ἔλειψαν οἱ γενναῖοι. Ἀνθρώποι φτασμένοι στὰ ὑψηλότερα τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς πυραμίδος χωρὶς καμμιὰ ἰδιαίτερη ὑποχρέωσι ἢ συμφέρον ἀνέλαβαν τὸ βαρὺ ἔργο νὰ ἀντικρούσουν ἀπ' ἐνὸς τῆς ὑλιστικῆς θεωρίας, νὰ βοηθήσουν δὲ ἀπ' ἑτέρου στὸ ἔργο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνορθώσεως.

Μιὰ τέτοια προσωπικότης, πού συγκεντρώνει τοῦ διαπρεποῦς ἐπιστήμονος τὸ κύρος καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀγωνιστοῦ τὸν χαρακτήρα εἶναι ὁ Παῦλος Καλλιγᾶς (1814-1869) (3). Καθηγητὴς τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, οἰκονομολόγος καὶ διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ὑπουργὸς καὶ συγγραφεὺς περισπουδάστων νομικῶν καὶ θεολογικῶν ἔργων, βρίσκει τὸ χρόνο, γιατί αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ἀγωνισθῆ γιὰ τὴν ἀνόρθωσι τῆς Έκκλησίας μας. Πρὸς τοῦτο, ἐκτὸς τῆς ἐνεργοῦ συμμετοχῆς του στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ τῆς ἐποχῆς του καὶ τὴ συμβολὴ του γιὰ τὴν ἐπίλυσι τῶν προβλημάτων τῆς Έκκλησίας, συνεργεῖ στὴν ἴδρυσι τοῦ Ἱερατικοῦ Συνδέσμου «Σύναξις τῶν Πρεσβυτέρων» τοῦ ὁποῖου ἀνέλαβε καὶ τὴν προεδρία. Στὸ Σύνδεσμο αὐτό, πού ἰδρύ-

θηκε τὸ 1870 συμμετεῖχαν ὡς μέλη οἱ ἔργαμοι ἱερεῖς τῶν Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ περιχώρων. Ἡ προοπτικὴ ἦταν νὰ συμπεριλάβη, σὺν τῷ χρόνῳ, ὅλους τοὺς κληρικούς τόσο τοῦ ἐλευθέρου ὅσο καὶ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ. Σκοπὸ τῆς ἡ «Σύναξις τῶν Πρεσβυτέρων» ἔταξε τὴν οἰκονομικὴ ἀπ' ἐνὸς ἐνίσχυσι τοῦ ἐγγάμου κλήρου, περὶ τοῦ ὁποῖου ἔγραφε ὁ Καλλιγᾶς ὅτι «ὁ μὲν κατώτερος κλήρος μερμνᾶ περὶ τοῦ ζῆν, ὁ δὲ ἀνώτερος περὶ τοῦ εὔζῆν», καὶ ἀπ' ἑτέρου τὴν ἀναγέννησι τῆς Έκκλησίας διὰ τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας.

Νὰ ἦταν τάχα, ἡ οἰκονομολογικὴ ιδιότης τοῦ Καλλιγᾶ, πού τὸν ἔκαμε νὰ θέσῃ ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς βασικούς σκοποὺς τῆς «Συνάξεως τῶν Πρεσβυτέρων» τὴν οἰκονομικὴ ἀνακούφισι τῶν ἐγγάμων ἱερέων ἢ ὁ χριστιανικὸς ἀνθρωπισμὸς του, πού τὸν ἔκανε νὰ βλέπῃ τοὺς λειτουργοὺς τοῦ Ἱψίστου, ὄχι σὰν ἀσώματα ὄντα ἀλλ' ὡς ἀνθρώπους σάρκα φοροῦντας καὶ τὸν κόσμον οἰκοῦντας, πράγμα πού ἀγνοοῦσαν οἱ μὴ οἰκονομολόγοι ἀλλ' οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητοι ἡγέτες τοῦ κλήρου, οἱ νεμόμενοι πλούσιες ἐνορίες ἢ ἐπισκοπές;

Ἐν πάσῃ περιπτώσει καὶ οἱ δυὸ σκοποὶ τῆς «Συνάξεως» ἄρχισαν νὰ πραγματοποιοῦνται. Συνεστήθη ταμεῖον ἀλληλοβοηθείας καὶ ἰδρύθησαν ἐπίσης Κατηχητικά (Κυριακά) σχολεῖα γιὰ τὴ χριστιανικὴ ἀγωγή τῶν Ἑλληνοπαίδων (4).

Τὸ ἔργον τοῦτο τῆς «Συνάξεως» ἐπευλόγησε καὶ ἐπήνεσε μὲ θερμούς λόγους ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Θεόφιλος Βλαχοπαπαδόπουλος (1862-1871), ὁ ὁποῖος ἔσπευσε νὰ τὸ χαρακτηρίσῃ ὡς τὴν ὀλοκλήρωσιν τῶν ἀγῶνων τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας (5).

Παραδόξως ὅμως, μετ' ὀλίγον μετεστράφη ὁ γηραιὸς μητροπολίτης εἰς διώκτην τῆς «Συνάξεως» παρασυρθεὶς πιθανότατα ὑπὸ τῶν χολωθέντων ἀγάμων κληρικῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀτόπως ἐξαιρεθῆ ἐκ τοῦ ἱε-

(2) Διακήρυξις τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων, σελ. 23-24.

(3) Βλ. Παν. Μπρατσιώτου, Παῦλος Καλλιγᾶς ὡς χριστιανὸς ἐπιστήμων. Περιοδ. «Θεολογία» τόμ. (ΚΒ') 1951 σελ.26-39.

(4) Βλ. Κ. Κοῦρκουλα, Ἀπόπειραι πρὸς ἴδρυσιν κατηχητικῶν σχολείων, «Ἀκτίνες», 1955, σελ. 109.

(5) Βλ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, «Ἡ Έκκλησία Ἀθηνῶν», Ἐν Ἀθήναις 1928 σελ. 85.

ρατικῶν συνδέσμου τῆς «Συνάξεως».

Ἡ ἀντίθεσις τοῦ μητροπολίτου πρὸς τὴν «Σύναξιν» ὑπῆρξε βαθυτάτη. Ἠξίωσε δὲ δι' ἐντόνου ἐγγράφου τοῦ τὴν διάλυσιν τοῦ συνδέσμου καὶ τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων κατηγορῶν πάντα ταῦτα ὡς ἔργα «ἀντιπειθαρχικά» καὶ «ὑποπτα».

Ἡ ἀπροσδόκητη αὐτῆ στάσις τοῦ μητροπολίτου Θεοφίλου ἐξήγειρε τὸν λαόν, συνήρτησε δὲ τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ τὴν ψυχραίμων πλὴν σθεναρὰν ἀντίστασιν. Τὸ συμβούλιον τῆς «Συνάξεως» εἰς μακρὰς συνεδριάσεις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Καλλιγᾶ ἐξήτασε τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν καὶ ἀπηύθυνε διαφωτιστικὰ κατ' ἀρχὰς καὶ ἔντονα μετὰ ταῦτα ἔγγραφα, ἤλθε δὲ ἐπίσης καὶ σὲ προφορικὰς μετὰ τοῦ μητροπολίτου συζητήσεις οἱ ὁποῖες ὑπῆρξαν ἄκαρπες. Δι' αὐστηροῦ ἐγγράφου τοῦ ὁ γηραιὸς Θεοφίλος ἠξίωσε, ἐπισείων αὐστηρὰς ποινάς, τὴν ἀποχώρησιν τῶν ιερῶν ἐκ τῆς «Συνάξεως» ὁπότε ἐπῆλθεν αὐτομάτως ἡ διάλυσίς της.

Τὴν συμπεριφορὰν αὐτὴν τοῦ μητροπολίτου Θεοφίλου, πᾶν αὐστηρότατα ὁ ἱστορικὸς Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος μεταξὺ ἄλλων σημειώνει ὅτι «δυστυχῶς, ἔνεκα τῆς ἐπιμονῆς τοῦ μητροπολίτου ἡ Σύναξις τῶν Πρεσβυτέρων διελύθη ἐπὶ ἀνεπανορθώτῳ ζημίᾳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἥτις πρῶτην φορὰν εἶδε τοιοῦτον ζωηρὸν ἐνδιαφέρον τῆς κοινωνίας πρὸς θρησκευτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ καὶ ἀνόρθωσιν τοῦ κλήρου⁽⁶⁾».

Αὐτὴ ἦταν ἡ ἔκβασις τῶν ἀγώνων τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ, ἀπὸ τοῦς ὁποίους οἱ μὲν περὶ τῶν κατηχητικῶν σχολείων προσπάθειες ἀνεβίωσαν ἀργότερα μὲ ἀποτέλεσμα τὴ σημερινὴν ἐξάπλωσιν αὐτῶν. Οἱ δὲ περὶ ἀνορθώσεως τοῦ Κλήρου, δὲν ἐπανελήφθησαν ἔκτοτε, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ σημερινὴ γνωστὴ κατάστασις τοῦ ἑλληνικοῦ Κλήρου.

Οἱ μετὰ ταῦτα ἐπιστήμονες, πού ἀνέ-

λαβαν τὸ ἔργο τῆς ὑπερασπίσεως τῶν χριστιανικῶν ἀξιῶν, ἀπέφυγαν νὰ ἀναμιχθοῦν ἐνεργῶς εἰς τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ διοργανώσεως. Φαίνεται ὅτι τὸ πάθημα τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ ὑπῆρξε πολὺ διδακτικόν. Ἴσως δὲ καὶ εἰς τὴν ἀποχρῆν αὐτὴν τῶν μετὰ ταῦτα ἐπιστημόνων νὰ ὀφείλεται τὸ ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὑπολείπεται σημαντικῶς ἐξ ἐτόψεως ὀργανωτικῆς αὐτῶν τούτων τῶν ἁμῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Βουλγαρίας καὶ Ρουμανίας, παρ' ὅλον ὅτι ὑπερτερεῖ ἀσυγκρίτως ἐξ ἐτόψεως χριστιανικῆς καλλιέργειας τοῦ πληρώματος αὐτῆς, πολλῶν ἄλλων, ὄχι μόνον ὁμοδόξων ἀλλὰ καὶ ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν.

Ἔχομεν δηλαδὴ ἓνα πλήρωμα κατηρησμένο καὶ καλλιεργημένο διοικούμενον ἀπὸ ἀκατάρτιστη πνευματικῶς ἀλλὰ καὶ ὑπολειπομένη αὐτοῦ τούτου τοῦ ποιμνίου ἡγεσίαν. Τῆς ἀντινομίας αὐτῆς αἰτία ἴσως νὰ εἶναι ὁ διαχωρισμὸς τῶν χριστιανικῶν ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐνδιαφερόντων τῆς χριστιανικῆς ἡγεσίας τοῦ τόπου μας.

Παρ' ὅλον τοῦτο ὅμως δὲν ὑπῆρξε παντελής ἡ ἀδιαφορία τῶν μετὰ τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ ὁμολογούντων πίστιν εἰς Χριστὸν ἐπιστημόνων διὰ τὰ προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐξεδηλώθη ὡς ἐνδιαφέρον θεωρητικῶν μᾶλλον χαρακτῆρος. Ἔτσι ἐνῶ οἱ ἐπιστήμονες αὐτοὶ μάχονται κατὰ πρῶτον λόγον ἐναντίον τοῦ ὕλισμου, ἀντιμετωπίζουν δευτερευόντως πως καὶ τὰ ὀργανωτικά τῆς Ἐκκλησίας μας προβλήματα.

Ὁρμητήριον τῶν κατὰ τοῦ ὕλισμου ἀγώνων κατέστη, ὅπως ἐπὶ Παύλου Καλλιγᾶ ἡ «Σύναξις τῶν Πρεσβυτέρων», ὁ σύλλογος τῶρα τῆς «Ἀναπλάσεως» μὲ τὸ ὁμώνυμον περιοδικό του, πού ιδρύθηκε τὸ 1887. Στὴν «Ἀνάπλασι», ἀντίθετα πρὸς ὅ, τι συνέβαινε μὲ τὴ «Σύναξιν τῶν Πρεσβυτέρων» κυριαρχεῖ τὸ λαϊκὸ στοιχεῖο καὶ μάλιστα τὸ μὴ θεολογικόν. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ὅλοι σχεδὸν οἱ πρωτεργάται τῆς «Ἀναπλάσεως» ἀπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ τοῦ συλλόγου μέχρι τοῦ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν διευθυντοῦ τοῦ περιοδικοῦ ἦσαν ἐπιστήμονες μὴ θεολόγοι. Ὁ Κ. Διαληνῆς, ὁ Γ. Μακρῆς καὶ ὁ ἐπ' ἀρχετὸν διάστημα συνεργάτης τῆς «Ἀναπλάσεως» Εὐσέβιος Ματθόπουλος ἤ-

(6) Βλ. Χρυσ. Παπαδοπούλου, «Ἡ Ἐκκλησία Ἀθηνῶν», Ἀθῆναι 1928, σελ. 86, καὶ Παρθ. Πολάκης, «Πρῶται ἀπείρειαι πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ ἐφημεριακοῦ Κλήρου» περιοδ. «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», τόμ. ΚΑ' (1922), σελ 453 κ. ἐξ.

σαν φιλόλογοι. Ὁ Α. Ραγκαβῆς, ὁ Νικόλαος Δημητρακόπουλος, ὁ Ἰωάννης Σκαλτσούνης καὶ ὁ Μιχαὴλ Γαλανὸς ἦσαν νομικοί. Ἡ παράδοσις αὐτὴ συνεχίζεται ὡς σήμερα. Στὴν ομάδα ὅμως αὐτῆ τῶν περὶ τὴν «Ἀνάπλασιν» ὁμολογούντων πίστιν εἰς Χριστὸν ἐπιστημόνων διακρίνονται δύο ἄνδρες, πού συγκεντρώνουν τοῦ κορυφαίου ἐπιστήμονος καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρὸς τὸν χαρακτήρα. Ὁ Νικόλαος Δημητρακόπουλος καὶ ὁ Ἰωάννης Σκαλτσούνης. Εἶναι γνωστοὶ ὄχι μόνον οἱ ἀγῶνες πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν καὶ ἀνόρθωσιν τῆς Ἐκκλησίας τῶν δύο τούτων ἐπιφανῶν ἐπιστημόνων καὶ δρώντων στελεχῶν τῆς «Ἀναπλάσεως» ἀλλὰ καὶ ἡ εὐσεβεία καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις καὶ ἡ ἀγάπη τῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἰδίᾳ δὲ ὁ Σκαλτσούνης, παρὰ τὸν τεράστιο φόρτο πού τοῦ ἐπέβαλον οἱ κατὰ τοῦ ὕλισμοῦ ἀγῶνες του, βρῆκε τὸ χρόνο νὰ ἀσχοληθῆ καὶ νὰ διατυπώσῃ φωτεινὰς ἰδέας γιὰ τὴν ἐπίλυσι βασικῶν τῆς Ἐκκλησίας μας προβλημάτων. Καὶ δὲν διστάζει ὁ ἔξοχος ἐκείνος ἀνὴρ νὰ χαρακτηρίζῃ μὲ τὴν ὠμὴ γλῶσσα τῆς ἀληθείας τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ὡς «σωματεῖον νεκρὸν καὶ ἀνάλγητον, ἢ ἀπονέκρωσις τοῦ ὁποίου καὶ ἡ οἰκτρὰ τοῦ Κλήρου κατάστασις οδηγοῦν τὸ σκάφος τῆς πολιτείας εἰς ναυάγιον σύμφυχον καὶ εἰς ἀνηκούστους συμφοράς».

Προτείνει δὲ μέτρα σοφὰ γιὰ τὴν ἀνόρθωσι τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως εἶναι ὁ περιορισμὸς τῶν μητροπολιτικῶν ἐδρῶν, ἢ μὲρσι τοῦ Κλήρου, ὥστε νὰ καταστῇ ἀντάξιος τοῦ προορισμοῦ του μένων «ἐν τῇ πίστει ἀκράδαντος, ἐν τῇ εὐσεβείᾳ ἀκλόνητος, ἐν τοῖς ἔργοις ἀνεπλήρωτος». «Μορφώσατε, ἐπιμένει, κληρικούς οἰκογενειάρχας, πεφωτισμένους, ἀνεξαρτήτους, πεπολιτισμένους καὶ ἐναρέτους ὅπως διὰ τῶν καλῶν ἔργων τῶν ἐπιλάμποντες ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀνυψώσονται διὰ τοῦ ὑποδείγματός τῶν τὰ καταπεσόντα δημόσια ἦθη». Πρὸς δὲ τοὺς Ἀρχιερεῖς φωνάζει: «Στῆτε καλῶς. Ἡμεῖς, οἱ τὸ ποιμνιον ἀποτελοῦντες, δὲν ζητοῦμεν παρ' ὑμῶν οὔτε εἰς μαρτύρια, οὔτε εἰς θυσίας νὰ ὑποβληθῆτε. Ἀπαιτοῦμεν παρ' ὑμῶν ἐλευθερίαν γνώμης καὶ ἀνεξαρτησίαν

συνειδήσεως». (Βλ. «Ἀνάπλασις» 1896, σ. 250). Δὲν παραβλέπει καὶ τὰς ὕλικας ἀνάγκας τοῦ ἐφημεριακοῦ Κλήρου ὁ Σκαλτσούνης καὶ δὲν διστάζει νὰ ὑψώσῃ ὑπὲρ αὐτῶν φωνὴν ἀπαιτῶν τὴν ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐφημερίων. «Ἐν Βουλγαρίᾳ, ἔγραφε τῷ 1896, ὁ μισθὸς τῶν ἐφημερίων καταβάλλεται ὑπὸ τοῦ Δημοσίου Ταμείου, περιλαμβάνεται δὲ ἐν τῷ γενικῷ τῆς Ἐπικρατείας προϋπολογισμῷ. Ἀλλ' ὁ παρ' ἡμῖν ὑπουργὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγκαλέσας τὴν ἐπιτροπὴν ἐγνώρισεν αὐτῇ ὅτι τὸ Δημόσιον δὲν θὰ ἐπιβαρυνθῆ ὑπὸ τῆς μισθοδοσίας τῶν ἐφημερίων, οὐδ' ἔχει σκοπὸν ν' ἀποδώσῃ ὅλον ἢ μέρος τοῦ εἰσπραχθέντος τιμῆματος ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων, γενομένης ἐπὶ σκοπῷ συστάσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου».

Καὶ ὑποστηρίζων ὁ ἔξοχος ἐκεῖνος ἀνὴρ τὰ ὕλικα αἰτήματα τοῦ ἐφημεριακοῦ Κλήρου δὲν παραβλέπει τὰ πνευματικὰ ἐφόδια πού τὰ θεωρεῖ θεμελιώδη καὶ ἀπαραίτητα. «Ἀνυψώθητε, προτρέπει, διὰ τῶν πτερόντων τῆς πίστεως εἰς τὴν πρέπουσαν ὑψηλὴν πνευματικὴν θέσιν ὡς λειτουργοὶ τοῦ Ὑψίστου, ἐνθαρρύνετε δὲ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀγωνιζομένους ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ τῆς λαμπρότητος τῆς Ἐκκλησίας»⁽¹⁾.

★

Ἐπῆρξεν ἀτύχημα μέγα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν μας τὸ ὅτι δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν ὁμολογούντων πίστιν εἰς Χριστὸν ἐπιστημόνων τούτων καὶ νὰ χρησιμοποίησῃ τὰ πελώρια αὐτὰ ἀναστήματα, γιὰ τὴν ἀνόρθωσίν τῆς. Τοὺς ἠγνόησε τελείως... Ὅχι μόνον τίς ἰδέες τους, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ὀνόματά τους. Τοῦτο ὅμως δὲν ἦταν δυνατόν νὰ μείνῃ χωρὶς συνέπειες. Καὶ νά! Παραπονεῖται σήμερα ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας μας γιὰ τὴν οἰκονομικὴν δυσπραγίαν τοῦ ἐφημεριακοῦ Κλήρου. Καὶ ὅμως εἶχε καὶ ἠγνόησε ἕνα Παῦλο Καλλιγᾶ ἀνεγνωρισμένου κύρους καὶ ἀξίας οἰκονομολόγου, ὁ ὁποῖος θὰ μπορούσε νὰ θέσῃ στερεὰς οἰκονομικὰς βάσεις, τότε, πού ἡ ἐκκλησιαστικὴ

(1) Ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 300.

κή περιουσία ἦταν ἀκόμη ἀλώβητη.

Παραπονείται γιὰ τὸ ἀνοργάνωτο τῆς διοικήσεώς της. Καὶ ὅμως ἠγγνόησε ἓνα Νικόλαο Δημητρακόπουλο. Τὸν ὀργανωτὴ καὶ ἀνορθωτὴ τῆς ἑλληνικῆς δικαιοσύνης. Ἐὰν τὸν ἐχρησιμοποίει, ἀσφαλῶς ἡ ἐκκλησιαστικὴ δικαιοσύνη δὲν θὰ ὑπελείπεται ἀλλὰ θὰ ὑπερεῖχε τῆς πολιτικῆς τοιαύτης. Ἦγγνόησε βεβαίως καὶ τὸν Σκαλτσούνην, τὸν γενναῖον πρόμαχον τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν, ἡ ἐπίσημος λεγομένη Ἐκκλησία, ἀλλ' ἐδῶ ἡ ἄγνοιά της ὑπῆρξεν ἄνευ ὀδυνηρῶν συνεπειῶν, διότι παρὰ τὴν ἄγνοιαν εἰς τὴν ὁποίαν ἐκηρύχθησαν ὁ Σκαλτσούνης καὶ οἱ ἄλλοι, εὐρέθησαν παρὰ ταῦτα ἐπιστήμονες μὲ πίστι χριστιανική, οἱ ὁποῖοι χωρὶς καμμιὰ ἀνάγκη ἢ ἐπαγγελματικὴ ὑποχρέωσι ἀνέλαβαν νὰ συνεχίσουν τὸ ἔργο τῆς ὑπερασπίσεως τῶν χριστιανικῶν ἀληθειῶν ἔναντι τῶν προσβολῶν τοῦ ὕλισμου, μὲ ἀποτέλεσμα ὥστε οἱ μὲν χριστιανικὲς ἀλήθειες νὰ συγκινοῦν σήμερα ἢ νὰ ἀποτελοῦν βίωμα γιὰ ἓνα σημαντικό μέρος τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ νὰ εἶναι σεβαστές,

ἀκόμα καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν πιστεύουν σ' αὐτές, νὰ καταρτίζον δὲ ἐξ ἄλλου ποίμνιο πιστὸ καὶ ὑπάκουο.

Ἄς ἐλπίσωμε ὅτι, ἔστω καὶ τώρα, ἡ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας μας θὰ θελήσῃ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὶς θυσίες τῶν ἐπιστημῶν τούτων, τῶν παλαιῶν ἀλλὰ καὶ τῶν συγχρόνων.

Εἶναι μοναδικὴ ὄντως ἡ εὐκαιρία, ἡ ὁποία παρέχεται στὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, νὰ ἔχῃ δηλαδὴ στὴ διάθεσί της ἐπιστήμονας κύρους, φτασμένους στὶς ὑψηλότερες κορυφές τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς πυραμίδος, ἐτοιμους νὰ τὴν βοηθήσουν στὸ ἔργο της χωρὶς καμμιὰ ἀπολύτως προσωπικὴ ἐπιδίωξι ἢ ἀνάγκη. Θὰ εἶναι ἀναπολόγητοι οἱ ἡγέτες τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐὰν ἀφήσουν ἀνεκμετάλλευτη τὴν εὐκαιρία αὐτὴ καὶ δὲν χρησιμοποιήσουν τὰ πνευματικὰ αὐτὰ κεφάλαια στὸ τόσο δυσχερὲς ἀλλὰ καὶ τόσο ἐπιτακτικὸ ἔργο τῆς ἀνορθώσεώς της.

ΚΩΝΣΤ. ΚΟΥΡΚΟΥΛΑΣ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

(Στὸν Χαράλαμπον Μοῦσκον)

Γενναίε! Βιάστηκες στὸν δρόμο σου πολὺ
κι' ἡ λευτεριά νὰ σὲ προλάβῃ δὲν μπορεῖ.
Στὴ δημοσιά, λοιπόν, προξενητὴ μὲ σφαίρες,
τὸν θάνατο σοῦ στέλνει ν' ἀνταλλάξῃ βέρες
κι' αἱματηρό, τοῦ γάμου σας, σοῦ σκάει φιλί!

Ε. ΜΑΪΝΑΣ

Ο ΓΑΜΟΣ ΕΝΩΠΙΩΝ ΤΗΣ ΕΦΟΡΙΑΣ...

Τὸ ἄρθρον τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Mannheim κ. Heinz Paulick, τὸ ὁποῖον ἐπαρουσιάσθη διὰ τῶν στηλῶν τῶν «Ἀκτίνων» εἰς τὸ προηγουμένον τεύχος, ἐδημιούργησε, φυσικὰ μίαν ἀπορίαν: Τί ἀρὰ γε νὰ συμβαίη σχετικῶς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐλληνικῆς πλέον φορολογικῆς καὶ συνταξιοδοτικῆς νομοθεσίας ἐπὶ τοῦ γάμου καὶ τοῦ διαζυγίου;

Ἡδη αἱ «Ἀκτίνες», εἰς τὸ τεύχος τῶν τοῦ παρελθόντος Φεβρουαρίου, ἐσχολίασαν εἰς τὰς «Ἀπόψεις» τῶν (σελ. 90-91) τὴν σχετικὴν διάταξιν τοῦ νόμου περὶ ἐνιαίου φόρου καὶ ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ γραφοῦν τὰ δύο αὐτὰ ἄρθρα.

Πράγματι, τὸ ἄρθρον 6 τοῦ ἑλληνικοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος 3323)1955 «περὶ φορολογίας τοῦ εισοδήματος» ὀρίζει ὅτι:

«Τὸ εισόδημα τῆς συζύγου, συνεστῶτος τοῦ γάμου, προστίθεται εἰς τὸ εισόδημα τοῦ συζύγου, ὅστις φορολογεῖται διὰ τὸ ἄθροισμα τῶν εισοδημάτων τούτων.

»Κατ' ἐξαίρεσιν, τὸ ἐκ μισθωτῶν ὑπηρεσιῶν καὶ ὑπηρεσιῶν ἐλευθερίων ἐπαγγελματῶν εισόδημα τῆς συζύγου, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπερβαίνει τὰς 36.000 δρχ. ἐτησίως, φορολογεῖται κεχωρισμένως, τῆς συζύγου ὑπεχούσης ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ διὰ τὸ ἐκ τῶν πηγῶν τούτων εισόδημα αὐτῆς ἰδίαν φορολογικὴν ὑποχρέωσιν».

Συνεστῶτος, λοιπόν, τοῦ γάμου, οἱ σύζυγοι φορολογοῦνται ἀπὸ κοινοῦ καί, ἐπομένως, ἀφοῦ τὰ εισοδήματα προστίθενται, τὸ φορολογικὸν κλιμάκιον ἀνέρχεται, μὲ μόνην ἐξαίρεσιν τὴν περίπτωσιν τοῦ ἐκ μισθωτῶν ὑπηρεσιῶν ἢ ὑπηρεσιῶν ἐλευθερίων ἐπαγγελματῶν εισοδήματος τῆς συζύγου, τοῦ μὴ ὑπερβαίνοντος τὰς 36.000 δρχ. ἐτησίως, τὸ ὁποῖον φορολογεῖται κεχωρισμένως. Ἐὰν ὁμως ἡ σύζυγος ἔχη ἐν ἰδιονήποτε μικρὸν εισόδημα ἀπὸ ἐν ἰδικόν της δωμάτων τὸ ὁποῖον ἐνοικιάζει, ἢ μικρὸν μέρος ἀπὸ ὀλίγας μετοχάς, τὸ εισόδημα της αὐτὸ θὰ προστεθῇ εἰς τὸ εισόδημα τοῦ

συζύγου μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἀνυψώσῃ τὴν φορολογικὴν κλάσιν.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν πού τὸ εισόδημα τῆς συζύγου προέρχεται ἐκ μισθωτῶν ὑπηρεσιῶν ἢ ἐξ ἐλευθερίων, ἐπαγγελματῶν, ἐὰν ὑπερβαίη κατὰ 500 ἔστω μόνον δρχ. ἐτησίως τὸ ποσὸν τῶν 36.000 δρχ., θὰ φορολογηθῇ ὁμοῦ μετὰ τοῦ εισοδήματος τοῦ συζύγου, ὁλόκληρον τὸ εισόδημα τῆς συζύγου καὶ ὄχι μόνον τὸ ὑπερβάλλον ποσὸν τῶν 500 δρχ.

Διὰ νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐνιαίου ὑπολογισμοῦ τῶν εισοδημάτων τῶν δύο συζύγων εἰς τὸν μὴ ἐιδικὸν ἀναγνώστην, ἀρκεῖ νὰ λεχθῇ τὸ ἐξῆς παράδειγμα: Ὁ Α ἔχει ἐτήσιον καθαρὸν φορολογητέον εισόδημα ἐκ δρχ. 20.000. Συμφώνως πρὸς τὴν κλίμακα τοῦ νόμου, ὀφείλει νὰ πληρώσῃ ὡς φόρον εισοδήματος δι' ἐν ἔτος δρχ. 1.800. Ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρᾶν, ἡ Β ἔχει ἐτήσιον καθαρὸν φορολογητέον εισόδημα ἀπὸ ἐνοίκια μιᾶς οἰκίας ἐκ δρχ. 15.000. Ὁ φόρος, λοιπόν, τὸν ὁποῖον, συμφώνως πρὸς τὴν φορολογικὴν κλίμακα, ὀφείλει νὰ πληρώσῃ, ἀνέρχεται εἰς δρχ. 1.170 κατ' ἔτος. Ἐὰν τώρα ὁ Α καὶ ἡ Β ἔχουν τὴν ἔμπνευσιν νὰ συνάψουν γάμον, ἢ πολιτεία, πρὸς... τιμωρίαν τῶν, ἀὐξάνει τὰς φορολογικὰς τῶν ὑποχρεώσεις! Πράγματι, ἐνῶ μέχρι τοῦδε τὸ ἄθροισμα τῶν φόρων εισοδήματος τοῦ Α καὶ τῆς Β ἀνήρχετο εἰς 2.970 δρχ. καὶ ἐφορολογοῦντο κατὰ τὸ κλιμάκιον φορολογίας ποσοῦ 20.000 δρχ. ὁ Α (φορολογικὸς συντελεστής 13%) καὶ 15.000 δρχ. ἡ Β (φορολογικὸς συντελεστής 11%), τώρα αὐτομάτως ἡ φορολογικὴ τῶν ὑποχρεώσεων ἀνέρχεται εἰς δρχ. 4.170, δηλαδὴ 40% περίπου περισσότερον, διότι, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προοδευτικοῦ φορολογικοῦ συστήματος, φορολογοῦνται πλέον κατὰ τὸ κλιμάκιον φορολογίας ποσοῦ 35.000 δρχ. (φορολογικὸς συντελεστής 19%).

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἤδη οἱ φορο-

λογικοί συντελεσται εις την 'Ελλάδα λαμβανόμενων υπ' ὄψιν τῶν λίαν χαμηλῶν ἐλληνικῶν εἰσοδημάτων εἶναι ἐξαιρετικῶς ὑψηλοί, ὑψηλότεροι ἀπὸ τὰ πλεῖστα κράτη τοῦ κόσμου. Τὰ δὲ ὡς μεσαῖα θεωρούμενα εἰς τὴν 'Ελλάδα εἰσοδήματα, εἰς ἄλλας χώρας εἴτε ἀπαλλάσσονται τῆς φορολογίας, εἴτε φορολογοῦνται ἐλαφρῶς. 'Επὶ πλέον ἔχομεν τὸν ἀθροιστικὸν ὑπολογισμὸν τῶν ἐκ πάσης πηγῆς εἰσοδημάτων, με ἀποτέλεσμα, καὶ ἐντεῦθεν, τὴν ὑψηλὴν φορολογίαν. 'Εδῶ, δὲν φθάνει ἡ ὑψηλὴ φορολογία, ἀλλὰ προστίθεται καὶ ἡ ἀπὸ κοινοῦ φορολογία τῶν συζύγων διὰ νὰ φθάσουν τὰ πράγματα εἰς τὸ ἀπροχώρητον....

'Αλλὰ ἡ δυσμενὴς μεταχείρισις τῶν ἐγγάμων δὲν σταματᾷ ἐδῶ. 'Ενῶ οἱ νῦν σύζυγοι, πρὸ τοῦ γάμου τῶν ἐδικαιούντο νὰ ἐκπέσουν ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά των ἀνὰ 10.000 δρχ. ἐτησίως (ἢ καὶ 12.000 ἂν εἶναι μισθωτοί) ἕκαστος, τώρα πλέον, ἐφ' ὅσον φορολογοῦνται ἀπὸ κοινοῦ, μόνον ὁ σύζυγος ἐκπίπτει 10.000 δρχ., ἐνῶ ἡ σύζυγος θεωρεῖται ἀπλῶς ὡς μέλος τῆς οἰκογενείας, ἐπιβαρῦνον τὸν ἄνδρα τῆς, καὶ συνεπαγόμενον περαιτέρω ἐκπτώσιν ἐκ 2.000 δρχ. ἐτησίως (ἀντὶ τῶν 10.000 δρχ. πρὸ τοῦ γάμου τῆς).

Διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν τὴν ἔκτασιν τῆς ἐπιβαρύνσεως, ἃς τὴν ἐφαρμόσωμεν ἐπὶ τοῦ παραδείγματός μας. 'Εἶχομεν ἀναφέρει ὅτι ὁ Α εἶχε ἐτήσιον καθαρὸν φορολογητέον εἰσόδημα ἐκ δρχ. 20.000. Τὸ εἰσόδημα τοῦτο εἶχεν ἀπομείνει μετὰ τὴν κατὰ νόμον (ἄρθρον 8 § 1 ἐδ. 1) ἐκπτώσιν 10.000 δρχ. ὡς ἐλάχιστον ὄριον συντρήσεως. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ μετὰ τὴν Β: τὸ ἐκ 15.000 δρχ. ἐτήσιον φορολογητέον εἰσόδημα τῆς εἶχεν ἀπομείνει μετὰ τὴν ἐκπτώσιν ἐπίσης 10.000 δρχ. κατὰ τὴν αὐτὴν διάταξιν τοῦ νόμου. Τώρα ὅμως, ὅποτε ὁ Α καὶ ἡ Β ἔγιναν σύζυγοι καὶ φορολογοῦνται ἐνιαίως, ἡ Β (ἐφ' ὅσον δὲν φορολογεῖται κεχωρισμένως) δὲν δικαιούται πλέον νὰ ἐκπίπτῃ ἀπὸ τὸ εἰσόδημά τῆς 10.000 δρχ. ἐτησίως. 'Αντὶ τούτου, ὁ Α (οἰκογενειάρχης πλέον) ἐκπίπτει ἀπὸ τὸ συνολικὸν εἰσόδημα (δηλ. τὸ ἰδικόν του καὶ τῆς συζύγου του), ἐκτὸς τῶν 10.000 δρχ., τὰς ὁποίας ἤδη καὶ πρὸ τοῦ γάμου του ἐξέπιπτε, ἄλλας 2.000 δρχ. ἐτη-

σίως διὰ τὴν σύζυγόν του Β, ὡς πρόσωπον βαρῦνον αὐτόν. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι τὸ ἐξῆς: 'Ενῶ πρὸ τοῦ γάμου ἡ ἐκπτώσις ἀνήρχετο εἰς 20.000 δρχ. (10.000 διὰ τὸν Α καὶ ἄλλαι 10.000 διὰ τὴν Β), τώρα φθάνει μόνον τὰς 12.000 (10.000 διὰ τὸν Α καὶ μόνον 2.000 διὰ τὴν Β). 'Επομένως, τὸ καθαρὸν φορολογητέον εἰσόδημα ἀμφοτέρων τῶν συζύγων αὐξάνεται κατὰ 8.000 δρχ. ἐτησίως (ὅση δηλ. ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον ἐδικαιούτο νὰ ἐκπέσῃ πρὸ τοῦ γάμου τῆς ἡ Β, ὅταν ἐφορολογεῖτο κεχωρισμένως, καὶ αὐτοῦ τὸ ὁποῖον ἐκπίπτει τώρα δι' αὐτὴν ὁ σύζυγός τῆς Α). Κατὰ συνέπειαν, οἱ δύο σύζυγοι δὲν φορολογοῦνται πλέον διὰ 35.000, ἀλλὰ διὰ 43.000 δρχ. καὶ ἀντὶ τοῦ ἐκ 2.070 δρχ. φόρου, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωναν πρὸ τοῦ γάμου των (1.800 ὁ Α καὶ 1.170 ἡ Β), τώρα θὰ πληρώνουν φόρον μετὰ τὸ κλιμάκιον πλέον τῶν 43.000 δρχ. (φορολογικὸς συντελεστὴς 19%) δηλαδή 5.750 δρχ. κατ' ἔτος, ὅποτε ἡ φορολογικὴ των ὑποχρέωσις ἀνέρχεται ἀπὸ τοῦ γάμου των, χωρὶς ν' αὐξηθοῦν οὐδὲ κατὰ λεπτόν τὰ εἰσοδήματά των, ἀλλὰ μετὰ ὅλα τὰ βάρη τοῦ γάμου, κατὰ 93,6%!

Διὰ νὰ παύσῃ αὐτὴ ἡ δυσμενὴς φορολογικὴ μεταχείρισις τῶν συζύγων, μία μόνον ὁδὸς ὑπάρχει: νὰ διαλευχθοῦν ἐπισήμως ἡ, τοὐλάχιστον, νὰ παύσουν νὰ συμβιοῦν, καὶ διὰ κατὰ τρόπον ποὺ νὰ τὸ μάθῃ ὅλος ὁ κόσμος! Πράγματι, ἡ § 2 τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω ἄρθρου 6 σπεύδει νὰ προσφέρῃ τὴν σανίδα αὐτὴν τῆς σωτηρίας:

«Προκειμένου περὶ συζύγων ἀποδεδειγμένως μὴ συμβιοῦντων, λόγῳ διαστάσεως μεταξὺ αὐτῶν, ὑφισταμένης καὶ πιστοποιουμένης ἐκ δικαστικοῦ ἀγῶνος ἢ βεβαιώσεως τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, καθιεροῦται ἰδία ἐκάστου ὑποχρέωσις πρὸς δήλωσιν καὶ καταβολὴν τοῦ φόρου, ἐπὶ τοῦ παρ' ἐκάστου κτηθέντος συνολικοῦ εἰσοδήματος».

Ταῦτα εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν σημαίνουν: 'Εὰν θέλετε, σεῖς κ. Α. καὶ σεῖς κα Β., ποὺ εἶχατε τὴν ἀτυχῆ ἔμπνευσιν νὰ γίνετε σύζυγοι, νὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὴν δυσμενῆ αὐτὴν φορολογικὴν μεταχείρισιν πρέπει νὰ... μετανοήσετε ἐμπράκτως, λαμβάνοντες δια-

ζύγιον⁽¹⁾. 'Αλλ' ὁ νόμος εἶναι φιλεὺσπλαγχνος καὶ οἷς ἐπιτρέπει νὰ τὸν καταστρατηγήσετε! 'Ἡμπορεῖτε δηλαδὴ νὰ δημιουργήσετε μεταξὺ σας μερικὰς θορυβώδεις «σκηνάς», νὰ πάρη εἰδήσιν ἢ ἀστυνομία, καὶ τότε θὰ λάβετε ὡς ἀμοιβὴν ἕνα πιστοποιητικὸν ἀπὸ αὐτὴν, μὲ τὸ ὁποῖον θὰ ἀπαλλαγῆτε ἀπὸ τὸν περισσὸν φόρον. 'Ἐάν πάλιν δὲν ἀρέσκεσθε εἰς τοὺς θορυβίους, ὑπάρχει καὶ ἄλλη ὁδός: μία ἀγωγή διαζυγίου, ἢ ὁποία «κάποτε» θὰ συζητηθῆ ἡθεὺς, οἷς δίδει πάλιν τὸ ποθητὸν ἀποτέλεσμα: νὰ μὴ πληρωθεὶτε εἰς τὴν ἐφορίαν τώρα πὺν ἐπωμισθητε τὰ βάρη τοῦ γάμου περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἐπληρώνετε, ὅταν ἦσθε ἀνύπανδροι...

★

Καὶ αὕτη μὲν εἶναι ἡ φαιδρὰ ὄψις τοῦ πράγματος. Διότι ὑπάρχει καὶ ἡ σοβαρά. Καὶ ἡ σοβαρά, ἢ θλιβερά μᾶλλον ὄψις, ἐμφανίζει τὸ κράτος νὰ θέρη, καὶ δι' αὐτῆς τῆς διατάξεως, ἐν κυριολεκτικῶ διαγωγῶ τὸν γάμον. 'Ο φορολογικὸς νόμος δὲν τὸν ἀντιμετωπίζει ὡς «θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνίαν», ἀλλ' ὡς μίαν κοινὴν ἐμπορικὴν ἑταιρείαν... Καὶ σκέπτεται, κατὰ ἐντελῶς κουτοπόνηρον τρόπον: 'Ἐφ' ὅσον ὁ Α καὶ ἡ Β ἔχουν ὁμοῦ, ἀφοῦ πλέον εἶναι σύζυγοι, εἰσόδημα διπλάσιον, φέρ' εἰπεῖν, ἀπὸ ὅσον εἶχον ἕκαστος κεχωρισμένως πρὸ τοῦ γάμου τῶν, θὰ φορολογηθοῦν κατὰ τὸν ἀνάλογον φορολογικὸν συντελεστήν, δηλαδὴ κατὰ τὸ προοδευτικὸν φορολογικὸν σύστημα, ὅχι ἀπλῶς μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν φόρων τῶν δύο συζύγων ἀλλὰ μὲ πολὺ βαρύτεραν φορολογίαν. Εἶναι νὰ θαυμάζῃ κα-

νεὶς τὴν λογικὴν τοῦ νομοθέτου⁽²⁾! 'Ὡστε, ὅταν δημιουργῆ κανεὶς οἰκογένειαν, ἀπλῶς αὐξάνει τὰ εἰσοδήματά του! Κακῶς, λοιπόν, ὁλος ὁ κόσμος νομίζει τὸν γάμον ὡς δημιουργὸν πολὺ περισσοτέρων ἐξόδων παρ' ὅτι ἡ ἀγάμος ζωὴ! Μά, τέλος πάντων, διερωτᾶται ὁ κοινὸς ἄνθρωπος, ἀγνοεῖ ὁ νομοθέτης ὅτι ὁ γάμος προκαλεῖ ἔξοδα δημιουργίας καὶ συντηρήσεως ἐνὸς νέου σπιτικοῦ, ἔξοδα διαβιώσεως δύο ἀνθρώπων κατ' ἀρχὰς καὶ περισσοτέρων κατόπιν ὅταν γεννηθοῦν παιδιὰ; Καὶ μόνον ἕνας οἰκογενειάρχης γνωρίζει τί ἔξοδα ἔχουν τὰ παιδιὰ... 'Ἐκτὸς ἂν ἀντίειπῃ κανεὶς ὅτι ὁ νόμος ἀναγνωρίζει ἔκπτωσιν διὰ τὴν σύζυγον καὶ ἕκαστον τέκνον, ἀνὰ δραχ. 167 κατὰ μῆνα, διότι τόσοσν διατιμᾶ ὁ νόμος τὸ μηνιαῖον κόστος ζωῆς ἐκάστου μέλους μὲ διατροφὴν, ἐνδυμασίαν, ἐκπαίδευσιν, ψυχαγωγίαν κλπ. τοῦ ὁποίου ἐπιβαρύνεται ὁ οἰκογενειάρχης...⁽³⁾. Τὸ πράγμα, ὑπὸ τὴν ἐπιεικεσιέραν του ἀποπιν εἶναι πικρὰ εἰρωνεία. Διότι ὁ ἀληθὴς χαρακτηρισμὸς εἶναι ἐξοργιστικὴ περιφρόνησις καὶ ἀνήθικος διωγμὸς τοῦ γάμου, ἀντι τῆς προστασίας καὶ προνομιούχου μεταχειρίσεως, τὴν ὁποίαν ὄφειλε τὸ Κράτος νὰ ἐπιδείξῃ πρὸς αὐτόν.

★

'Ο καθηγητῆς Paulick ἀναφέρει εἰς τὸ ἄρθρον του ὡς διατάξεις ἐπιφερούσας τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα διωγμοῦ τοῦ γάμου, καὶ τὰς σχετικὰς πρὸς μισθοῦς, συντάξεις καὶ ἐν γένει παροχὰς, αἱ ὁποῖαι συνδέουν τὴν σύναψιν τοῦ γάμου μὲ τὴν ἀπώλειαν τῶν παροχῶν αὐτῶν. Μία πρόχειρος ἐπισκόπη-

(2) Πληροφοροῦμεθα ἐξ ἐγκύρου πηγῆς ὅτι αἱ ἐξωφρενικαὶ αὐταὶ ἀπόψεις τοῦ νομοθέτου εἶχαν εὐρεῖ, ὅταν ἀκόμη συνεζητεῖτο τὸ σχέδιον τοῦ νόμου περὶ ἐνιαίου φόρου, ἀπὸ τὴν τριμελῆ συντακτικὴν του ἐπιτροπὴν, ἔντονον ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῶν δύο ἐκ τριῶν μελῶν (τῶν ἐκπροσώπων τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς 'Αμερικανικῆς 'Αποστολῆς).

(3) 'Ἐάν ἡ ἐκπτώσις ἦτο οὐσιαστικὴ καὶ ὄχι συμβολικὴ, θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι ἀνεκτὴ ἢ ἀπὸ κοινὸν φορολογία. 'Αρχικῶς, ὡς πληροφοροῦμεθα, εἶχε προταθῆ ἐκπτώσις ἐξ 6.000 δραχ. ἑτησίως δι' ἕκαστον ἄτομον βαρῦνον τὸν φορολογούμενον, ποσὸν καὶ αὐτὸ ἀκόμη πόρρω ἀπέχον τῆς πραγματικότητος, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει στοιχειωδῶς ἀνεκτόν. 'Αλλὰ τὸ ποσὸν ἡλαττώθη εἰς τὸ ἐν τρίτον (2.000) καθ' ὁδὸν ἀπὸ τῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν Βουλὴν.

(1) 'Ο διωγμὸς τοῦ γάμου ὑπὸ τοῦ νόμου περὶ ἐνιαίου φόρου ἐμφανίζεται καὶ εἰς τὴν διάταξιν τοῦ ἀρθρου 8 § 3 περίπτωσις β', κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐπὶ διαζυγίου, ἐκπίπτειται τοῦ εἰσοδήματος τὸ ἐπιδικαζόμενον καὶ καταβαλλόμενον εἰς τὴν σύζυγον, λόγῳ διατροφῆς, ποσόν. Δηλ. ὁ ὑπαίτιος πρῶν σύζυγος ἐκπίπτει μηνιαίως τὴν διατροφὴν, τὴν ὁποίαν καταδικάζεται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου νὰ καταβάλλῃ πρὸς τὴν πρῶν σύζυγόν του, ἀνερχομένην συνήθως, εἰς μέσας περιπτώσεις εἰσοδημάτων, εἰς 800-1000 δραχ. μηνιαίως, καθ' ἣν στιγμήν ὁ ἔγγαμος, ἐνῶ διατρέφει κανονικῶς τὴν σύζυγον του, ἐκπίπτει μόνον 167 δραχ. μηνιαίως δι' αὐτὴν...

σις τής σχετικῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας ἀποδεικνύει ὅτι εἰς ὄλους αὐτοὺς τοὺς τομεῖς ἢ ἀποφυγῆ τοῦ γάμου θεωρεῖται ὡς ἀπαραίτητον... προσὸν διὰ τοὺς συνταξιούχους, καὶ δὴ ὄχι μόνον διὰ τὴν χήραν, διὰ τὴν ὅποιαν εἶναι τοῦτο, τέλος πάντων, δικαιολογημένον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ τέκνα, τὰς ἀδελφάς καὶ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ ἀποθανόντος, οἱ ὅποιοι, εὐθὺς ὡς ἔλθουν εἰς γάμον, χάνουν τὸ δικαίωμα τῆς συντάξεως.

* Ἄς ἴδωμεν τὰς σπουδαιότερας σχετικὰς διατάξεις:

α) Κατὰ τὸ ἄρθρον 62 τοῦ ἀναγκαστικοῦ νόμου 1854)1951 «περὶ ἀπονομῆς τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν συντάξεων (συνταξιοδοτικὸν κώδικα), «Τὸ εἰς σύνταξιν δικαίωμα ἀπόλλυται... γ) Ἐὰν ἡ θυγάτηρ ἔλθῃ εἰς γάμον ἢ ἡ χήρα εἰς νέον τοιοῦτον, εἴτε κατὰ τὸ ἀλλοδαπὸν εἴτε κατὰ τὸ ἡμεδαπὸν δίκαιον...».

β) Κατὰ τὸ ἄρθρον 29 § 6 τοῦ ἀναγκαστικοῦ νόμου 1846)1951 «περὶ κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων» (I.K.A.): «Τὸ ἐπίδομα εἰς σύνταξιν ἢ ἐπίδομα ἀναπροσαρμογῆς λήγει... καὶ ἐπὶ τέκνων, ἐγγόνων, καὶ προγονῶν, εἰς τὸ τέλος τοῦ μηνός, καθ' ὃν συνεπλήρωσαν τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας των ἢ πρὸ τούτου συνῆψαν γάμον».

γ) Κατὰ τὸ ἄρθρον 5 § 4 τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 5)28 Ἰανουαρίου 1955 «περὶ ἐγκρίσεως τοῦ Κανονισμοῦ Παροχῶν τοῦ Ταμείου Ἀσφαλίσεως Ἐπαγγελματιῶν καὶ Βιοτεχνῶν Ἑλλάδος» (Τ.Ε.Β.Ε.). «Τὸ δικαίωμα συντάξεως παύει:... β) Ἐπὶ συντάξεως τέκνων, ἐγγόνων καὶ προγονῶν, προκειμένου μὲν περὶ ἀρρένων ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ 18ου ἔτους τῆς ἡλικίας των, προκειμένου δὲ περὶ θηλέων τοῦ 30οῦ... Τὸ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὄρια ἡλικίας (δὲν ἰσχύει):... ββ) Διὰ τῆς συνάψεως γάμου τῆς χήρας ἢ τῶν δικαιოდόχων τέκνων, ἐγγόνων ἢ προγονῶν».

δ) Κατὰ διαφόρους διατάξεις τῆς πλουσιωτάτης περὶ θυμάτων πολέμου νομοθεσίας μας⁽⁴⁾, συντάξεως δικαιούνται μόνον αἱ

ἄγαμοι ἀδελφαὶ καὶ οἱ ἀνήλικοι ἄγαμοι ἀδελφοὶ τῶν φονευθέντων.

Καὶ διερωτᾶται πάλιν ὁ κοινὸς ἄνθρωπος: Ἐὰν ἔξῃ ὁ πατὴρ ἢ ὁ ἀδελφὸς δὲν θὰ ἐφρόντιζε διὰ τὴν ἐνισχύση οικονομικῶς τὴν κόρην ἢ τὴν ἀδελφὴν πού θὰ ὑπανδρευέτο καὶ μάλιστα, εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις, δὲν θὰ τὴν ἐπροίκιζε; Ἀσφαλῶς, ναί. Ἀλλὰ τώρα ἀπέθανε, καὶ τὸ Κράτος παροουσιάζεται ὡς ἐνδιαφερόμενον διὰ τὴν οἰκογενειάν του. Καὶ εἰς ἐνδειξιν αὐτοῦ τοῦ ἐνδιαφέροντος ὄχι μόνον δὲν ἐνισχύει ἀκόμη περισσότερον οικονομικῶς τὴν ὑπανδρευομένην θυγατέρα τοῦ θύματος πολέμου π.χ., ἀλλὰ τῆς στερεῖ καὶ τὴν σύνταξιν, ἢ ὅποια θὰ ἀντικαθίστα κάπως τὴν ἐλλείπουσαν προῖκα! Μίαν σύνταξιν δὲ ἐνερχομένην συνήθως εἰς ὀλίγα ψιχία, ὥστε καὶ ἡ ἐντεῦθεν οἰκονομία τοῦ Κράτους (ἀνόσιος οἰκονομία) νὰ εἶναι ἐλαχίστη...

★

Καθὼς βλέπομεν, ἤμπορεῖ κανεὶς, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ συμπεράνῃ ὅτι προδήλως κάτι εἰς τὴν φορολογικὴν καὶ τὴν τῶν διαφορῶν παροχῶν νομοθεσίαν δὲν εἶναι ἐν τάξει. Ὁ τρόπος πού, μὲ ἓνα στενόκαρδον ταμειυτικὸν πνεῦμα γίνονται ὀρισμένοι «οἰκονομίαι» ἢ αὐξάνονται τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους, ὀδηγεῖ, εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις, εἰς πραγματικὸν διωγμὸν τοῦ γάμου. Καὶ εἶναι μὲν πολὺ πιθανὸν ὅτι ὁ Ἕλληνας δὲν θὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν γάμον μὲ μίαν παράνομον συμβίωσιν διὰ νὰ κερδήσῃ μερικὰ χρήματα, καὶ θὰ προτιμήσῃ τὴν οικονομικὴν αὐτὴν θυσίαν ἀπὸ τὴν θυσίαν τοῦ γάμου. Ἡμπορεῖ ὅμως πιεζόμενος καὶ ἀπὸ τὰ οἰκογενειακά του βάρη πού ποτὲ σχεδὸν δὲν λείπουν ἀπὸ τὸν μέσον Ἕλληνα νὰ ἀναβάλλῃ τὸν γάμον του. Ἀλλὰ, τέλος πάντων, δὲν φθάνουν αἱ τόσαι θυσίαι τὰς ὁποίας καλεῖται νὰ κάμῃ ὁ Ἕλ-

τιζόμενος ἐν γένει καὶ τὰς οἰκογενείας τῶν φονευομένων κατὰ τὸν πόλεμον τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940», ἄρθρον 9 § 2 ἐδ. β' τοῦ ἀναγκαστικοῦ νόμου 2666/1940 «περὶ ἀπονομῆς συντάξεως εἰς τοὺς παθόντας κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1940 ἐν πολιτικῇ ἐπιτρατεύσει, τὰς ἐθελοντὰς ἀδελφὰς νοσοκόμους, τὰ μέλη τῆς Ε.Ο.Ν. καὶ τοὺς ἐκ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ πολίτας» κ.λ.π.

(4) Ἄρθρον 2 § 2 Β ἐδ. α', 5 § 1 καὶ ἄρθρον 6 τοῦ ἀναγκαστικοῦ νόμου 2650/1940 «περὶ ἀπονομῆς συντάξεως εἰς τοὺς τραυμα-

λην, ὁ ὁποῖος ἐτοιμάζεται νὰ κάμῃ ἢ ἔχει ἤδη οἰκογένειαν καὶ πρέπει νὰ συνδράμῃ καὶ τὸ Κράτος εἰς τὸν πολλαπλασιασμόν των;...

Εἰς τὴν περίπτωσιν μάλιστα τοῦ νόμου περὶ ἐνιαίου φόρου, τὸ ζήτημα ἔχει καὶ ἄλλην ἐπίσης θλιβεράν ἄποψιν. Ὁ νόμος δηλαδή ὁ ἴδιος, ὑποδεικνύει ἐμμέσως καί, κατὰ κάποιον τρόπον, προτρέπει τοὺς φορολογουμένους εἰς τὴν καταστρατήγησίν του μὲ ἓνα ἐκ τῶν δύο τρόπων, οἱ ὁποῖοι ἀνεφέρθησαν ἀνωτέρω...

Ὅσον ἀφορᾷ, τέλος, τὸ ἐλληνικὸν σύνταγμα εἶναι, βεβαίως, ἀληθές ὅτι δὲν ἔχομεν τώρα, κατὰ τὸ ἰσχύον σύνταγμα τοῦ 1952, διάταξιν ἀνάλογον πρὸς τὴν τοῦ ἄρθρου 6 § 1 τοῦ γερμανικοῦ συντάγματος περὶ προστασίας τῆς οἰκογενείας. Λέγομεν «τώρα» διότι ὑπὸ τὸ σύνταγμα τοῦ 1927 ὑπῆρχε τοιαύτη διάταξις, ἢ τοῦ ἄρθρου 24, ἢ ὁποία ὥριζε τὰ ἐξῆς: «Ὁ γάμος, ὡς θεμέλιον τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου καὶ τῆς συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς τοῦ Ἔθνους, δι-ατελεῖ ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν προστασίαν τοῦ

Κράτους. — Πολυμεεῖς οἰκογένειαι δικαι-οῦνται εἰς εἰδικὴν μέριμναν».

Ἄλλὰ ἡ διάταξις αὐτὴ δὲν περιελήφθη, ὡς καὶ ἀρκεταὶ ἄλλαι, εἰς τὸ τωρινόν μας σύνταγμα, μέσα εἰς τὴν σπουδὴν καὶ προχειρότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἐθεσπίσθη. Τοῦτο ἔχει ὡς συνέπειαν ὅτι, συνταγματικὴ προστασία τῆς οἰκογενείας κατὰ τοιούτων νομοθετικῶν διατάξεων δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ὑφίσταται.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς ὑφίσταται, πέραν καὶ ὑπεράνω πάσης συνταγματικῆς διατάξεως εἶναι ἡ στοιχειώδης, ἔστω, ἠθικὴ, ἢ ὁποία λέγει ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχουν τοιαῦται διατάξεις αὐτόχρημα ἀνήθικοι εἰς τὴν νομοθεσίαν μας. Ἐάν, βεβαίως, ἐξακολουθῶμεν νὰ ἐπιμένωμεν ὅτι θεωροῦμεν ὡς ἰδεῶδες τὸν ἐλληνοχριστιανικὸν πολιτισμόν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κατευθύνσεων τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἐκπαιδεύωνται οἱ νέοι μας, συμφάνως πρὸς τὸ ἄρθρον 16 τοῦ ἰσχύοντος συντάγματος...

Π. Δ. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ

Η ΚΑΛΠΗ

Κάποιων νεκρῶν πού ἀγάπησες ἢ θύμησιν
μὲ τὸν καιρὸν σιγὰ γιὰ σέ μὴ σβύσῃ
σὰ ζῆς ἀξίζει κι' ἄν-σταυρὸς ἀβάσταχτος
θὰ νοιώσῃς τὴ ζωὴ νὰ σέ λυγίσῃ.

Νὰ ζῆς ἀξίζει γιὰ νὰ βροῦν ἀνάπαυση
κι' ἐδῶ κάποιες ψυχές μέσ' τὴν ψυχὴ σου,
νὰ ζῆς σ' αὐτὸν τὸν κόσμον γιὰ νὰ χαίρωνται
δροσιὰ ἀπὸ τὴν μνήμη τὴν δική σου.

Καὶ πρόσεχε τὰ φῶτα τους μὴ σβύσουνε
στὴ θάλασσα ἀργὰ τῆς λησμοσύνης.
θυμήσου τοὺς νεκρούς, μὴ καὶ πεθάνουνε
καὶ ζωντανός τους τάφος ἀπομείνης.
Γιατί δὲν εἶσαι, κάλπη πιὸ πολύτιμη
ἀπὸ τὴν τέφρα πού βαθεῖά σου κλείνεις.

† ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΡΕΣΤΟΒΙΤΣ

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ ΚΥΡΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑ

Ἡ ἀνάγκη γιὰ νέα ἀνθρωπολογικὴ σπουδὴ ὀδηγεῖ τὸ μελετητὴ σὲ μία ριζικὴ ἀναθεώρησι πάνω στὸ ἀξιολογικὸ νόημα τῆς ζωῆς καὶ τῆς κοινωνίας. Ἡ παραδοχὴ τῶν ὑπερχρονικῶν ἀξιών, ποὺ φυλάγονται στὸ παρελθόν, καὶ πιὸ συγκεκριμένα στὴν κλασσικὴ ἀρχαιότητα, ὠθεῖ σὲ ἀναδίφησι κειμένων ὄχι μὲ στατιστικὴ πιά ἀναζήτησι τῶν γὰρ καὶ τῶν γέ ποὺ βρίσκονται σ' αὐτά, ἀλλὰ τῶν ἀνθρωπολογικῶν στοιχείων ποὺ μποροῦν νὰ μᾶς προσφέρουν οἱ ἀρχαῖοι κλασσικοὶ συγγραφεῖς, γιὰ τὴν ἐξεικόνισι μιᾶς νέας θεωρίας τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ πέρα ἀπὸ τὸν ὑλικὸ βίον βλέπει τὸ πνεῦμα καὶ τὶς πολυποίκιλες ἀνάγκες του.

Τέτοια ἀνθρωπολογικὴ ἔρευνα καὶ τέτοιο ἀρχαιογνωστικὸ ἐνδιαφέρον μᾶς φέρνει κοντὰ σ' ὠρισμένα κείμενα καὶ συγγραφεῖς, ποὺ ἰδιαίτερα δονήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀναζήτησι τῆς ἀνθρωπιᾶς, ἀπὸ τὸν πόθο τῆς καλύτερῶσεως τῶν ἀνθρωπίνων, στὴν ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ τους μορφή. Τέτοιο βιβλίον λησμονημένο καὶ παραγνωρισμένο ποὺ δὲν τοῦ ἔχομε ἀποδώσει τὴν πρέπουσα σημασίαν καὶ ἀξίαν (ἀφοῦ τὸ ὑποθετικὸ «ἀνθρωπιστικὸ γυμνάσιον» τὸ ἔχει ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν ὑλῆς του καὶ οἱ λίγοι εἰδικοί ποὺ κινοῦνται πάνω στὰ ἀρχαῖα κείμενα δὲν ἔγραψαν γι' αὐτό, πλὴν ὠρισμένων ἐξαιρέσεων) (1) εἶναι ἡ Κύρου Παιδεία.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴν φλογερὴ καὶ πολυγράφο προσωπικότητα τοῦ Πλάτωνος, δὲν ἔχομε προσέξει τὴν ἰδιαίτερον ἀνθρωπιστικὴν σημασίαν ποὺ ἔχει ὁ ἀρχαῖος ἱστορικὸς Ξενοφῶν. Ἡ φωτεινὴ ἀκτινοβολία τῶν πλατωνικῶν συγγραφῶν,

ἐπισκιάζει τὸ ἀντιφάγγισμα τοῦ Ξενοφωντείου λόγου καὶ στοχασμοῦ, ἔτσι ὥστε νὰ μᾶς ἀρέσῃ ὁ Πλάτων περισσότερο καὶ ἀποκλειστικὰ. Αὐτός, νομίζομε, εἶναι ὁ λόγος ποὺ ἡ ὠραία συγγραφή τῆς Κύρου Παιδείας στέκει μακρὰ ἀπὸ τὴν σκέψιν καὶ τὶς ἀπασχολήσεις τῶν εἰδικῶν καὶ τοῦ πλατύτερου κοινού.

Ὅποιος ὅμως θελήσῃ νὰ πιάσῃ στὰ χέρια του τὸ βιβλίον αὐτὸ καὶ μελετήσῃ ἔστω καὶ λίγες σελίδες, θὰ διαπιστώσῃ πὼς ὁ Ξενοφῶν δὲν εἶναι δευτέρας σειρᾶς συγγραφεὺς καὶ ὅτι, ἂν ὑστερῇ σὲ ὕψος καὶ διαλεκτικὴ γοητεία, ἔχει ὅμως ὁ λόγος του τὴ δική του χάριν, ἀφειλείαν καὶ ἀπλότητος καὶ πρὸ παντὸς ἀνθρωπιᾶς. Στὴν Κύρου Παιδείαν κατακλύζεσαι ἀπὸ ἔντονα συναισθήματα συμπεριφορᾶς βίου καὶ ἠθολογικῶν σκέψεων ἀνωτέρου ποιοῦ.

★

Ὁ Ξενοφῶν πῆρε τὴν διαλεκτικὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους μὲ τὴν ἠθικὴν τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν ἔκανε ζωὴν, τὴν μόρφωσεν σὲ χαρακτῆρας, τὴν μετουσίασεν σὲ νεῦρον ἠθικῆς εὐαισθησίας, σὲ κατευθυντήρια γραμμὴ τοῦ καθημερινοῦ προβληματισμοῦ. Κατώρθωσε, τὴν σωκρατικὴν ἀγωνίαν καὶ σκέψιν μαζί μὲ τὴν σπαρτιατικὴν λιτότητα καὶ αὐστηρότητα, νὰ τὶς διοχετεύσῃ σὲ συγκεκριμένα πορίσματα, σ' ἀποφθέγματα περισυλλογῆς καὶ πράξεως.

Σὰν πρακτικὸς τύπος ὁ ἀρχαῖος ἱστορικὸς ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ σωστὴ ἐνέργεια καὶ δρᾶσιν τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὴ συμβολὴν του μέσα στὴν πολιτείαν, γιὰ μιὰ πολιτικὴ συγκρότησιν ἀξίαν λόγου καὶ οἰκοδομητικῆς, ὥστε ὁ ἀνθρώπος νὰ βρισκῆ ποιοτικὴν καλύτερῶσιν μέσα σ' αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ νὰ συντελῇ καὶ στὴν δικήν του ἄνοδον. Σ' αὐτὴ ὅμως τὴν ἐπίτευξιν θὰ συνεργήσῃ ὁ καλὸς καὶ ἀξιὸς ἡγέτης.

Ποῖα εἶναι ὅμως ἡ καλύτερη πολιτικὴ μορφή; εἶναι δυνατόν νὰ βρεθῇ ὁ ἡγέ-

(1) I. N. Ξηροτύρη, Ἄγωγή στὴν Κύρου Παιδείαν τοῦ Ξενοφώντος, Θεσσαλονίκη 1949. Εὐφρ. Κ. Λόντου Δημητράκοπούλου, Ἡ ἀπτική μέλισσα, ἥτοι αἱ παιδαγωγικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἰδέαι τοῦ Ξενοφώντος εἰς τὴν Κύρου Παιδείαν, Ἀθήναι 1925. Βλ. καὶ παλαιότερες σχολικὰς ἐκδόσεις.

της, ἀφοῦ «ἄνθρωποι ἐπ' οὐδένας μᾶλλον συνίστανται ἢ ἐπὶ τούτους, οὓς ἂν αἰσθωνται ἄρχειν αὐτῶν ἐπιχειροῦντας» (Α, 1, 2); Στὸ μεγάλο καὶ δύσκολο ἐρώτημα ἐρχεται ὁ συγγραφεὺς νὰ δώσῃ ἀπάντησι μὲ τὴν προτίμησίν του στὸ ἀριστοκρατικὸ πολίτευμα, στὸ ὁποῖο κυβερνοῦν οἱ ἐκλεκτοὶ μὲ τὴν ἀνωτερότητα τῆς παιδείσεως καὶ τοῦ βίου. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ξεχωρίζει ὁ ἕνας, ὁ ἄξιος, ὁ ἰκανός, ὁ ὁποῖος διαθέτει τὰ προσόντα τῆς ἡγεσίας.

Ὁ Ξενοφῶν μολονότι παραδέχεται ὅτι εἶναι πολὺ δύσκολος ὁ ρόλος τοῦ ἡγέτου, δὲν ἀποκλείει τὴν δυνατότητα τῆς ὀδηγήσεως τῶν πολλῶν, φθάνει νὰ φανῇ ἄξιος· γιὰ τὴν ὑποστήριξι τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ ἱστορικὸς δὲν παραμένει σ' ἓνα ἀφηρημένο λογικὸ σχῆμα, ἀλλὰ περιφέρει τὴν σκέψιν του στὴ μορφή τοῦ παρελθόντος ἀναζητῶντας τὸ πρόσωπο, πού θ' ἀποτελέσῃ τὴ σάρκωσιν τῶν ἰδεῶν του. Καὶ δὲν θ' ἀργήσῃ ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ἥρωας τῆς μνήμης τοῦ παρελθόντος, πού διακρίθησαν ἔξω ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν χῶρον, νὰ ξεχωρίσῃ τὸν παλαιὸ Πέρση μονάρχη, τὸν ἰδρυτὴ τοῦ περσικοῦ μεγαλείου, Κύρον τὸν πρεσβύτερο.

Σ' αὐτὸν βρίσκει τὸ ὑπόστρωμα ἀρετῆς καὶ μεγαλείου, πού θὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ μὲ ἄνεσιν νὰ πλάσῃ μία ἰδεατὴ μορφή ἀξίου ἡγέτου. Στὸ «εἶδος» ἦτο «κάλλιστος», στὴν ψυχὴ «φιλανθρωπότητος καὶ φιλομαθέστατος καὶ φιλοτιμότητος», ὥστε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ν' ἀντέχῃ στοὺς κόπους, νὰ ἔχῃ θάρρος καὶ νὰ διακινδυνεύῃ, νὰ καταστρώσῃ σχέδια, τὰ ὁποῖα νὰ πραγματοποιῆ.

Ἡ φυσικὴ καὶ ψυχικὴ αὐτὴ ὑπεροχὴ τοῦ πῆρε πλήρη ἀνάπτυξιν καὶ ὀριμότητα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχή οἰκογενειακὴ ἀγωγή, τοὺς περσικοὺς νόμους καὶ τὰ θέσμινα. Ὁ Ξενοφῶν πίσω ἀπὸ τὴν ἀνώνυμη περσικὴ πόλιν ἀναπτύσσει τὸ δικό του πολιτικὸν ἰδεῶδες, τίς πεποιθήσεις του γὰρ στὴν πολιτειακὴ συγκρότησιν, ὑπογραμμίζει τὸν παράγοντα τῆς ἀγωγῆς στὴ μόρφωσιν καὶ ψυχωσωματικὴν διάπλασιν τῶν νέων.

★

Μέσα στὴν περσικὴν πόλιν ἔχει δημιουργηθῆναι μὲν παράδοσις νόμων καὶ ἐθίμων πού

ὕψωνουν τὸ ἄτομον καὶ τοῦ προσδίδουν ψυχικὴ ἀνωτερότητα, ὥστε μὴ «ἐφίεσθαι πολλοῦ τινος ἢ αἰσχροῦ ἔργου» (Α, 2, 3). Ἡ ἀγωγή πού ζητεῖ ὁ Ξενοφῶν δὲν εἶναι μόνον ἐξωτερικὴ, ἀπαγορευτικὴ, ἀλλὰ εἰσδύει στὴν ψυχικὴ δομὴ τοῦ ἀτόμου, προχωρεῖ στὸ βάθος τῶν ἐλατηρίων, στὰ ὁποῖα θέλει νὰ δώσῃ ὀμαλὴν διέξοδον καὶ ἐκφρασιν. Γιατὶ ἐκεῖνος πού ἐπιδιώκει τὴν ἀπόκτησιν «ἀγαθῶν συνεργῶν», χρειάζεται «παρορμῶν μᾶλλον ἢ λυποῦντα καὶ ἀναγκάζοντα» (Β, 4, 10).

Ἔτσι ὁ νέος θὰ συνηθίσῃ ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους του θετικὰ νὰ ἀσκήτῃ στὴν εὐγνωμοσύνη. «Οἴονται γὰρ τοὺς ἀχαρίστους καὶ περὶ θεοῦς ἂν μάλιστα ἀμελῶς ἔχουν καὶ περὶ γονέας καὶ πατρίδα καὶ φίλους» (Α, 2, 7). Ὁ Ξενοφῶν πιστεύει πῶς, χωρὶς τὴν λεπτότητα καὶ τὴν εὐαισθησίαν τῆς συνειδήσεως, τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς εὐεργέτας, δὲν μπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ ὀμαλὰ ἡ ψυχικὴ ζωὴ τοῦ νέου· γιὰτὶ ἀπότοκος τῆς ἀχαριστίας εἶναι ἡ «ἀναίσιχυντία», ἡ ἀνατροπὴ τῶν φραγμῶν, τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀξίων καὶ τῶν προσώπων, πού εἶναι «μεγίστη ἐπὶ πάντα τὰ αἰσχρὰ ἡγεμών» (Α, 2, 7).

Παράλληλα πρὸς τὴν ἰδιαίτηρη σημασίαν τῆς εὐγνωμοσύνης ὁ Ξενοφῶν ὑπογραμμίζει τὴν ἔννοια τῆς δικαιοσύνης, τὴν ὁποῖαν οἱ Πέρσαι παιδαγωγοὶ βοηθοῦν καὶ παιδεύουν τοὺς νέους νὰ ἐφαρμόζουν (Α, 2, 6-7)· γιὰτὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐτοιμάζονται στὴν κοινωνικὴν ζωὴν πού ἀποτελεῖ τὸ ὑπόβαθρον τῆς καλῆς πολιτειακῆς συγκροτήσεως· γι' αὐτὸ οἱ Πέρσαι ὀλοκληρῶνουν τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς μὲ τὴν διδασχὴν καὶ πιστὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὑπακοῆς στὶς ἀρχάς· τὸ «πεῖθεσθαι τοῖς ἀρχουσι» εἶναι πρωταρχικὸν μέλημα (Α, 2, 8), πού στηρίζεται ὁμῶς στὴν ἀσκησιν τῆς βουλήσεως μὲ τὴν ἐξοικείωσιν στὶς ταλαιπωρίας καὶ τὸν λιτὸ βίον.

Ἐπειδὴ ὁμῶς, γιὰ τὴν ἀρχαία νοοτροπία, ὁ πολίτης πρέπει νὰ εἶναι πολύτιμος ὄχι μόνον στὴν εἰρηρικὴν περίοδον, ἀλλὰ καὶ στὴν πολεμικὴν, πρέπει ὁ νέος νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ τίς πολεμικὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος ἀσκῶντας τὸ σῶμα μὲ τὸ κυνήγι ἀγρίων ζώων· τούτῃ τὴν πρᾶξιν οἱ Πέρσαι θε-

ωροῦν σὺν ἀρίστη προπαίδευσι γιὰ τὴν τακτικὴ τῆς μάχης (Α, 2, 10).

Ἔτσι ὁ Ξενοφῶν στὰ δύο πρῶτα κεφάλαια τοῦ πρώτου βιβλίου μᾶς δείχνει τὸ λόγο, πού τὸν ὠθήσε σὲ συγγραφὴ καὶ μᾶς ὑποδηλώνει τίς γενεσιουργές αἰτίες τῆς προσωπικότητος τοῦ ἡγέτου, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι μόνον ἄθροισμα κληρονομικῶν καταβολῶν, ἀλλὰ καὶ μόρφωμα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος. Ἄν ὁ Κῦρος ἔγινε μέγας καὶ ὀνομαστός, αὐτὸ ὀφείλεται καὶ στὴν ἀγαθοποιὸν ἐπίδρασι τῆς πᾶρσις πολιτείας, στὴν ἐπιμελημένη ἀγωγή, πού ξεφεύγει ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς διδασκαλίας καὶ γίνεται πίστις, πράξις, τρόπος ζωῆς, καὶ ἐπομένως οἰκογενειακὴ καὶ κοινωνικὴ ἀτμόσφαιρα, πού διαπλάσσει καὶ κατευθύνει στὴν ἀρετὴ τῆς καλοκαγαθίας (Α, 3, 2).

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ Κῦρος ἐμφανίζεται σὺν πρακτικὸς φιλόσοφος πού ξέρει τὸν χειρισμὸ τῆς διαλεκτικῆς (Γ, 1, 7-30· Ε, 5, 8-35), ἀλλὰ πῶς πολὺν στηρίζεται στὶς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς τῆς ἔχει μίαν ὑψηλὴν φιλοσοφία τῆς ζωῆς τοποθετημένης μέσα στὴν αἰωνιότητα (Η, 7, 21-23), γιὰ τὴν ὁ θάνατος εἶναι μίαν μορφή ὑπνου· γι' αὐτὸ ὁ Κῦρος δὲν ἐργάζεται μὲ τὴν προοπτικὴ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς· ἐπιδιώκει νὰ ἐπιτελέσῃ ἓνα ἔργο μεγαλειῶδες, πού θὰ ξεπεράσῃ τὰ χρονικὰ ὅρια τοῦ ἐφήμερου (ἀνάγκη αἰεὶ ζῆν τὰ ὑμέτερα ἔργα).

★

Οἱ πρῶτες μεγάλες ἐνέργειες τοῦ Κύρου, ὅταν μπῆκε στὴν ἀνδρική ἡλικία, εἶναι πολεμικῆς. Προσκαλεῖται ἀπὸ τὸν θεῖο του Κναξάρη νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν Ἀσσυρίων, πού καλοῦν τοὺς γείτονας λαοὺς σὲ συμμαχικὴ συγκρότησι κατὰ τῶν Μήδων. Ὁ στρατὸς πού διαθέτει εἶναι λίγος, ἀλλὰ ἐκλεκτός, ἐξησκημένους ἀρίστα μὲ διάθεσι γι' ἀγῶνας (Α, 5 κ. ἐ.). Τὰ χρήματα πού ἔχει στὴ διάθεσί του ὁ Κῦρος τὰ χρησιμοποιοῖ γιὰ ἀθλητικὸς ἀγῶνας καὶ βραβεῖα στοὺς νικητὰς καὶ γενικά τὰ δαπανᾷ γιὰ βράβευσι τῶν ἐργατικῶν καὶ φιλοτίμων (Β, 1, 20-24. Β, 4, 9-12). Μὲ τίς εὐχάριστες καὶ ἐπιτυχεῖς συναναστροφὰς καὶ συμπόσια αὐξάνει (Β, 2) τὴν ἀγάπην τῶν στρατιωτῶν του, ὥστε πλέον ἐ-

πιβάλλεται ὡς ἡγέτης. Αὐτὴ ἡ ἡγετικὴ του ιδιότης θὰ τὸν βοηθήσῃ σὲ ἐπιτυχεῖ ἐπιβολὴν του ἐπὶ τῶν Ἀρμενίων. Ὁ Ἀρμένιος βασιλεὺς, ὅχι μόνον θὰ δηλώσῃ ὑποταγὴν, ἀλλὰ καὶ φιλίαν καὶ ἔτσι ὁ Κῦρος θὰ ἐκπληρώσῃ τὸ σχέδιον καὶ τὴν ὑπόσχεσί του στὸν Κναξάρη (Γ, 1, 31).

Οἱ πρῶτες συγκρούσεις μὲ τοὺς Ἀσσυρίους θὰ τὸν στέψουν νικητὴν (Γ, 3, 59-68). Δὲν θὰ διστάσῃ φυσικὰ νὰ δώσῃ ἀποφασιστικὴ μάχη κατὰ τῶν ἠνωμένων στρατευμάτων τῶν Ἀσσυρίων, θὰ κατανικήσῃ τοὺς ἀντιπάλους του (Ζ, 1, 36-45) καὶ θὰ καταλάβῃ τίς Σάρδεις (Ζ, 2, 4) καὶ ὕστερα ἀπὸ ἐπιτυχὴν χειρισμὸν τὴν Βαβυλῶνα (Ζ, 5, 33). Εὐρισκόμενος σ' αὐτὴν, θὰ πάρῃ πιά βασιλικὰς τιμὰς, θὰ ὀργανώσῃ τὸ κράτος καὶ θὰ δημιουργήσῃ τίς προϋποθέσεις χρηστῆς διοικήσεως (Ζ, 5, 58 κ. ἐ.). Μετὰ ἀπὸ μίαν τόσο ἐπιτυχεῖν ζωὴν, δὲν ἀπομένει παρὰ ἓνας κάλλιστος θάνατος· ὁ Κῦρος θὰ πεθάνῃ εὐτυχῆς συμβουλευτῶν τὰ παιδιὰ του (Η, 7).

Τούτῃ ἡ ὑπόθεσις τῆς Κύρου Παιδείας κάνει ἰδιαίτερη ἐντύπωσι στὸν ἀναγνώστη, γιὰ τὴν χαράσσει γραμμὴ ἀληθινῆς παιδείας, παρέχει εὐγενῆ καὶ λεπτὰ συναισθήματα, σημειώνει φιλόφροντα ἐλατήρια, σκιαγραφεῖται μέσα σὲ πνεῦμα ἀνθρωπιάς. Ὁταν διαβάσῃς τίς ἐπιχειρήσεις τοῦ Κύρου στὴν Ἀρμενία (Γ, 1-2), τὴν συμπεριφορὰν του στὸν ἀποστάτη βασιλεῖα (Γ, 1, 38-40), τὴν διαγωγὴν του στὸν παλαῖον φίλον, θαυμάζεις τὸ ἦθος τοῦ συγγραφέως, ἀλλὰ καὶ ἐκπλήσσεσαι ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἠθικῆς στάσεως καὶ τῶν ἀνωτέρων κριτηρίων τῶν ἀνθρώπων τῆς ἀρχαιότητος στὴν ἀποτίμησι τῶν πράξεων.

Προσάγουν στὸν Κῦρον αἰχμαλώτους «δεδεμένους, τοὺς δὲ τινὰς καὶ τετρωμένους. Ὡς δὲ εἶδεν, εὐθὺς μὲν λύνει ἐκέλευσε τοὺς δεδεμένους, τοὺς δὲ τετρωμένους, ἰατροὺς καλέσας, θεραπεύειν ἐκέλευσε» (Γ, 2, 12). Διαβάζεις αὐτοὺς τοὺς στίχους καὶ δὲν τοὺς πιστεύεις· γιὰ τὴν ἔχεις στὸν νοῦ σου τὸν σύγχρονον παλμβάρβαρον ἄνθρωπον μὲ τὰ ἀεριωθούμενα, τὰ ὑπερωκεάνεια καὶ τὴν χρῆσιν τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας, ἀλλὰ καὶ τὰ στρατόπεδα συγκέντρωσεως καὶ... τὴν παραγωγὴν σάπωνος!

Καὶ ἀναλογίζεσαι πὸς τεράστιο, ἀγεφύρωτο χάσμα χωρίζει τὴν... χριστιανική, πολιτισμένη ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὴν προχριστιανική ἀρχαιότητα, πὸς οἱ ἀρχαῖοι ἤρωες, ἔστω τῶν μυθιστορημάτων, ἐμφανίζονται φιλανθρωπότεροι!

Γι' αὐτὸ ὁ ἀναγνώστης μένει κατάπληκτος μπρὸς τὴν συγχωρητικότητα τοῦ Κυρου· «ἀλλὰ σὺ μὲν, ὦ Κύρε, καὶ ταῦτα ὁμοῖοι εἶ, οἷόσπερ καὶ τᾶλλα, πρῶς τε καὶ συγγνώμων τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτημάτων» (στ, 1, 37), λέγει γεμάτος φόβου καὶ θαυμασμοῦ ὁ ἁμαρτήσας Ἀράσπας. Γιατὶ ὁ Πέρσης βασιλεὺς μὲ φιλοσοφικὴ διάκρισι ξεχωρίζει τὰ ἁμαρτήματα, σὲ ἀνθρώπινα καὶ μὴ. «Ἀνθρώπινά μοι δοκεῖς ἁμαρτεῖν», λέγει σὲ μία στιγμὴ δικαιοκρισίας (Γ, 1, 40).

Αὐτὴ ἡ φιλανθρωπία τὸν ὀδηγεῖ σὲ μεγαλόψυχο μεταχείρισι καὶ ἀπόδοσι σεβασμοῦ σὲ κατωτέρους καὶ ἀνωτέρους. Ὅταν ὁ Κναξάρης ἄρχισε νὰ αἰσθάνεται νυγμοὺς ζηλοτυπίας γιὰ τὸ ἐπιτυχὲς στρατιωτικὸ ἔργο τοῦ ἀνεψιοῦ του, ὁ Κύρος τὸν συναντᾷ θέλοντας νὰ δώσῃ ἐξηγήσεις. Ὁ Μῆδος ὅμως μονάρχης εἶναι δύσθυμος, ἀποφεύγει τὸ χαιρετισμὸ καὶ τὸ φίλημα καὶ ἀναλύεται σὲ δάκρυα πικρίας καὶ μομφῆς (E, 5, 6). Ὁ Κύρος ὅμως μὲ τρόπο ἀριστοτεχνικὸ μεταστρέφει τὴν πικρία σὲ γλυκύτητα, τὴ μομφὴ σὲ ἔπαινο, τὴν δυσθυμίαν σὲ χαρὰ συμφιλιώσεως.

«Γιὰ ὄνομα τῶν θεῶν, εἶπε ὁ Κύρος, θεῖε, ἐὰν στὸ παρελθὸν σοῦ προσέφερα κάποια εὐεργεσία, καὶ σὺ τώρα ἀνταποδώσῃς μοῦ τὴν ἐκτελῶντας αὐτὰ ποῦ θὰ σὲ παρακαλέσω· παῦσε πρὸς τὸ παρὸν νὰ μὲ κατηγορῆς ὅταν δὲ ἀποκτήσης προσωπικὴ πείρα γιὰ τὴν συμπεριφορὰ μου, τότε, ἐὰν χαρακτηριστὴς τις πράξεις μου ὅτι σὲ ὠφέλησαν, νὰ μοῦ ἀνταποδίδῃς τὸν ἀσπασμὸ, ποῦ σοῦ δίνω, καὶ νὰ μὲ θεωρῆς εὐεργέτη σου· ἐὰν ὅμως νομίσης τις ἐνεργεῖές μου βλαπτικῆς, σ' αὐτὴ μόνον τὴν περιπτώσει νὰ μὲ κατηγορῆς. Ἄλλ' ἴσως, μιλᾷς σωστά, εἶπε ὁ Κναξάρης, καὶ ἐγὼ θὰ ἀκολουθῶ τὴν συμβουλὴν σου. Τί λοιπὸν; εἶπε ὁ Κύρος, μπροστὸν καὶ σὲ φιλήσω; Ἄν τὸ ἐπιθυμῆς, ἀποκρίθηκε ὁ Μῆδος μονάρχης. Καὶ δὲν θ' ἀποτραβηχθῆς, καθὼς ἔκαμες

μόλις προηγουμένως; Ὅχι, εἶπε. Καὶ ἐκεῖνος (ὁ Κύρος) τὸν ἐφίλησε» (E, 5, 35-36).

Ἄλλὰ μήπως ἡ μεταχείρισις τῆς Πανθείας, τῆς ὠραιότητας ἡγεμονίδος τῶν Σούσων, δὲν δείχνει τὴν ἐξαιρετὴν παιδείαν τοῦ Κυρου (E, 1, 2-6); Γι' αὐτὸ, ὅταν ὁ ἄνδρας τῆς αὐτομολῆς στὸ Κύρειο στρατόπεδο, τοῦ διηγεῖται ἐκείνη γεμάτη ψυχικὴ εὐγένεια: «τοῦ Κυρου τὴν δεισιότητα καὶ τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν κατὰκτισιν» (στ, 1, 47). Καὶ ὁ Ἀβραδάτας ὅταν πληροφορήθηκε αὐτά, εἶπε: «μὲ ποῖα πράξι μου, Πάνθεια, θὰ φαινόμενον εὐγνώμων στὸν Κύρο, γιὰ τὶς εὐεργεσίας ποῦ ἔκανε σὲ μένα καὶ σὲ σένα; Μὲ ποῖα ἄλλη, ἀποκρίθηκε ἡ Πάνθεια, παρὰ μὲ τὴν προσπάθειαν νὰ τοῦ φερθῆς, ὅπως ἐκεῖνος φέρθηκε σὲ σένα;».

Ἔτσι ὁ βασιλεὺς τῶν Σούσων εὐγνώμων πρὸς τὸν Κύρο ζητεῖ νὰ πολεμήσῃ στὴν πρώτη γραμμῇ (στ, 3, 36-37)· καὶ ὅταν εἶναι ἔτοιμος· νὰ ἀνέβῃ στὸ πολεμικὸ ἄρμα, ἐμφανίζεται ἡ γυναῖκα του προσφέροντάς του χρυσοῦ πανοπλία: «σὺ λοιπὸν, γυναῖκα, μοῦ ἔφτιαξες τὸν ὄπλισμό, ἀφοῦ κατέστρεψες τὰ κοσμήματά σου; Ὅχι μὰ τὸν Δία, ἀπήντησεν ἡ Πάνθεια, δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ μιλᾷς γι' αὐτά· γιατί σὺ θὰ γίνῃς γιὰ μένα τὸ μεγαλύτερο κόσμημα, ἂν δείξης στοὺς ἄλλους τὴν ἀξίαν σου, καθὼς ἐγὼ νομίζω πὸς ἀξίζεις. Ἐνῶ δὲ ἔλεγε αὐτά, τὸν βοηθοῦσε νὰ φορέσῃ τὸν ὄπλισμό του· προσπαθοῦσε ὅμως καὶ νὰ κρυφθῆ, γιατί τὰ δάκρυα κυλοῦσαν στὰ μάγουλά της» (στ, 3, 3).

Αὐτὸς ὁ ἀποχωρισμὸς, καθὼς παρατηρεῖ ὁ Alfred Croiser⁽²⁾, εἶναι ἠθικὰ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἀποχαιρετισμὸ τοῦ Ἐκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης. Ἐκεῖ ἡ ἥρωὶς προσπαθεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν πολεμιστὴ ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ χρέους, ἐδῶ ἡ Πάνθεια προτρέπει καὶ ἐνθαρρύνει, ὥστε ὁ Ἀβραδάτης ἀναφωνεῖ: «ἀλλ' ὦ Ζεῦ μέγιστε, δός μοι φανῆναι ἀξίω μὲν Πανθείας ἀνδρὶ, ἀξίω δὲ Κυρου φίλῳ τοῦ ἡμᾶς τιμήσαν-

(1) A. Croiser, Xénophon, son caractère et son talent, Paris 1873, σελ. 221 κ. ἔ.

τος» (στ, 4, 9).

Ἄλλ' ὁ γενναῖος στρατιωτικὸς «ἐν τῷ ἀδιηγῆτω ταραχῷ» τῆς μάχης «ἐκπίπτει» ἀπὸ τὸ ἄρμα καὶ σκοτώνεται (Ζ, 1, 32). Ἀνήσυχος, ὅστερα ἀπὸ λίγο, ὁ Κύρος ζητεῖ πληροφορίες γι' αὐτόν· ἀπορῶ, εἶπε, ὅτι, ἐνῶ πρωτότερα συχνὰ μᾶς ἐπεσκέπτετο, τώρα δὲν ἐμφανίζεται καθόλου. Καὶ ξυνας ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας του ἀποκρίθηκε: ὅτι, κῆρυξ, δὲν ζῆ, ἀλλὰ σκοτώθηκε στὴ μάχη, ὅταν ἐφόρμησε μὲ τὸ ἄρμα στὴν παρατάξι τῶν Αἰγυπτίων. Καὶ τώρα λέγουν πὼς ἡ γυναῖκα του, ἀφοῦ πῆρε τὸν νεκρὸ καὶ τὸν τοποθέτησε στὴν ἀρμάμαξα, ποὺ ἡ ἴδια χρησιμοποιοῦσε, τὸν μετέφερε κάπου ἐδῶ κοντὰ στὸν Πακτωλὸ ποταμὸ» (Ζ, 3, 3-4).

«Ὅταν ὁ Κύρος ἄκουσε αὐτά, ἐκτύπησε τὸν μηρό του, καθὼς ἦταν φυσικό, καὶ χωρὶς ἀναβολή, ἀφοῦ πῆδησε στὸ ἄλογό του καὶ πῆρε μαζί του χίλιους ἱππεῖς, ἔτρεχε στὸν τόπο τῆς ὁδύνης» (Ζ, 3, 6). «Ὅταν δὲ εἶδε τὴν γυναῖκα νὰ κάθεται χάμω καὶ τὸ νεκρὸ ξαπλωμένο, ἐδάκρυσε γιὰ τὸ θλιβερὸ θέαμα καὶ εἶπε: ἀλλοίμονο, ἐνάρετη καὶ πιστὴ ψυχὴ, λοιπὸν ἐφυγες καὶ μᾶς ἄφησες! καὶ ἐνῶ ἔλεγε αὐτά, ἔπιανε τὸ δεξιὸ χεῖρι τοῦ νεκροῦ» (Ζ, 3, 8).

Ὁ Ξενοφὼν στὰ πρόσωπα τοῦ Κύρου, τοῦ Ἀβραδάτα καὶ τῆς Πανθείας, μᾶς δίνει ἓνα μάθημα εὐγενείας, φιλανθρωπίας καὶ εὐγνωμοσύνης!

★

Φυσικὰ τὰ χωρία, ποὺ παραθέσαμε, δὲν εἶναι τὰ μόνα ποὺ ἀποπνέουν ἀνωτερότητα ἐμπνεύσεως καὶ λεπτότητα συγκινήσεως, ἀλλ' ἀποτελοῦν ἀπλῶς ἐνδείξεις μιᾶς εὐγενικῆς, ἀνθρωπίνης καὶ πετυχημένης μυθιστορίας, ἡ ὁποία ἐμφανίζει καὶ ἀρκετὰ μορφολογικὰ χαρίσματα ἀπλοῦ καὶ ἀπεριτίτου ὕφους. Ὁ Ξενοφὼν ἀκολουθῶντας τὸν «ἰσχὸν χαρακτήρα»⁽³⁾ δὲν ἐπιτηδεύεται μὲ τὴν ἀνεύρεσι ρητορικῶν σχημάτων, ἀλλεπαλλήλων μεταφορῶν, τὴν τεχνικὴν βάθυνσι καὶ συμπύκνωσι τοῦ νοήματος σὲ λιγύλογες καὶ περιεκτικὲς προτάσεις, ποὺ ἀπαιτοῦν καταβολὴ κόπου καὶ δι-

ανοητικὴ προσπάθεια, γιὰ τὴν κατανόησίν τους. Ὁ Ξενοφὼν, ἐπειδὴ δὲν εἶναι θηρευτὴς σπανίων, ἀρχαιοτρόπων λέξεων καὶ φράσεων σὰν τὸν Θουκυδίδη, ἀλλὰ διεργμηνεὺς ἄμεσος τῶν πρακτικῶν στοχασμῶν του, παραθέτει ἀπλά, σὲ ἀναλυτικὸ μᾶλλον λόγο, τὰ νοήματά του.

Μολοντοῦτο ὑπάρχουν μέρη τῆς Κύρου Παιδείας, ὅπου γίνεται περιορισμένη χρῆσις ρητορικῶν σχημάτων μὲ ἀντίθετα (Ε, 5, 24), ρητορικὲς ἀλλεπαλλήλες ἐρωτήσεις (Ε, 3, 33), μὲ ἐπιτυχητὴ ἐπανάλημι λέξεων (Ζ, 1, 35), μ' ἐκφράσεις μεταφορικὲς ποὺ ἐπιτρέπουν προέκτασι στὴν φαντασία (Γ, 1, 41)⁽⁴⁾. Ἡ χρῆσις ὁμως αὐτῆ τῶν ρητορικῶν ἐλιγμῶν δὲν ὑψώνεται σὲ εὐχη καὶ ἐντυπωσιακὴ ρητορεία, ἀλλὰ περιορίζεται σὲ ἀκριβολόγο διατύπωσι τῶν νοημάτων· γι' αὐτὸ λίγα εἶναι τὰ χωρία, ποὺ μποροῦν νὰ προκαλέσουν μεταφραστικὲς δυσκολίες ἀπὸ ἐννοιολογικὴ ἀσάφεια καὶ σκοτεινὴ συντακτικὴ τοποθέτησι τῶν λέξεων.

Ἡ Κύρου Παιδεία δείχνει τὴν ἰκανότητα τοῦ συγγραφέως τῆς σὲ ἐκφραστικὴ ἀριότητα, φανερῶν τὸ μυθολοιητικὸ του τάλαντο⁽⁵⁾, προπαντὸς ὁμως ἀποπνέει ἀνθρωπιστικὴ ἀνωτερότητα· γιατί πίσω ἀπὸ τὴν μυθικὴ σκιαγράφησι τῆς ζωῆς τοῦ Κύρου καὶ τῶν ἠθῶν τῶν Περσῶν ὑπάρχει ὁ καλὸς κάγαθὸς Ξενοφὼν, ποὺ ἀγαπᾷ τὸν ἄνθρωπο, σπουδάζει τὴν ἀρετὴ, πιστεύει στὴ βελτίωσι τῶν ἀνθρωπίνων. Γι' αὐτὸ μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ Κύρου Παιδεία εἶναι ἡ ἀ ν θ ρ ω π ῖ ν η παράστασις τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς μεγαλοψυχίας, τὸ κλειδί τῆς κατανόησεως τοῦ ἀρχαίου ἀνθρωπισμοῦ, ἡ δροσερὴ πηγὴ τῆς καταψύξεως τῶν φλογισμένων χειλέων τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ποὺ ἀνέπτυξε τὸ μυαλό του εἰς βάρος τῆς καρδιάς του.

Γ. ΜΠΟΖΩΝΗΣ

(4) Μορφολογικὴ ἀνάλυσι κάνει ὁ Βαρδαλάχος στίς σ. κη'-μζ'.

(5) G. Murray, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, μετάφρ. Σ. Μενάρδου, Ἀθήναι 1922 σελ. 328. W. Christ, Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, μετ. Λ. Κώστα, Ἀθήναι 1900, σελ. 638. A. Croiset, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 216.

(3) Ξενοφώντος, Κύρου Παιδεία, ὑπὸ Κ. Βαρδαλάχου, Ἀθήναι 1845, τόμ. α' σελ. ξ'.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ Η. CHARASSON

Στις «Ακτίνες» έχουν κατά καιρούς δημοσιευθῆ, σὲ μετάφραση, ποιήματα τῆς Henriette Charasson⁽¹⁾. Κι' ἀκόμα, σὲ μιὰ εἰδικὴ μελέτῃ⁽²⁾ γύρω στὶς «Σύγχρονες Γαλλίδες χριστιανὲς διανοούμενες» βρίσκει κανεὶς ἀρκετὰ στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὸ ἔργο τῆς.

Ἡ ποιήτρια γεννήθηκε στὴ Χάβρη. Τὸ πραγματικὸ τῆς ὄνομα εἶναι m^{me} René Johannet.

Ἀσχολήθηκε μὲ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ ἔντεχνου λόγου. Τὴν κριτικὴ, τὸ θέατρο, τὸ διήγημα, τὴν βιογραφία. Καὶ μὲ ἰδιαίτερο ζῆλο τριάντα ὀλόκληρα χρόνια καλλιιεργεῖ τὴν ποίηση. Ἀπὸ τὶς ποιητικὲς συλλογὲς τῆς οἱ «Ὡρες κοντὰ στὸ τζάκι» πῆραν τὸ βραβεῖο τῆς «littérature Spiritualiste» καὶ τὸ «Πάνω στὸ πιὸ ψηλὸ κλαδὶ» τὸ «Prix d' Aumale». Ἐνῶ ἄλλες τρεῖς, «Προσημνή» (εἶναι ἡ πρώτη συλλογὴ πὺν ἐκυκλοφόρησε τὸ 1914), «Δυὸ ἀνθρωπάκια καὶ ἡ μητέρα τους» καὶ «Ὁ Κύριός μου καὶ Θεός μου!» εἶναι βραβευμένες ἀπὸ τὴ γαλλικὴ Ἀκαδημία.

Τὸ ἔργο τῆς αὐτῆς, πὺν τόσο ἔχει ἀναγνωριστῆ, μᾶς κάνει νὰ τὸ ἐξετάσουμε μὲ περισσότερο ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἄλλοτε καί, ὅσο εἶναι δυνατὸ, μέσα στὰ πλαίσια ἑνὸς ἄρθρου, νὰ τὸ γνωρίσουμε ἐκτενέστερα.

Ἡ Charasson ἔχει μιμηθῆ τὸν Paul Claudel. Ἀπὸ αὐτὸν ἐπῆρε τὴν τεχνικὴ τῶν ποιημάτων τῆς. Καὶ μολοντί ὁ ἐλεύθερος «Κλωντελιανός» στίχος ἀπαιτεῖ ἐξαιρετικὴ δεξιότητα καὶ μιὰν ἰδιαίτερη ὀρμη τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ κρατηθῆ στὸ λυρικό του ὕψος, ἡ Charasson εἶναι ἀπὸ τοὺς λι-

γοστοὺς πὺν τὸ ἐπέτευχαν⁽³⁾. Πολλὰ ὀφείλει στὴ σφαῖρα τῆς ἐμπνεύσεως καὶ στὸν Francis Jammes. Ὅμως, κανένα δὲν ἀκολούθησε δουλικὰ. Τὸ ἔργο τῆς φέρνει πέρα ὡς πέρα τὴ δικιά τῆς σφραγίδα. «Εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ μιὰ χάρη, πὺν τὸ κάνει τόσο οἰκτεῖο στὸν ἀναγνώστη, κι' ἀκόμα, τοῦ χαρίζει μιὰν ἐλαφράδα σὰν νὰ εἶχε φτερά»⁽⁴⁾. Εἶναι ἡ ποιήτρια πὺν, ὅπως γράφει ὁ Louis Chaigne «στοχαζέται τὰ τραγοῦδια τῆς μπροστὰ στὸν Ἐσταυρωμένο»⁽⁵⁾.

Ὅμως, πιστῆ δὲν ἦταν ἐξ ἀρχῆς. Ἡ ἴδια τὸ ὀμολογεῖ, πὺς στὰ νεανικὰ τῆς χρόνια ἡ ζωντανὴ δύναμη τῆς πίστεως, αὐτὴ πὺν ἐνώνει τὸν φθαρτὸ ἄνθρωπο μὲ τὸν ἀφθαρτο κι' αἰώνιο Δημιουργό, εἶχε πάψει νὰ ζῆ στὴν ψυχὴ τῆς. Ἦταν, τότε, ἑνα νευρόσπαστο πὺν τὸ σάλειναν τὰ διάφορα ἰδεολογικὰ ρεύματα.

Μὰ ἦλθε ἡ ὠρα πὺν ὁ Θεὸς τὴν συνέλαβε. Ἔτσι, βρεθῆκε κι' αὐτῆ, ὅπως προηγουμένως τόσοι ἄλλοι διανοούμενοι τῆς πατρίδας τῆς, στὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς.

Ἄς ἀκούσωμε, πὺς ἡ ἴδια τραγουδεῖ αὐτό, τὸ πιὸ μεγάλο γεγονός τῆς ζωῆς τῆς, πὺν τὸ κάνει συγχρόνως καὶ μητρικὴ προσφορά στὰ παιδιὰ τῆς:

«Ὡ παιδιά μου, ὅπως ἄλλοτε ἔφερα ἐσᾶς μέσα στὰ σπλάγχνα μου, σήμερα φέρνω ἑνα ἄλλο παιδί πὺν θέλει νὰ γεννηθῆ».

«Εἶναι ἡ καινούργια μου πίστι, παιδιά μου, τὸ γλυκὺ δέος γιὰ τὸν Τριαδικὸ Θεό». «Ὁ ἔρωτάς μου γιὰ τὸν Κύριο».

(3) J. Calvet: Le renouveau Catholique dans la littérature contemporaine σ. 327.

(4) Περιοδικὸν «Ecclesia» Νο 67 σ. 117 κ.ε. εἰδικὸ ἄρθρο τοῦ κριτικοῦ André Thérive.

(5) Louis Chaigne: Anthologie de la Renaissance Catholique, I, 57.

(1) Ἰδὲ τόμους τῶν «Ακτίνων»: 1945 σ. 59, 1951 σ. 125, 1952 σ. 313.

(2) Ἰουλίνας Ἀνδρονίκου: «Σύγχρονες Γαλλίδες χριστιανὲς διανοούμενες», «Ακτίνες» 1944, σελ. 39, 40.

«Ἡ μητέρα σας μαθαίνει μόλις τώρα νὰ-
γαπᾶ, νὰ προσεύχεται, νὰ προσμένῃ, νὰ ὑ-
ποφέρει».

Κι' ἀμέσως, στρέφεται καὶ παρακαλεῖ
μὲ πολλὴ θερμότητα:

«Θεέ μου, προστάταψε-μέσ' στὴν καρδιά
μου αὐτὸ ποὺ μέλλει νὰ γεννηθῆ».

«Τὴν ἀγάπη μου γιὰ Σένα, ποὺ τὴν ἐ-
κνοφόρησα ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια προσ-
μονῆς, μὲ κόπο».

«Τὴν φέρνω μέσα μου, ὅπως ἔφερεν τὸ
παιδί της ἢ γερόντισσα Σάρρα...».

«Ὅπως ἢ Ἐλισάβετ...»

(Ὁ Κύριός μου καὶ Θεός μου! σ. 143).

Ὁ τόσο χαρακτηριστικὸς αὐτὸς παραλ-
ληλισμὸς τῆς νεογέννητης πίστης μὲ τὴ μη-
τρότητα, παρουσιάζει τὴν ἀγαλλίαση τῆς
ψυχῆς της καὶ τὴ λαχτάρα γιὰ τὸ μεγάλο
αὐτὸ θησαυρὸ.

Ἔστερα ἔρχεται ὁ κόπος. «Ἔσκαψε καὶ
ἐθάθυσε», γιὰ νὰ βάλῃ αὐτὴ τὴν πίστη θε-
μέλιο τῆς ζωῆς της. Γι' αὐτό, δὲν διστάζει
νὰ παρομοιάσῃ τὸν ἑαυτὸ της μὲ τὶς δυὸ
βιβλικὲς γυναικες, ποὺ, ὕστερα ἀπὸ δεκά-
δες χρόνια προσμονῆς καὶ λαχτάρας, ἔγι-
ναν μητέρες κι' ἐβάσταξαν στὴν ἀγκάλῃ τὸ
λατρευτὸ τους παιδί.

Στὸ φῶς τῆς Ἀλήθειας τὴν ἔφερε ὁ ἄν-
δρας της. Συχνὰ ἀναρωτιέται, πῶς θὰ ξε-
πληρώσῃ τὴν εὐγνωμοσύνη ποὺ τοῦ ὀφεί-
λει. Μὰ νά! Μὲ τὸν καιρὸ γίνεται κι' αὐ-
τὴ δυνατὴ. Ἡ πίστη τὴν ἔχει γεμίσει μὲ
θάρος, ὥστε νὰ παραστέκῃ κοντὰ του ἄγ-
γελος παρηγοριᾶς μέσα στὸ πολυκύμαντο
πέλαγος τῆς ζωῆς.

Πολὺ ἐκφραστικὰ φαίνεται αὐτὸ στὸ ρε-
αλιστικὸ ποίημά της «Κουρασμένοι, λαχα-
νιάζοντας, κουτσά-στραβά».

«Κουρασμένοι, λαχανιάζοντας, κουτσά-
στραβά βαδίζομε ὁ ἓνας πλάι στὸν ἄλλο
μέσ' στὴ ζωῆ».

Κουραστικὴ ἢ ἀνηφοριὰ κι' οἱ ψυχῆς
μας ἀποκαωμμένες...

Ὅμως, θυμᾶσαι, ἀγαπητέ μου, πῶς ὁ
Θεάνθρωπος ἦταν κι' αὐτὸς γεμᾶτος θλί-
ψη στὴν πλαγιά τοῦ ὄρους;

Ἄς κρατήσουμε οἱ δυὸ τὸ σταυρὸ μας.

Ἄξιοι, στ' ἀλήθεια, γιὰ τὸ σταυρὸ τοῦ
μαρτυρίου, τὸ ξέρεις καλά, δὲν εἴμαστε!»

(Ὁ Κύριός μου καὶ Θεός μου! σ. 103).

Τόσο ὁ τίτλος, ὅσο καὶ οἱ πρῶτοι στίχοι,
προδιαθέτουν γιὰ ἀπαισιοδοξία. Πάει πιά.
Οἱ δυνάμεις ἐξαντλήθηκαν στὴν ἀνηφορία.
Οἱ ψυχῆς ἀπόκαμαν... Αὐτὸ τὸ «λαχανιά-
ζοντας» ἐκδηλώνει τόσο παραστατικὰ τὴν
κοπιαστικὴ τους πορεία. Καὶ τὸ «κουτσά-
στραβά», παρ' ὅλη τὴν πεζότητά του, εἶναι
ὄ, τι πρέπει γιὰ νὰ καταλάβῃ ὁ ἀναγνώστης,
πόσες ἀπογοητεύσεις, θλίψεις, ἀποτυχίες,
ἔχουν σημειώσει στὸ ἡμερολόγιό τῆς ζωῆς
τους οἱ δυὸ αὐτοὶ ἄνθρωποι. Ἔτσι, θὰ
περίμενε κανεὶς στὴ συνέχεια, μιὰ κατάρρα
γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὰ βάσανά της. Μὲ τὸ νὰ
φέρῃ ὅμως ἡ ποιήτρια τὴν εἰκόνα Ἐκεί-
νου, ποὺ ἐπόνεσε καὶ σταυρώθηκε, ἀλλά-
ζει ἀμέσως τὴν θλιβερὴ ὄψη. Οἱ ἀποκαωμ-
μένοι παίρνουν δύναμη. Ἔρχεται μάλιστα
καὶ ἡ θαρραλέα ὁμολογία πῶς αὐτὴ ἡ ζωὴ
τους μὲ τὰ χίλια βάσανα εἶναι ζωὴ ἐνὸς
κερδισμένου ἀγῶνα.

«Ἀγαπήσαμε, γελάσαμε, κλάψαμε καὶ
οὐδέποτε μάταια.

Τί ἀτέραντη χάρις!»

(Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου! σ. 103).

Αὐτὴ τὴν ἐγκάρδια κατάραση στὴ ζωὴ
μὲ τὸν ἀγῶνα καὶ τὶς ἀναριθμητὲς δυσκο-
λίες τῆ συναντάμε πῶς ἀνεπτυγμένα στὸ
ποίημα «Παιδιά μου, νὰ ἢ ζωῆ». Εἶναι
γραμμμένο γιὰ τὰ παιδιά της, μὰ ἀξίζει
νὰ τὸ κἀνῃ κτῆμα του καὶ κάθε νέος ἄν-
θρωπος ποὺ πρωτοβγαίνει στὴν κοινωνία.
Τί εἶναι λοιπὸν ἡ ζωῆ;

«Μιὰ ἐπίδειξη τρέλλας καὶ δύναμης;
Ἡ χαρά, ποὺ στὸ ξεχείλισμά της φουσκώ-
νουν τὰ στήθη καὶ κάνει τὴν καρδιά σὰ νὰ
θέλῃ νὰ σπάσῃ;» Φυσικά, κι' αὐτὴ ἡ ἀπο-
ψη εἶναι ζωῆ. Μὰ ὑπάρχει καὶ κάποια ἄλ-
λη.

Ζωὴ εἶναι ἡ πορεία μπροστὰ στοὺς κό-
πους, στὶς πικρίες.

Ἀκόμα, μπροστὰ σὲ κείνο ποὺ τὸ ἀη-
διάζομε...

Φέρνετε στὸ νοῦ σας, πῶς ζωὴ θὰ πῆ
νὰ σηκώνετε μὲ ἀγάπη καὶ γενναιότητα τὸ
σταυρὸ σας.

Δὲν ἤλθατε γιὰ διασκέδαση καὶ γιὰ παιχνίδι, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἀγῶνα, γιὰ τὴν ἀγάπη, γιὰ νὰ φθάσετε σ' ἓνα μεγαλεῖο ἠθικό!»

Καὶ ἡ ποιήτρια, σὲ μιὰ προσπάθεια νὰ κάμη ἀκόμα πιὸ αἰσθητὴ αὐτὴ τὴν ζωὴ τοῦ ἠθικοῦ μεγαλείου, συνεχίζει:

«Ναί! τὸ ξέρω. Συχνά, ζωὴ θὰ πῆ νὰ προχωροῦμε κάτω ἀπὸ ἓνα ἥλιο πὸν σπιθοβολᾷ.

Σὲ μιὰ πορεία μέσα στὴν κάψα, ἐνῶ ἡ σκόνη τοῦ δρόμου φλογίζει τὰ μάτια μας. Ἐκείνος πὸν θὰ σταματήσῃ στὴ σκιά, συχνά δὲν ἔχει ὄρεξι νὰ συνεχίσῃ...

Ὅμως, πιστέψτε με, ἀγαπητοί μου, ἡ ζωὴ εἶναι ὁμορφη!» (Πάνω στὸ πιὸ ψηλὸ κλαδί σ. 120).

Πολὺ παραστατικὴ ἡ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου-ἀγωνιστῆ μέσα στὸ ἀναμμένο λιμπύρι. Ὁ καυτερὸς λίβας πὸν τοῦ σβύνει τὴν ἀναπνοὴ φέρνει καὶ τὴ σκόνη ἐνάντια στὰ μάτια του. Μποροῦσε ἡ Charasson νὰ μεταχειριστῆ τὴν εἰκόνα τῆς καταιγίδας, ἢ τοῦ χιονιᾶ. Μὰ ἡ λάβα τοῦ ἡλίου εἶναι πιὸ τυραννική. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ πρόκληση τῆς σκιάς. Καὶ ἐδῶ παρουσιάζεται, στὸν πιὸ μεγάλου βαθμοῦ, ἡ ἀγωνιστικότης, πὸν πρέπει νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν «ἠλιόκαυτο» μαχητῆ. Δὲν ἐπιτρέπεται κάποια χαλάρωση ἔστω καὶ προσωρινή. Ἡ καθημερινὴ πείρα ἔχει δικαιοῦσι ἀπόλυτα τὸ στίχο «ἐκείνος πὸν θὰ σταματήσῃ στὴ σκιά, συχνά δὲν ἔχει ὄρεξι νὰ συνεχίσῃ».

Ὅμως, στοὺς στίχους αὐτοὺς ἐνῶ ἡ δυσκολία τοῦ ἀγῶνα προβάλλεται τόσο ζωηρά, πὸν δὲν μπορεῖ πιά κανεὶς νὰ τὴν λησμονήσῃ εὐκόλα, ἡ ὁμορφιά του, «τὸ ἠθικό του μεγαλεῖο» ἀπλῶς ἀναφέρεται, διχως ἀνάπτυξη.

Πόσο ὅμως θὰ κέρδιζε τὸ ποίημα, ἂν μᾶς ἔφερνε καὶ μιὰ δεύτερη εἰκόνα πιὸ ζωντανὴ μάλιστα ἀπὸ τὴν πρώτη, νὰ μᾶς μιλήσῃ γιὰ τὴν βαθειὰ ἱκανοποίηση πὸν νοιώθει ὁ ἄνθρωπος σ' αὐτὴν τὴν πάλη. Γιὰ τὶς χαρὲς ἐκεῖνες πὸν πηγάζουν ἀκριβῶς μέσα ἀπὸ τὴν τραχύτητα καὶ τὴ φαινομενικὴ σκληρότητα τῆς ζωῆς αὐτῆς. Ἀφοῦ, μάλιστα, ἡ ποιήτρια ζῆ τὸν ἀγῶνα

αὐτὸν καὶ τὴν ὁμορφιά του. Φυσικά, τὴν εὐτυχία αὐτῆ, οὔτε κἂν τὴν ὑποπεύονται, ὅσοι μὲ μιὰ γκριμάτσα καὶ μιὰ λυπητερὴ κίνηση τοῦ κεφαλοῦ τους θέλουν νὰ πούνε γιὰ τὸν μαχητῆ μας. «Τί ἀπόκοσμος!... Πῶς τὸν λυτᾶμαι!...»

Δίχως νὰ τὸ θέλουμε μᾶς ἔρχονται στὸ νοῦ οἱ στίχοι τοῦ δικοῦ μας Γ. Βερίτη:

«Ζήτω στοὺς χριστιανούς!

Στρατιῶτες μέσα στοῦ Χριστοῦ τὸ ἀσάλευτο βασίλειο!

Ἀπάνω μας, μὲ τί στοργὴ σκύβουν οἱ οὐρανοί!

Χιλιάδες ἄστρα λάμπουν γύρω!»

Καὶ ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, ἔχει νοιώσει ὡς τὰ κατὰβαθα τὴν ὁμορφιά μιᾶς τέτοιας ζωῆς καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς πίστες πὸν δίνει στὴ Charasson ὠραίες καὶ δυνατὲς ἐμπνεύσεις, εἶναι καὶ ἡ καθημερινὴ ζωὴ μέσα στὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον. Ἡ ἀφοσίωση στὸ νοικοκυριό, τῆς ἐμπνέει τὸν τρόπο νὰ κἀνὴ ποίημα τὶς ἀσχολίες στὴν κουζίνα, στὸν κῆπο, κ' αὐτὲς ἀκόμα τὶς χειρωνακτικὲς δουλειὲς πὸν θεωροῦνται ἀπὸ τὶς νοικοκυρὲς σὰν ἓνας «μπελάς». Ἔτσι, οἱ ὥρες αὐτὲς πὸν ξοδεύονται στὸ σπίτι εἶναι ἓνα θαυμάσιο γαλήνεμα. Μοιάζουν σὰν ἓνα ἀλάλητο τραγοῦδι. Ἀπὸ αὐτὴν ὅμως τὴ ζωὴ τῆς θὰ πρέπῃ ἰδιαίτερα νὰ ξεχωρίσουμε τὴ μητρότητα, πὸν προβάλλει σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ οὐσιαστικὰ στοιχεῖα μέσα στὸ ἔργο τῆς, πὸν τοῦ δίνει τόση τρυφερότητα καὶ τὸ κάνει ἀγαπητὸ στὸν ἀναγνώστη.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συλλογὴ «Διὸ ἀνθρωπάκια καὶ ἡ μητέρα τους», πὸν εἶναι, σχεδὸν ἕξ ὁλοκλήρου, ἀφιερωμένη σ' αὐτὸ τὸ θέμα, τὸ λατρευτὸ σύμπλεγμα τῆς μάνας μὲ τὸ παιδί τὸ συναντᾶμε συχνά στὸ ἔργο τῆς.

Τὰ τραγοῦδια τῆς αὐτά, γεμᾶτα ἀπὸ ἔνα πηγαῖο αἰσθημα καὶ ἀπλότητα, δίνουν πολὺ χαρακτηριστικὴ τὴν εἰκόνα τῆς «γλυκύτατης» μάνας, κ' ἀποκαλύπτουν μερικὰ ἀπὸ τὰ αἰσθήματα πὸν πλημμυρίζουν τὴ μητρικὴ ψυχὴ.

Μαθαίνουμε τί νοιώθει, ὅταν γιὰ πρῶ-

τη φορὰ τῆς δίνουν νὰ κρατήσῃ στὰ χέρια τὸ ἀνάλαφρο βάρους τοῦ παιδιοῦ της. Ὅταν, ὕστερα, τὸ πιάνῃ ἀπὸ τὸ χέρι καὶ σκέπτεται μὲ λαχτάρα: «σὲ τί θὰ ὑπηρετήσουν αὐτὰ τὰ ρόδινα χεράκια σὰν θὰ γίνωνν ἀνδρικό».

Ἀκόμα κι' αὐτὰ τὰ στραβοπατημένα πέδιλα, ποῦ βρίσκονται ἀφημένα κάπου, τὰ κυτῶ μὲ ἀγάπη περισσή.

Ἄς ἀναφέρουμε μερικοὺς στίχους ἀπὸ τὸ ποίημα «Αὐτὴ τὴν ἀνοιξιὰτικὴ Κυριακή».

«Βαδίζω στὸ δρόμο μὲ χαρούμενὴ διάθεση ἀνάμεσα σὲ δυὸ μικρὲς σιλουέτες ντυμένες βαθυγάλαζα».

«Πᾶμε κι' οἱ τρεῖς πρωτὶ-πρωτὶ νὰ λάβουμε μέρος στὸ «μεγάλο Δεῖπνο».

«Προσπαθῶ νὰγγίξω τὶς νέες ψυχές. Νὰ τοὺς πῶ λόγια σωτήρια...».

«Ἀργότερα, ὅταν θὰ μεγαλώσουν, θὰ θυμοῦνται, καμμιά φορὰ, τὴ μητρικὴ αὐτὴ προσπάθεια, τὴ γεμάτῃ ἀγάπῃ;...».

(Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου! σελ. 40).

Κάτι ποῦ χρωματίζει πολὺ τὸ ἔργο τῆς Charasson εἶναι καὶ ἡ ἀγάπη στὴ φύση. Ὁ θαυμασμός στὸ «ὑπέροχο αὐτὸ σύμπαν» ἐκδηλώνεται πολὺ ζωηρά. Μὲ τὸν ἐνθουσιασμό της καὶ τὸ λυρισμὸ ποῦ τὴν χαρακτηρίζει, κάνει τὸν ἀναγνώστη νὰ αἰσθητοποιήσῃ κι' αὐτὸς τὴν ὁμορφίαν τῆς πλάσης. Ἄς μεταφέρουμε μερικοὺς στίχους ἀπὸ τὸ ποίημα «Καλοκαιριάτικὴ νύχτα 1936».

«Ἡ γῆ ἀνασαίνει μὲ τὸ γαλήνιο ρυθμὸ ἐνὸς στήθους.

Ἐπὶ αὐτὸ τὸ μεγάλο μυστήριο τῆς νύχτας, λὲς πὼς ἕνας κόσμος καινούργιος πάει νὰ γεννηθῇ...

«Εἶναι τόσο ἡσυχά, ποῦ θαρρεῖς πὼς οἱ ἀνθρώποι ἐνίκησαν τὸν κακὸ ἑαυτοῦς κι' αὔριο, κίολας, θὰ ρθῇ στὴ γῆ ὁ παράδεισος!»

(«Πάνω στὸ πιὸ ψηλὸ κλαδί» σελ. 163).

Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ ἄνθρωπος τοῦ αἰ-

ῶνος μας ζῆ, ὡς πρὸς τὶς σχέσεις του μὲ τὴ φύση, ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἀκρότητες. Τὸν χαρακτηρίζει ἢ τέλεια ἀδιαφορία καὶ περιφρόνηση στὸ φυσικὸ περιβάλλον, ἢ λατρεία τῆς φύσης καὶ θεοποίηση. Στους στίχους τῆς Charasson βρίσκουμε τὴ σωστὴ ἀντίληψη. Μία πλούσια κι' ἀγνή ἀπόλαυση προσφέρει ἡ φύση στὸν κουρασμένο ἄνθρωπο. Ὁ καθένας μπορεῖ νὰ δῇ τοὺς ἀφθαστοὺς πίνακες μὲ τὶς αὐγὲς καὶ τὰ δειλινά. Τὰ δάση, τὰ βουνά, τὰ ποτάμια. Ν' ἀκούσῃ τὶς συναυλίες ποῦ δίνουν τὰ ἡδῶνα.

Ἔστερα, πόση δύναμη, πόση τόνωση παίρνει κανεὶς ἀν ἀφήσῃ γιὰ λίγο τὴν καθημερινὴ ρουτίνα κι' ἀνοιξῇ τὰ μάτια νὰ δῇ αὐτὸ τὸ ὑπέροχο θαῦμα γύρω του.

«Κουράζεσαι, ἀγωνίζεσαι μέρα μὲ τὴ μέρα, μῆνα μὲ τὸν μῆνα μὲ τὸ κορμί σου αὐτὸ ποῦ φθίρεται καὶ ραγίζει».

«Ἄνοιξε, λοιπόν, τὰ μάτια καὶ νοιώσε νὰ περνοῦν γύρω σου οἱ μεγαλόπρεπες ἐποχές».

«Εἶναι ἕνας κύκλος ἀδιάκοπος ποῦ κάθε χρόνος ξεκαινοουργῶνεται».

«Τί ὁμορφὴ αὐτὴ ἡ γῆ, ὅπου δὲν βρίσκεσαι, παρὰ σὲ ἐπιφυλακή!»

«Ἄν σκοντάψῃς, ξανασηκώσου. Χαμώγλασε, ἀν ξεγδάρθῃς στὶς πέτρες».

Σὲ πολλὰ τραγούδια τῆς Charasson βρίσκουμε μαζὺ μὲ τὴν ἀπόλαυση τῆς ὁμορφίαν μέσα στὴν πλάση, καὶ τὴ νοσταλγία τῆς ἄλλης ζωῆς «πέρ' ἀπὸ τὴ φθαρτὴ φύση». Μπορεῖ, λοιπόν, ἡ λέξι «ἐπιφυλακή» νὰ ἐκφράξῃ ἐδῶ, γιὰ τὴν ποιήτρια, τὸ ὅτι κάποια στιγμή θὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ὁμορφίαν αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ θὰ φύγῃ γιὰ πάντα. Φυσικά, ὁ χωρισμός, ὅσο νά ναι, τῆς δημιουργεῖ μίαν μελαγχολία ποῦ διαφαίνεται κάποτε. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπ' αὐτὸ, μὲ τὸ νὰ μεταχειρισθῇ τὴ λέξι «ἐπιφυλακή» προσθέτει ἕνα ἀγωνιστικὸ στοιχεῖο μὲ μοναδικὴ ὀρμὴ καὶ ζωντάνια.

Οἱ δυὸ κατοπινοὶ στίχοι, ποῦ εἶναι καὶ ἕνα θαυμάσιο σύνθημα, μᾶς ξαναφέρνουν καὶ πάλι στὸ νοῦ τὸν ἀγῶνα. Ἔστερα ἀπὸ κάποιο σκόνταμα τί φυσικώτερο; Τὸ σήκωμα! Στὴν ἀναποδιά, τὸ χαμόγελο! Ἔτσι

ὁ ἄνθρωπος καταντᾷ βασιληᾷς καὶ νικητῆς μέσα στὴν ὁμορφὴ πλάση.

Θὰ μπορούσε νὰ κατηγορήσῃ κανεὶς τὴν Charasson, πὼς τὸ πάρα κάνει ἀναφέροντας σὲ τόσα ποιήματα τὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Καὶ θάμοιαζε, ἀλήθεια, μὲ κάτι παθολογικὸ, ἂν δὲν τὸ εἶχε συνδέσει μὲ μιὰν αἰσιοδοξία, μιὰ πίστη ζωντανὴ γιὰ τὴν νίκη ἐναντία στὰ σκότη. «Ἐνίκησε!» Αὐτὴ τὴ λέξη θέλει νὰ ποῦν ὅταν θὰ πεθάνῃ. Ἀπὸ τοῦ ὅμως ἀντλεῖ τὴν πεποίθησιν γιὰ τὴν μεγάλη αὐτὴ ἐπιτυχία;

Ἄς τὴν ἀκούσουμε στὸ «τραγουδι τῆς ἐλευθερωμένης ψυχῆς».

«Φτωχὸ κορμί, ποῦ σαλεύεις μαζί μου ὡς αὐτὴ τὴ στερνὴ στιγμὴ!

»Ποιὸς ὑπῆρξε ὁ πλιότερο ἔνοχος τῶν δυὸ μας σ' αὐτὴ τὴ μάχῃ ποῦ δεχτήκαμε τόσα χτυπήματα;

»Ποιὸς νὰ ἀπόλαυσε πῶς πολὺ ἀπὸ ἐτούτῃ τὴ γῆ τίς ὁμορφίες, τὰ μεγαλεῖα, τὰ παιχνίδια;

Μὰ νά! Τὸ διαμάντι βγαίνει τώρα ἀπὸ τὸ χονδρὸ του περιβάλυμμα. Ἡ ψυχὴ γυμνὴ πλησιάζει μπροστὰ στὸν Κριτὴ. Γεμάτη ἀγωνία τὸν ρωτᾷ.

—Τί σκέπτεσαι νὰ κάμῃς σ' αὐτὴ τὴν ἀμαρτωλῆ;

Καὶ ἀμέσως δίνει ἡ ἴδια τὴν ἀπάντησιν.

«Πατέρα, πόσο θὰ φοβόμουν, ἂν δὲν ἦσουν ὁ ἀδελφός μου, ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ποῦ κατέβηκε γιὰ τοὺς ἀμαρτωλούς!»

(Θυσία ἑσπερινὴ σ. 117).

Αὐτὴ ἡ ἐμπιστοσύνη στὴν ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸ πλάσμα του, ποῦ αἰσθάνεται τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν ἐνοχί του, δίνει τὴν αἰσιοδοξία.

Ἰδιαίτερη ἐντύπωση προξενοῦν τὰ ποιήματα ποῦ τὸ περιεχόμενό τους εἶναι προσευχή. Εἰδικῶς γι' αὐτὰ γράφει ὁ κριτικὸς André Thérive:

«Σὲ μιὰ ἐποχὴ ποῦ ὁ ὀρθολογισμὸς ἔφερε σὲ ἀδιέξοδο τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα... αὐτὴ ἡ ποίησιν μὲ τὴν στροφὴ τῆς στῆν προσευχῆ, ἐπιδένει τίς πληγές, ποῦ ἡ ξηρὴ διανόησιν ἐπροξένησε στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου»⁽⁶⁾. Ἄλλα γράφτηκαν ὅταν ὁ

μνος στὸ Θεὸ σὲ μέρες οἰκογενειακῆς εὐτυχίας. Καὶ ἄλλα, μέσα στὰ θλιβερὰ γεγονότα τῆς ζωῆς, ἔγιναν ἱκετευτικὴ δέση.

Ὁ πόλεμος μὲ τὴν καταστροφὴ, τὴν αἰχμαλωσία καὶ τὴν ὀρφάνια, ἐνέπνευσε στὴν Charasson μιὰ σειρά ὀλόκληρη ἀπὸ τέτοια ποιήματα-προσευχῆς ποῦ τὰ βροσκοῦμε στὶς συλλογές «Πάνω στὸ πιὸ ψηλὸ κλαδί» καὶ «Θυσία ἑσπερινή».

Στοὺς στίχους αὐτοὺς κλείνεται ὁ σπαραγμὸς τῆς μάνας ποῦ δὲν ξέρει μέσα στὴ φωτιά τοῦ πολέμου, τί γίνεται τὸ παιδί της. Ὁ πόνος γιὰ τὴν κατεστραμμένη πατρίδα. Γιὰ τίς χιλιάδες τῶν ἀνθρώπων ποῦ λυώνουν, καρτερώντας τὸ θάνατο, στὰ φοβερὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεων. Κι' ἀκόμα, ἡ συμμετοχὴ στὴ θλίψη ἑκατομμυρίων χριστιανῶν ποῦ τυραννιοῦνται γιὰ τὴν πίστη τους, ποῦ δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ λατρεύουν ἐλεύθερα τὸν Θεὸ τους.

Οἱ στίχοι αὐτοὶ εἶναι τὰ λόγια τῆς ψυχῆς ποῦ γράφτηκαν στὸ χαρτί, ἐκείνη τὴν ὥρα τοῦ πόνου. Καί, μολονότι δὲν ἔχουν στολίδια, ὅμως μεταδίδουν τὴν συγκίνησιν στὸν ἀναγνώστη καὶ τὸν κάνουν νὰ στοχασθῇ τὴν πολύμορφη δυστυχία τοῦ συνανθρώπου· αὐτό, ποῦ ἴσως, δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὸ σκεφθῇ ὁ μόνος του.

Ἄς μεταφέρουμε μερικoὺς στίχους ἀπὸ τὰ ποιήματα:

«Γι' αὐτοὺς ποῦ δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ προσευχηθοῦν» καὶ «Γιὰ τοὺς αἰχμαλώτους».

«Θεὲ μου, εἶμαστε ἀχάριστοι κι' ἐγωῖστὲς γιατί δὲν σκεπτόμαστε ὅπως ἀξιζεῖ αὐτοὺς ποῦ ὑποφέρουν, γιατί δὲν ἔχουνε τὸ δικαίωμα νὰ προσευχηθοῦν ἐλεύθερα...

»Ποῦ δὲν μπορούν νὰ διδάξουνε τὰ παιδιά τους νὰ ὑψώσουν τὰ μάτια στὸν οὐρανό, δίχως τὸν κίνδυνον νὰ κατηγορηθοῦν γιὰ προδότες καὶ ἐγκληματίες.

»Μᾶς φαίνεται τόσο ἀπλὸ νὰ πηγαίνουμε στὴν ἐκκλησία.

»Νὰ σὲ δεχώμαστε στὴν ψυχὴ μας, δίχως νὰ γυρεύουμε τὴν ἄδεια κανενός!

»Πατέρα ὕψιστε, σύναξε καὶ τᾶλλα σου παιδιά ποῦ ὑποφέρουνε, στὸ μαντρί σου!». (Θυσία ἑσπερινὴ σελ. 141).

Καὶ ἡ προσευχὴ γιὰ τοὺς αἰχμαλώτους.

(6) Περιοδικὸν «Ecclesia» ἔνθ' ἀνωτέρω.

«Σὲ ἱκετεύομε αὐτὸ τὸ βράδυ γιὰ τοὺς φυλακισμένους, πὺν ὑποφέρουν

»ἄλλοτε ἀπὸ τὴν παγωνιά, κι' ἄλλοτε ἀπὸ τὴν κάψα...

»Γι' αὐτοὺς, πὺν μάταια προσμένουν νὰ ἐλευθερωθοῦν, τόσα χρόνια!...

»Θεὲ μου, δεῖξε τὴν εὐσπλαγχνία σου σ' ὄλους τοὺς αἰχμαλώτους, πὺν εἶναι πολὺ συχνὰ καταδικασμένοι ἄδικα.

»Ἐλευθέρωσε τοὺς. Κάμε νὰ πέσουν οἱ ἄλυσίδες ἀπὸ τὸ κορμί,

»καὶ οἱ ἄλυσίδες ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοὺς!
(Θυσία ἐσπερινῆ σ. 139).

Εἶναι πολὺ πικρὴ ἡ σκλαβιά. Κι' αὐτοὺς τοὺς καιροὺς πὺν περισσότεροὶ ἀπὸ τετρακόσιες χιλιάδες ἀδέλφια μας—σκλάβοι ὀχτακόσια χρόνια!—ἀγωνίζονται νὰ σπάσουνε τὰ δεσμά της, τὸ καταθλιπτικὸ της βάρος μᾶς εἶναι πιὸ ἀπαισιο καὶ μισητό.

Μὰ καὶ στοὺς αἰχμαλώτους ἔχουμε μέρος. Τοὺς αἰχμαλώτους πὺν εἶναι καταδικασμένοι ἄδικα...

Στὸ ποίημα γίνεται νύξιν καὶ γιὰ κάποια ἄλλη σκλαβιά, μὲ τὴ φράση «κάμε νὰ πέσουν οἱ ἄλυσίδες ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοὺς». Εἶναι ἡ σκλαβιά τῆς ψυχῆς. Μπορεῖ, λοιπόν, αὐτὸς πὺν καμαρώνει πὺς εἶναι ἐλεύθερος νᾶναι πραγματικὰ σκλάβος. Κι' ὁ σκλάβος—ὅταν τὶς ἄλυσίδες τὶς φέρνῃ μονάχα στὰ χέρια—νᾶναι ἐλεύθερος.

Καὶ ἡ μικρὴ πατρίδα μας σ' αὐτοὺς τοὺς «ἐλεύθερους» σκλάβους καὶ τοὺς πολιορκημένους της χροστᾶ τὴ μεγάλη της δόξα.

Ἡ ἀγάπη στὸ βασανισμένον συνάνθρωπο παρουσιάζεται πολὺ ζωνρὰ καὶ στὸ ποίημα «ρεμβασμὸς μέσα στὸ τραῖνο». Τὸ ἐμπνέεται τὴν ὥρα πὺν συνωστίζεται στὸ βαγόνι μὲ τὸν παραδαρμένο λαό, «τᾶπλυτα κορμιά πὺν κάνουν πιὸ ἀποπνηχτικὸ τὸν ἄερα».

Μὰ δὲν εἶναι μονάχα κορμιά. Εἶναι «οἱ ψυχές». Κι' αὐτὲς οἱ ψυχές παρουσιάζουν μίαν ἀπλυσία πιὸ ἀποκρουστικὴ ἀπὸ ἐκεῖνη τοῦ σώματος. Θὰ τοὺς ἀηδιάσῃ; Ἄπεναντίας! Τοὺς αἰσθάνεται ὄλους αὐτοὺς ἀδελφούς της. Τοὺς σπλαγχνίζεται.

«Σπλαγχνίζομαι αὐτὸ τὸν ὄγλο, γιατί κι' ἐγὼ ἀπ' αὐτὸν κατάγομαι.

Ἐγὼ πὺν δὲν γεύθηκα εἰρήνην, ὡς τὴ στιγμή πὺν Σὲ συνάντησα, ἀνάμεσα στίς ταραγμένες σκέψεις μου.

Ἐὺ εὐλογημένε Σωτήρα... ἀναμφιβόλως σπλαγχνίζεσαι τὸν λαὸ τὸν τραχύ, τὸν ἀποθαρρυνμένο.

Κι' ἀφοῦ, ἐγὼ τοὺς ἀγαπῶ, πὺν εἶμαι τόσο ξερὴ, τόσο ἄσση, Ἐσὺ, δίχως ἄλλο, σὰν ἔλθῃ τὸ βράδυ, θὰ τοὺς σφίξῃς πάνω στὴν καρδιά Σου καὶ θὰ πῆς:

»Συγχώρεσέ τοὺς, Πατέρα, γιατί δὲν ξέροντ τί κάνουν. Δὲν εἶν' ἔτσι, Κύριε;»
(Πάνω στὸ πιὸ ψηλὸ κλαδί σ. 150).

Ἄς μείνομε λίγο στοὺς στίχους αὐτοὺς. Κάποια ἀφορμὴ μᾶς δίνουν νὰ σκεφθοῦμε τὴν ἀγεφύρωτη διαφορὰ, ἀνάμεσα στὴν ποιήτρια πὺν μᾶς ἀπασχολεῖ, καὶ σὲ μερικοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τῆς πέννας, πὺν οὔτε κᾶν στοχάζονται πὺς ὁ δυστυχησμένος αὐτὸς λαός—γύρω τριγύρω—ἔχει ψυχὴ πὺν ὑποφέρει πιὸ πολὺ κι' ἀπὸ τὸ βασανισμένον κορμί του!

Ἄν ἐνοιωθοῦν αὐτοὶ οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, θᾶγραφαν στὸ ἄσπρο χαρτὶ κάποιο τραγοῦδι νὰ δυναμώσουν οἱ τσακισμένες ψυχές, ν' ἀνέβουνε πιὸ ψηλά.

Τί θᾶξιζε, ἀλήθεια, ἓνα μήνυμα σὰν ποίημα, σὰν μυθιστόρημα, πὺς ὑπάρχει ἡ στοργικὴ καρδιά τοῦ Θεοῦ-πατέρα πὺν ξέρει τοῦ καθενὸς τὸν πόνο κι' εἶναι ἔτοιμη νὰ δεχθῇ νὰ ἐνθαρρύνῃ, νὰ σηκώσῃ δλόκληρο τὸ σταυρὸ τοῦ ἀποθαρρυνμένου βιοπαλεστῆ!...

Ἐνα μήνυμα πὺν νὰ ξεκολλᾶ τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν λάσπη τῆς γῆς καὶ νὰ τὴν ἀνεβάξῃ ψηλά, γιὰ νὰ πραγματώσῃ κάποιο ἰδανικὸ ὄραϊο καὶ μεγάλο.

Καὶ ὄλα αὐτὰ νὰ γίνονται ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ διανοουμένου στὸν ἄμαθο λαό.

Ἄσφαλὼς ὅμως, ἓνα τέτοιο, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ «κατὰ παραγγελίαν». Εἶναι ξεχείλισμα τῆς ψυχῆς, ἀνάβρυσμα μὲς' ἀπὸ τὰ κατάβαθα τῆς καρδιάς ὅπως ἡ ποίηση τῆς Henriette Charasson.

Ο ΕΚΑΤΟΝΤΑΡΧΟΣ ΤΗΣ ΚΑΠΕΡΝΑΟΥΜ

Τὸ ἐπεισόδιο μὲ τὸν ἑκατόνταρχο τῆς Καπερναοῦμ τὸ περιγράφουν δύο Εὐαγγελισταί, ὁ Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς. Καὶ οἱ δύο παρουσιάζουν τὸν Ρωμαῖο ἀξιωματικὸ ὡς ἕναν καλὸ καὶ γενναῖον ἄνθρωπο, πού ἀγαποῦσε τοὺς δούλους του καὶ ἔδειχνε ἀνεξιθρησκεία στοὺς Ἰουδαίους τῆς περιοχῆς. Τὴν εὐγενικὴ συμπεριφορὰ του πρὸς τοὺς πρώτους τὴν ἐπιβεβαιώνει τὸ ζωηρὸ του ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν δούλο πού εἶχε ἀρρωστήσει. Καὶ τὴν ἀνεξιθρησκεία καὶ τὴ γενναιότητά του τὶς φανερώνει τὸ γεγονός ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος—ἕνας εἰδωλολάτρης Ρωμαῖος—εἶχε κτίσει τὴ συναγωγὴ τοῦ φτωχικοῦ ψαραδοχωριοῦ.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ περιοχή—ἕνα στενὸ πέρασμα ἀνάμεσα στὸ βουνὸ τῶν Μακαρισμῶν καὶ στὴ λίμνη τῆς Γεννησαρέτ—εἶχε καὶ κάποια στρατιωτικὴ ἀξία. Διότι, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ ἑκατόνταρχος λέγει, ὑπῆρχαν ἐκεῖ καὶ ἀρκετοὶ στρατιῶται. Καὶ ὁ ἑκατόνταρχος δὲν ξεχνοῦσε βέβαια πὼς ἦταν διοικητὴς τους καὶ πὼς ἔπρεπε νὰ κρατῆ τὴν ἀσθηρὴ ρωμαϊκὴ πειθαρχία.

«Τοὺς δίνω διαταγές, λέγει ὁ ἴδιος, καὶ τὶς ἐκτελοῦν—πιστά. Πήγαινε! προστάζω τὸν ἕνα, καὶ πηγαίνει. Ἔλα! φωνάζω στὸν ἄλλο, καὶ ἔρχεται».

Ἄλλὰ ἐνῶ ἕνας ἄλλος ἀξιωματικὸς θὰ τὰ πρόβαλλε αὐτὰ γιὰ καύχημά του καὶ θὰ τὰ διαλαλοῦσε μὲ περηφάνεια, μὲ πόσο ἀντίθετο νόημα τὰ νοιώθει καὶ τὰ λέγει αὐτός! Τὰ θεωρεῖ ὡς σφάλμα, ὡς παράπτωμα, σχεδὸν ὡς ἁμαρτία. Καὶ τὰ ὁμολογεῖ μὲ ταπείνωση καὶ συντριβή. Νὰ διατάξῃ τοὺς συνανθρώπους του, καὶ αὐτοὶ νὰ ἐκτελοῦν τυφλὰ τὶς διαταγές του! Ὡ, πόσο ντρέπεται πού εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐνεργῇ ἔτσι!

Καὶ ἡ ψυχικὴ του εὐγένεια φθάνει σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε νὰ αἰσθάνεται ντροπὴ πού διατάζει καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς δού-

λους του! «Τοὺς προστάζω κάμε αὐτό, καὶ τὸ κάνουν!» λέγει μὲ φανερὴ θλίψη καὶ ταπεινοφροσύνη.

Καὶ ὅταν ἕνας ἀπ' αὐτοὺς πέφτει βαριὰ ἄρρωστος καὶ μένει παράλυτος καὶ ἐτοιμοθάνατος, ὁ ἑκατόνταρχος προσπαθεῖ μὲ θερμότητα ἐνδιαφέρον νὰ τὸν σώσει. Μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐπιρροή πού διαθέτει, θὰ μπορούσε νὰ καλέσῃ τοὺς θεραπευτὲς τῆς ἐποχῆς, νὰ ἐπικαλεσθῇ τοὺς θεοὺς πού πίστευε. Ἄλλὰ ἡ ψυχὴ του, ἀγνή καὶ εὐγενικὴ καθὼς εἶναι, τὰ ἀποκρούει ὅλα αὐτὰ καὶ στρέφεται ὀλόκληρη καὶ ἀποκλειστικὰ στὸν Ἰησοῦ.

Ἦταν οἱ πρώτες μέρες ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὑπέροχη καὶ θεσπέσια ὁμιλία του ἐπάνω στὸ βουνό. Ἀπὸ τὸ ὕψος ἐκεῖνο, πού ἦταν πῶ κοντὰ στὸν οὐρανὸ καὶ τὸν ἔκανε νὰ ἐπικοινωνῇ ἀμεσώτερα μὲ τὸν θεῖο του Πατέρα, ὁ Ἰησοῦς εἶχεν ἐξαγγελεῖ τοὺς θεῖους μακαρισμοὺς του· εἶχεν εὐαγγελισθῇ τὴ σωτηρία καὶ τὴ λύτρωση τῶν ἀνθρώπων μὲ τὴν ταπεινοσύνη καὶ τὴν ἀγνότητα, μὲ τὴν ἰσότητα καὶ τὴ δικαιοσύνη, μὲ τὴ φιλανθρωπία καὶ τὴν ἀλληλεγγύη· εἶχε θεμελιώσει τὴ θρησκεία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀδελφροσύνης.

Ὁ ἑκατόνταρχος, πού ἴσως νὰ ἦταν καὶ αὐτὸς ἀνάμεσα στοὺς «ὄχλους» πού εἶχαν ἀκολουθήσει τὸν Χριστὸ ἐπάνω στὸ βουνό (καὶ ἦταν φυσικὸ νὰ βρισκόταν καὶ αὐτὸς ἐκεῖ ὡς φύλακας τῆς τάξεως) δὲν «ἐξεπλήσσετο», ὅπως ἐκείνοι, «ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ»,—καθὼς λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς—ἀλλὰ ἔνοιωσε ὡς τὸ βάθος τῆς εὐγενικῆς ψυχῆς του τοὺς θαυμαστοὺς καὶ θεῖους λόγους. Καὶ ὅταν ἔμαθε—ἦ καὶ εἶδε—τὸ θαῦμα τῆς θεραπείας τοῦ λεπροῦ, ἐπίστεψε μὲ ὅλη τὴ θέρημ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδιάς του στὴ θεῖα δύναμη καὶ στὴ θεῖαν ἐπομένως ὑπόσταση τοῦ Ἰησοῦ.

Ἄλλὰ πὼς νὰ παρουσιασθῇ μπροστὰ του; Τὰ χέρια του εἶχαν βαφῆ στὸ αἷμα

τοῦ πολέμου καὶ κρατοῦσαν ἀκόμη τὰ φωνικά του ὄργανα. Σ' ἐκείνη τὴν περιοχὴ βρισκόταν ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ κατακτητῆ, εἶχε ἀφαιρέσει τὴν ἐλευθερίαν ἑνὸς λαοῦ καὶ τὸν κρατοῦσε ὑπόδουλο κάτω ἀπὸ τὸ πέλημα του. Στὸ σπίτι του διατηροῦσε δούλους ποῦ, ἄβουλοι καὶ ἄφνηχοι, τὸν ὑπηρετοῦσαν σὰν ζῶα. Καὶ τὰ τυφλά ὄργανα τῆς κοσμιᾶς του δυνάμεως—οἱ στρατιῶτες του—εἶχαν ὑποτάξει τὴ θέλησή τους καὶ εἶχαν ἐξουθενώσει τὴν ψυχὴ τους κάτω ἀπὸ τὴ δική του βούληση καὶ προσταγή. Πῶς νὰ παρουσιασθῆ μπροστὰ σ' Ἐκεῖνον, ποῦ εἶχε διδάξει τὰ ἀντίθετα ἀκριβῶς; Καὶ πῶς νὰ τολμήσῃ νὰ ζητήσῃ ἀπ' Αὐτὸν νὰ διαθέσῃ τὴ θεία του δύναμη γιὰ ἓνα δικό του δούλο;

Γι' αὐτὸ καὶ δὲν τολμᾷ νὰ καλέσῃ τὸν Χριστὸ στὸ σπίτι του. Σ' αὐτὸ συμφωνοῦν καὶ οἱ δύο Εὐαγγελισταί. Ἐνῶ ὅμως ὁ Ματθαῖος παρουσιάζει τὸν ἑκατόνταρχο νὰ προσέρχεται στὸν Ἰησοῦ καὶ νὰ τὸν παρακαλεῖ δειλὰ καὶ ταπεινά, ὁ Λουκᾶς δὲν τὸν ἐμφανίζει καθόλου, ἀλλὰ τὸν περιγράφει τόσο ταπεινωμένο καὶ συντετριμμένο μπροστὰ στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ποῦ νὰ μὴν τολμᾷ νὰ τὸν ἀντικρούσῃ κατὰ μίαν. Ἀλλὰ τὸ νόημα εἶναι τὸ ἴδιο. «Κύριε, οὐκ εἰμι ἰκανός, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς· ἀλλὰ μόνον εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται

ὁ παῖς μου», γράφει ὁ Ἀπόστολος Ματθαῖος. Ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς ἐξ ἄλλου γράφει: «Ἐπεμψε πρὸς αὐτὸν ὁ ἑκατόνταρχος φίλους, λέγων αὐτῷ· Κύριε, μὴ σκύλλου (μὴν ἐνοχλήσαι)· οὐ γὰρ εἰμι ἰκανός ἵνα ὑπὸ τὴν στέγην μου εἰσέλθῃς· δι' ὃ οὐδὲ ἐμαυτὸν ἠξίωσα πρὸς σὲ ἐλθεῖν· ἀλλ' εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου».

Ἡ ἴδια σεμνότης, ἡ ἴδια ταπεινοφροσύνη, ἡ ἴδια βαθεῖα συναίσθησις τῆς μηδαμινότητος τοῦ ἀνθρώπου μπροστὰ στὸ Θεῖο Μεγαλεῖο.

Ἀλλὰ ὁ Χριστός, χωρὶς νὰ μπῆ στὸ σπίτι τοῦ ταπεινοῦ πιστοῦ, εἶχε κιόλας μπῆ στὴν εὐγενετικὴ ψυχὴ του. Εἶχε αὐτὴ πρῶτα-πρῶτα ἰαθῆ μετὰ τὴ Θεία Παρουσία, μετὰ τὴ μεγάλη καὶ ἀληθινὴ Πίστη. Καὶ ἡ πίστη αὐτὴ ἦταν τόσο δυνατὴ, ποῦ καὶ χωρὶς ἄλλο λόγο τοῦ Ἰησοῦ ὁ ἐτοιμοθάνατος δούλος «ἰάθη ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ».

Εὐτυχισμένε, μακάριε ἑκατόνταρχε, ποῦ εἶχες τὸ μέγα προνόμιο νὰ νοιώσῃς μίαν τέτοια πίστη καὶ τὴν ὑπέροχτη τιμὴ νὰ τὴν «θαυμάσῃ» ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς. Τὸ ὄνομά σου ἔμεινε ἄγνωστο, ἀλλὰ ἡ πίστη σου ὑψώθηκε ἀπὸ τότε καὶ μένει καὶ θὰ μένη γιὰ πάντα ὡς ἓνα ὑπέροχο καὶ ὀλόφωτο παράδειγμα ἀληθινῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΤΟ ΦΕΡΡΥ—ΜΠΩΤ

Βγαίνεις στην ύπαιθρο Ἑλλάδα. Πέφτεις στην ἀγκαλιά τῆς μεγάλης μάνας με τὸ τσεμπέρι τοῦ γαλάζιου οὐρανοῦ, τὴν ποδιά με τὰ λειβάδια καὶ τ' ἀκρογιάλια, με τὰ πλουμίδια ἀπὸ ἀρχαῖα μάρμαρα παντοῦ. Καφιομένα! Μποροῦσες νὰ ἦσουν αὐτὴ εὐτυχιμένη!

★

Μεγαλοδδόμαδα βρέθηκε ἡ συντροφιά μας στὴν Αἰδηψό. Ὁψιμο τὸ Πάσχα. Πλημμύρισε ἡ γῆ τῆς Εὐβοίας πρασινάδα καὶ λογιῶν ἀγροιολούουδα καὶ παπαροῦνες. Κάτω ἀπ' τὶς ἐλῆς, τὶς καινουργιοφορεμένες συκιές, κοντὰ στὶς πικροδάφνες, ἀνέμελα (κι' ἄς συντομεύῃ ἡ μικρὴ ζωὴ τους), τὰ κασοκάκια καὶ τ' ἀρνάκια τῆς χρονιάς, χαίρονται κοντὰ στὶς μανάδες τους καὶ πηδοῦν καὶ κνηγοῦνται καὶ με γαλακτερὰ βελάσματα κεντοῦν ὄμορφα τὴν ἡσυχία τοῦ κάμπου.

Γαλήνεψε ἡ ψυχὴ μας, ἡσύχασε. Ταξιθεύει τώρα τὸ βλέμμα. Στέκεται λίγο στὴν ἀγάλη τῶν Γιάλτρων. Στέλνει ἔπειτα χαιρετίσματα ἀπέναντι, στὴν ἀρχαία Ἄταλάντη, μηνύματα στὰ βουνά, στὶς Θερμοπύλες, χαϊδεύει τὶς χιονισμένες-μαομίρινες κατηφοριές τοῦ Παρνασοῦ. Γυρίζει στὸν Εὐβοϊκό, προφταίνει τὰ γοί-γοί ν' ἀλαργεῖουν, ψαροπούλες νὰ ρίχνουν τὸ παραγάδι, νὰ βγάλουν τὸ μεροκάματο οἱ νυχτοπόροι ζευγολάτες τῆς θάλασσας νὰ ταῖσουν τὰ παιδιὰ τους ποὺ προσμένουν πίσω στὶς καλύβες.

Στὴ λουτρόπολι εἰτοιμάζουν τὰ μεγάλα, ὄμορφα ξενοδοχεῖα γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τῶν ξένων. Θὰ ἔλθουν τὸ καλοκαίρι οἱ ἀνάπηροι οἱ ἀτέλειωτων πολέμων μας νὰ χαλαρώσουν τὰ δεσμά τῶν πόνων τους με τὸ θαυματουργὸ νερό. Θὰ ἔλθουν μεσόκοποι με σκοριασμένους ἄρμούς καὶ γερόντοι ν' ἀποτινάξουν τὸν βαρὺ ζυγὸ τῆς ἀκαμψίας. Στὰ ἐρείπια τῶν ρωμαϊκῶν λουτρῶν τοῦ Σύλλα, σκιές αὐτοκρατόρων ἔρχονται κι' αὐτὲς στὶς πανάρχαιες πηγὲς νὰ ζωντανέ-

ψουν τὰ κουρασμένα κορμιά τους.

Ἄπὸ τὰ χρόνια ἐκεῖνα ξακουστός, φημισμένος ὁ ὄμορφος κι' εὐλογημένος τοῦτος τόπος!

★

Πῶς νὰ παραδεχθῆς ἔπειτα ἀπ' αὐτὰ ὅτι κοντὰ δυστυχάει ἓνας τόσο πλούσιος προικισμένος ἀπὸ τὴ φύσι τόπος;

—Ἡ μιὰ οἰκογένεια τουλάχιστον στὶς τρεῖς, ἄποροι!

—Κι' ἐδῶ τὸ ἴδιο ἐκεῖνο τριανταεφτά τοῖς ἑκατὸ τοῦ πληθυσμοῦ!

Ἄπὸ τὴν διπλανὴ παρέα ποὺ στερεώνεται γιὰ τὴ νηστεία με λίγο ψητὸ χταποδάκι καὶ οὔζο, γύρισε πισώπλατα, ἓνας ψαρομάλης ντόπιος νὰ μᾶς μιλήσῃ, μορφάζοντας σὰν ἀπὸ λόνο:

—Ξέρω φαμίλιες με παιδιὰ ποὺ γιὰ δεῖπνο, περνοῦνε με στραγάλια.

—Πόσο ψομὶ ὅμως θὰ ἔφεφε σ' αὐτὸν τὸν τόπο ἂν ἦταν εὐκόλη ἡ συγκοινωνία! Ὅλοχρονίς, γιορτές, σκόλες θὰ ἔρχονταν νὰ ζωντανέψῃ σ' αὐτὸν τὸν παράδεισο ὁ κουρασμένος κόσμος...

Στενάξαν ἀπὸ τὴν παρέα με τὸ χταποδάκι.

—Μὰ τώρα ἡ συγκοινωνία διόχνει τὸν κόσμο. Κούρασι, ἔξοδα, βαρκαρήδες, χαμάληδες, καράβι, τραῖνο... Πρωτόγονη κατάσταση. Δὲν γίνεται ἔτσι τουρισμός.

Ὁ καφετζῆς μπῆκε στὴν συζήτησι. Κοντὰ του στηλώθηκε ξεμπρατωμένος κι' ὁ παραγιὸς νὰ ἀκούσῃ.

—Λεῖπει κι' ἡ συνεννόησις βλέπετε... Νὰ γίνῃ ὁ μῶλος, εἶπαμε, νὰ πλευρίξῃ τουλάχιστον τὸ βαπόρι, νὰ λείψουν οἱ βάρκες. Ὅχι σοῦ λένε οἱ βαρκαρήδες καὶ ρίχνονται στοὺς ἀρμόδιους... «Ἐδῶ νὰ γίνῃ ὁ μῶλος» ἀπαιτεῖ ἔπειτα ἡ ἀπάνω γειτονιά, ἐδῶ «σὲ μᾶς». Ὅχι! Σὲ μᾶς, στὴν κάτω γειτονιά, φωνάζουν οἱ ἄλλοι μισοί!

Σήκωσε ὁ καφετζῆς τὸ χέρι κι' ἔδειξε τὴ Φθιωτιδοφωκίδα.

—Ἐτοιμο ἦταν νὰ μπῆ τὸ φέρου-μπῶτ.

Νὰ ἔρχονται εὐκόλα ἀπ' τὴν Ἀρχίτσα, ἀπέναντι, γραμμὴ τὰ αὐτοκίνητα ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ἐφρούραξε ἡ κεντρικὴ Εὐβοία. «Μὴ, πρὸς Θεοῦ! Θὰ μᾶς κόψετε τὸ φωμὶ!» Θὰ χάσουν λείει τοὺς καφέδες καὶ τὶς λεμονάδες ποὺ παίρνουν οἱ ταλανισμένοι ταξιδιωτὲς στὸ ἐνδιάμεσο!

—Λὲς καὶ χάθηκε ὁ κόσμος νὰ βρεθῆ καὶ γι' αὐτὸ λύσις γιὰ τὸ συμφέρον ὄλων...

Πρόσθεσε ἕνας καλόκαρδος κόκκινος ἀνθρωπάκος ἀπ' τὴν ἀπέναντι παρέα μὲ τὸ στόμα μπουκωμένο χταπόδι.

—Ὅλα γίνονται ἅμα ὑπάρχει ἀλληλεγγύη καὶ μυαλό.

Εἶπε ὁ καφετζῆς τραβῶντας ἀπ' τὸ μανίκι τὸν παραγυιὸ του νὰ ξυπνήσῃ, νὰ μᾶς φέρῃ τὸ νερὸ ποὺ ζητούσαμε.

Ὁ κόκκινος ἀνθρωπάκος, ἀνακάθησε εἶδε στὸ πιατάκι πὼς δὲν εἶχε ἄλλο χταπόδι καὶ γύρισε νὰ ρωτήσῃ καλόκαρδα καὶ τὴν ὑπόλοιπη συντροφιά:

—Τὰ ἴδια γίνονται σ' ὅλον τὸν τόπο! Τὸ σαράκι τῆς Ἑλλάδας, ἡ διχογνωμία, ἡ ἔλλειψις ἀλληλεγγύης. Πότε θὰ λείψῃ νὰ δοῦμε προκοπή;

★

Οἱ ἅγιοι Ἀνάργυροι, σκορπίζουν στὴν λουτρόπολι μὲ τὶς καμπάνες τοὺς ἀσυνήθιστους γιὰ μᾶς, χωριάτικους ρυθμούς.

Ντάν! (ἡ μεγάλη καμπάνα). Ντίν-ντίν-ντίν! (Τὸ καμπανάκι). Ντάν-Ντίν!... Ντάν-ντίν! Καὶ πάλι ἀπ' τὴν ἀρχή.

Παλὰ μεναστήρια καὶ κρυφὰ σκολεϊά, ἀναστήθηκαν στὴ φαντασία μας. Πίσω ἀπὸ τὰ ψηλώματα τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ἀπ' τὶς Σποράδες, ὁ ἀέρας τοῦ πελάγου ἔφερε ψαλμωδίες τοῦ Παπιαδιαιάντη ἀπ' τὸν Χριστὸ στὸ Κάστρο καὶ τοὺς Λαμπροάτικους ψάλτες...

Ντάν! Ντίν-ντίν-ντίν. Μπήκε ὁ Χριστὸς στὴν Ἱερουσαλὴμ πάνω στὸ ἀκαβαλίκεντο γαϊδουράκι. Ἔστρωσαν οἱ Ἑβραῖοι τὶς κελεμπιές τους νὰ περάσῃ. Φώναζαν τὰ παιδιά: Ὁσαννά, εὐλογημένος!

Ντάν-ντίν-ντίν-ντίν!

Κάτω στὸ χωριό, ξύπνησαν οἱ καμπάνες τὶς δέκα παρθένες νὰ ὑποδεχθοῦν τὸν Νυμφίο. Ζωγραφίζουν οἱ φρόνιμες μὲ τὸν ἀσβέστη ἄσπρες κορνίζες στὰ πορτοπαράθυρα, χτυπητὰ χρώματα, κεραμιδιὰ, γα-

λάζια, κίτρινα κρόκου, στοὺς χαμηλοὺς χωριάτικους τοίχους, σὲ πόρτες, γλάστρες, παράθυρα, φράχτες.

Ντάν!... Ντίν-ντίν-ντίν!...

Ἄκολουθεῖ ἡ μὰ Μεγάλῃ μέρα τὴν ἄλλη...

«Σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου...».

Γουγουρίζουν οἱ θεομῆες πηγές. Κοχλάζει τὸ νερὸ τους. Ἀχνίζουν Δαντικὲς εἰκόνες—οἱ σπηλιές, οἱ καταρράκτες, οἱ σταλακτίτες τοῦ Θερμοποτάμου. Ἄτμοι ἀπὸ θειάφι καὶ σίδερο. Ἀναθρασμὸς ἀπὸ τὸ «κατώτατα τῆς γῆς» ὅπου θὰ καταποθῆ ὁ θάνατος εἰς νίκος...

★

Ἄκουμποῦσα στὸ σκληρὸ στασίδι ὅταν πεταλούδισε, ἔφυγε ὁ νοῦς μου. Πῆγε κάτω, στὸν μῶλο ποὺ δὲν ἀφήνει ἡ ἀσυνεννοησία νὰ θεμελιωθῆ, πῆγε στὸ φέρρουμπὼτ ποὺ τὸ ἐμποδίζουν στενόκαρδα, μυωπικὰ συμφέροντα. Φτεράκισε ὁ λογισμὸς μου πρὸ πέρα, ἐδῶ κι' ἐκεῖ στὴν καψομάνα τὴν Ἑλλάδα ποὺ μαραζώνει (πρώτῃ ἢ ὑπαιθρος).

Ἀνεβῆκαν πάλι σ' ὅλη τὴ χώρα τὰ παιδιά της, αὐτὲς τὶς ἅγιες μέρες στὸν οὐρανὸ, συγκινήθηκαν, δάκρυσαν, χάρηκαν, μὲ τὴν Ἀνάστασι. Παρηγορήθηκαν (ὅσοι τὰ εἶχαν) μὲ τὸ ψητὸ καὶ τὸ καλὸ κρασί, τὸ γλέντι...

Μετά, κατεβῆκαν πάλι στὴ γῆ. («Καιρὸς παντὶ πράγματι». Ὁ οὐρανὸς—οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ—γῆ!) Καὶ θὰ ξαναρχίσῃ ἡ ἴδια μικρὴ, στενόκαρδη, ἀσφυκτικὴ ζωή...

Κύτταξα τὰ σχολιαρόπαιδα, στὴν ἐκκλησιά, μαζεμένα μπροστὰ κοντὰ στοὺς ψάλτες, ὅλα μαζῆ, μὲ τὶς κουρεμένες κεφαλές τους, μὲ τὶς κορδέλλες καὶ τὰ κοιτιδάκια. Ἔτσι θὰ βλέπουν κι' αὐτὰ τὸν τόπο μας σὰν μεγαλώσουν; Καὶ τὰ μωρὰ ποὺ προσμένουν τώρα στὶς κούνιες; Ἔτσι;

—Ἔτσι! (Μιάει ἡ μεγάλη μάνα μὲ τὸ τσεμπέρι τοῦ γαλαζίου οὐρανοῦ). Ἔτσι. Ἄν δὲν «κατεβάσωμε τὸν οὐρανὸ στὴ γῆ τούτῃ», νᾶρθῃ πολιτισμὸς... Νὰ φτάνῃ μὲ φέρρου-μπὼτ τὸ λεωφορεῖο τῆς ἀγάπης ἀπὸ Στερεὰ καὶ Ρούμελη, Μακεδονία καὶ Νησιά, νὰ φέρῃν ὀλοχρονῆς τὸ Πάσχα στὴν Ἑλλάδα. Πάσχα Κυρίου Πάσχα!.

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΤΑ ΔΥΟ ΠΟΤΗΡΙΑ

Κάτι θά ἔπρεπε καὶ τώρα, ὅπως γίνεται καὶ εἰς κάθε μας σχεδὸν φύλλον χρόνια τώρα, νὰ γράψωμεν διὰ τὰ νέα πάλιν ἐγκλήματα τῶν Ἑλλήνων. Τί νὰ γράψωμεν ὅμως; Ἀποροῦμεν ὄντως καὶ ἐξιστάμεθα καὶ εὐρισκόμεθα πρὸ ἀδυναμίας πλήρους νὰ εὐρωμεν χαρακτηρισμοὺς ἀνταξίους πρὸς τῆς κυνικῆς βαρβαρότητος τὴν πρωτοφανῆ εἰς ἰταμότητα ἐκδήλωσιν, πού μᾶς ποτίζει πικρίαν συνεχῶς καὶ ἀκαταπαύστως.

Πόσον μένει ἀκόμη, διὰ νὰ πιούμεν ὀλοσχερῶς τὸ πικρὸν μας ποτήριον, δὲν γνωρίζομεν. Θὰ τὸ ἐξαντλήσωμεν φαίνεται πάντως τὸ ποτήριον μέχρι τριγός. Ἄλλ' εἶναι βεβαία καὶ ἡ συνέχεια. Καὶ διὰ τὸ κυπριακόν, ὅπως καὶ διὰ τοὺς ἄλλους μας ἱεροὺς ἀγῶνας, θὰ ἀκολουθήσῃ τὸ: «ποτήριόν σου μεθύσκόν με ὥσει κράτιστον»...

Η ΧΕΙΡΟΝΟΜΙΑ

Πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι μὲ κάποιαν δυσπιστίαν ἐχαιρετήσαμεν εἰς τὸ περασμένον φύλλον τὴν εἶδησιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ νέος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ἀφίνει ὑπὲρ ἐκκλησιαστικῶν σκοπῶν τὰ δικαιώματα δι' ἀδείας γάμου κ.λ.π. Ἴδου ὅμως ὅτι ἡ πληροφορία ἐπιβεβαιοῦται. Καὶ τοῦτο δημιουργεῖ διὰ τὴν παροῦσαν στήλην τὴν ὑποχρέωσιν, ἐξ ὀχῶς εὐχάριστον ὑποχρέωσιν, νὰ ἐκφράσῃ, ἀνεπιφυλάκτως πλέον, τὴν χαρὰν τῆς διὰ τὸ γεγονός.

Πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι ἡ προσφορά αὐτὴ ἀποτελεῖ χειρονομίαν πρωτοφανῆ, καθ' ὅσον γνωρίζομεν ἡμεῖς τουλάχιστον, διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἐκκλησίας. Ἡ χειρονομία αὐτὴ εἶναι πρωτοτυπία ἔμπρακτος, πάσης ὄντως ἐξάρσεως ἀξία. Καὶ πιστεύομεν, ὅτι αὕτη, ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν πλήρωσιν ζωτικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀναγκῶν, θὰ συμβάλῃ διὰ κάτι πολὺ σπουδαιότερον. Διὰ νὰ ἀπαμβλυθῇ κάπως ὁ σκανδαλισμὸς τὸν ὁποῖον

ὁ εὐσεβῆς — ἀλλὰ καὶ νοῦν καὶ κρίσιν ἔχων — ἑλληνικὸς λαὸς αἰσθάνεται ἀπὸ τὴν συμπεριφορὰν τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας του καὶ ἀπὸ μερικὰ δείγματα, ὅπως ἡ ἀξιοθρήνητος ἐκείνη διαθήκη!

Τὸ ζήτημα ὅμως εἶναι, ἡ χειρονομία νὰ εὐρῇ μιμητὰς ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους μας. Καίρὸς εἶναι πλέον!

Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΦΡΟΨΥΝΤ

Ὁ Siegmund Freud, τοῦ ὁποῖου ἡ ἑκατονταετηρίς ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἐορτάζεται ἐφέτος, προσέφερε βεβαίως μὲ τὸ ἔργον του σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πρόδον τῆς ἐπιστήμης τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς ψυχιατρικῆς. Δὲν διέφυγεν ὅμως καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν τάσιν νὰ νομίζῃ ὅτι αἱ διαπιστώσεις πού ἔκαμε ὡς ἐπιστήμων, ἀπετέλουν τὸ μοναδικὸν « κλειδί », μὲ τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐρμηνευθοῦν ὅλαι, ἀκόμη καὶ αἱ πλέον δυσεξήγητοι, ἐκδηλώσεις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ συμπεριφορᾶς. Ἡ θεωρία του, μὲ τὴν ὁποίαν ἐζήτησε νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν ἐκδηλώσεων, ἀπὸ τῶν πλέον ἀνωμάλων μέχρι καὶ τῶν ὑψηλοτέρων, μὲ βάσιν τὰς ἀπωθημένας ἐπιθυμίας καὶ μάλιστα τὴν γενετήσιον, πρέπει νὰ θεωρηθῇ σήμερον ὡς μονόπλευρος καὶ μονομερῆς. Οἱ ἴδιοι ἄλλωστε οἱ μαθηταὶ του τὴν ἀπέδειξαν ἐπιστημονικῶς ἀνακριβῆ. Καὶ ὅπως ὁ ὕλισμὸς τοῦ Haeckel ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ θανάσιμα πλήγματα ἀπὸ τὸν διάσημον μαθητὴν του, τὸν Driesch, οὕτω καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Freud, με ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Adler καὶ τὸν Jung ἐκλόνησαν ἐκ θεμελίων τὸ οἰκοδόμημα τοῦ διδασκάλου των. Καὶ οὕτω κατέρρευσαν καὶ ὅλαι αἱ γενικώτεραι ἀπόψεις καὶ τὰ κοσμοθεωριακὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα ὁ Freud, ὀρμώμενος ἀπὸ τὰς μονομερεῖς περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀντιλήψεις του διετύπωσε, μὴ διστάζων νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς ἄλλα πεδία ζῆνα πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν του ἀρμοδιότητα, ὅπως τὸ πεδῖον

τῆς κοινωνιολογίας, τῆς ἱστορίας ἢ τῆς θρησκείας.

ΝΕΑΙ ΟΔΟΙ

Σήμερον ἡ ἐπιστήμη τέμνει ὁδοὺς πολὺ διαφορετικὰς ἀπὸ ἐκείνας τὰς ὁποίας ἐφαντάσθη ὁ Freud. Χωρὶς νὰ ἀρνηθῇ ὅτι εἰς τὸ ἔργον του ὑπῆρξαν πολλὰ καὶ ἐξαιρετὰ πολλὰκις σπέρματα ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὑποσυνειδήτου κόσμου, τῆς ἐπιδράσεως του ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς σημασίας του, ἀντελήφθη καὶ ἀνεγνώρισε ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ εἶναι κάτι τὸ πολὺ εὐρύτερον, περιεκτικώτερον καὶ πνευματικώτερον ἀπὸ ἓνα ἄθροισμα ἐνστίκτων, τῶν ὁποίων τὸ τυφλὸν παιγνίδι καθορίζει, κατὰ τρόπον μηχανιστικόν, τὴν ἱστορίαν τῆς. Ἐνεγνώρισε τὰς βαθεῖας ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου, αἱ ὁποῖαι ζητοῦν καὶ αὐταὶ μὲ ἐπιμονὴν τὴν ἱκανοποίησίν των, καὶ ποὺ εἶναι « ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ » διὰ νὰ διατηρηθῇ ἡ ψυχικὴ ἰσορροπία. Καὶ οὕτω μὲ μίαν θαυμαστὴν πορείαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἔχουν ἐπανελημμένως ἀσχοληθῇ αἱ στήλαι τῶν « Ἀκτίνων », ἡ ἐπιστήμη ἔφθασεν ἀπὸ τὴν ἄνευ ψυχῆς ψυχολογίαν, ἡ ὁποία ἦτο ἀλυσσοδεμένη εἰς τὸ ἄρμα τοῦ ὑλισμοῦ, εἰς τὴν διαπίστωσιν τοῦ Jung, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν δὲν ἤμποροῦμεν νὰ ἀρνηθῶμεν τὸ ἄυλον τῆς ψυχῆς, χωρὶς ταυτοχρόνως νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἐντιμότητος.

ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ;

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γενικωτέραν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν τὸ ἔργον τοῦ Freud εἶχεν ἐπὶ τῆς πορείας τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, εἶναι γνωστὸς ὁ ζῆλος μὲ τὸν ὁποῖον παντὸς εἶδους ἐκλαϊκευταί, καὶ εἰς τὴν Εὐρώπῃν καὶ εἰς τὴν χώραν μας, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἰδεῶν του. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης ἐπικράτησις τοῦ πανσεξουαλισμοῦ καὶ, ἀντιστοίχως, ἡ μείωσις τῶν περιπτώσεων ἀπαθήσεως τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου. Θὰ ἐπερίμενε κανεὶς, συμφώνως πρὸς τὰς θεωρίας τοῦ βιεννέζου σοφοῦ, νὰ μειωθοῦν ἀντιστοίχως καὶ αἱ ψυχονευρώσεις. Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι τὸ περίεργον. Ὅτι

εἰς τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς τοῦ θριάμβου τῶν φροϋδικῶν θεωριῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων ποὺ πάσχουν ἀπὸ ἔλλειψιν ἐσωτερικῆς ἰσορροπίας παρουσίασε καταπληκτικὴν αὐξήσιν. Καὶ ἔτσι αἰσθάνεται κανεὶς τὸν πειρασμὸν νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια ἐπιτεύγματα τῶν νέων περὶ ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸ ἐργαστήριον τοῦ Freud, ὑπῆρξε τὸ ὅτι συνήργησαν καὶ αὐταί, μέσα εἰς τὴν ὅλην ἀτμοσφαιραν τοῦ 20οῦ αἰῶνος, εἰς τὸ νὰ ἐξασφαλίσουν εἰς τοὺς θεράποντας τῆς ψυχιατρικῆς ἀξίολογον πελατεῖαν !

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΩΡΙΑ

Θὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἀγνωστῶν μας ἐπὶ τοῦ θέματος τὸ ὁποῖον ἀναπτύσσεται εἰς ἄρθρα δημοσιευόμενα εἰς τὰς « Ἀκτῖνας », σχετικῶς μὲ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον φορολογεῖται ὁ γάμος. Καὶ φορολογεῖται κατὰ τρόπον αὐτόχρημα ἀπαγορευτικόν.

Ἡ ἰδέα, ἡ ὁποία πρυτανεῦει ἐν προκειμένῳ, φαίνεται ἀπὸ ἓνα παράδειγμα. Ἐὰν ἓνας πολίτης ἔχῃ εἰσόδημα δύο χιλιάδων δραχμῶν μηνιαίως, τότε τὸ εἰσόδημα αὐτὸ φορολογεῖται μὲ ἐτήσιον φόρον δρχ. 2375. Ἄλλ' ἰδοῦ, συνέβη κατὰ τὸ ὁποῖον κατέστησε τὸν πολίτην αὐτὸν πλουσιώτερον. Λόγου χάριν, τοῦ ἦλθε μία κληρονομία μὲ οἰκίαν, ἐνοίκια κλπ., καὶ ἔτσι τὸ μηνιαῖον εἰσόδημά του αὐξάνει κατὰ ἄλλας δύο χιλιάδας. Αἱ πρόσθετοι αὐταὶ δύο χιλιάδες δὲν θὰ φορολογοῦνται μὲ τὸ ἴδιον ποσόν, ὅπως αἱ ἀρχικαὶ δύο χιλιάδες, ἀλλὰ μὲ ποσοστὸν ἡξέημένον. Εἰς τὸν ὅσον ὡστε μὲ τέσσαρας χιλιάδας, ὁ φόρος θὰ εἶναι ὅχι μὲ τὸ διπλάσιον τοῦ φόρου τῶν δύο χιλιάδων, ἦτοι δραχμαὶ 4750 ἀλλὰ πολὺ παραπάνω, δραχμαὶ 6800. Τοῦτο γίνεται διότι τὸ ἴδιον πρόσωπον ἔγινεν ἰσχυρότερον οικονομικῶς. Αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ εἶναι αἱ ἴδιαι, καὶ ὅμως ἦλθε νέον εἰσόδημα καὶ τὸν κατέστησεν πλουσιώτερον. Φυσικὸν εἶναι, ἐφ' ὅσον κατέστη πλουσιώτερος, νὰ πληρῶνῃ καὶ πάρα πάνω καὶ δὴ κατὰ ποσοστὸν αὐξάνον, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς προοδευτικῆς, λεγομένης, φορολογίας.

Ἴδου ὅμως τώρα ἡ συνέχεια. Ἐνας ἔχει εισόδημα δύο χιλιάδων δραχμῶν τὸν μῆνα. Νυμφεύεται. Ὁ γάμος, ὡς γνωστόν, ἀποτελεῖ πηγὴν βαρῶν τόσο μεγάλων, ὥστε εἶναι πασίγνωστον, ὅτι χιλιάδες καὶ μυριάδες ἀνθρώπων διστάζουν νὰ τὰ ἐπιμισθοῦν διότι, ἀπλούστατα, δὲν ἔμπορουν νὰ τὰ φέρουν. Ἐναντι αὐτῶν τῶν βαρῶν, ἰδοὺ, ὁ ἐρχόμενος εἰς γάμον ἔχει τὸ γεγονός, ὅτι ἡ σύζυγός του ἔχει καὶ αὐτὴ μαζί μὲ τὰ βάρη τῆς καὶ τὸ εισόδημά της. Καὶ ἔρχεται τώρα ὁ νομοθέτης καὶ ἐξομοιώνει τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ὅπου μαζί μὲ τὰ βάρη ἔρχεται καὶ πρόσθετον εισόδημα, πρὸς τὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἕνα πρόσωπον, χωρὶς ἐπιβάρυνσιν καμμίαν, αὐξάνει τὰ ἰδικὰ του εισοδήματα. Αὐτά, διότι τὰ δύο αὐτὰ πρόσωπα συνῆψαν γάμον μεταξύ των. Ἐὰν ὅμως, ἀντὶ νὰ συνάψουν μυστήριον, συζοῦν παρανόμως, τότε ἡ φορολογία εἶναι ἡπιωτέρα.

Θὰ σκεφθῆτε ἴσως ὅτι ἡ κατάστασις αὐτὴ εἶναι μωρία. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μωρία. Εἶναι ἀδιαφορία πρὸς τὸν θεσμόν τοῦ γάμου. Καὶ εἶναι ἀδιαφορία καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κύκλων, οἱ ὅποιοι κάθε τόσο φωνάζουν περὶ γάμου, οἰκογενείας κ.λ.π. ἀλλὰ δὲν θέλουν νὰ δείξουν κανένα ἔμπρακτον ἐνδιαφέρον.

« ΤΟΝ ΕΠΙΟΥΣΙΟΝ... »

Ἄς μὴ ξαφνιασθῆ τὴν ὥρα ὁ ἀναγνώστης διὰ τὸ ταπεινόν, διὰ τὸ ἐξευτελιστικόν τοῦ θέματος μὲ τὸ ὅποιον θὰ ζητήσωμεν δι' ὀλίγον νὰ τὸν ἀπασχολήσωμεν. Γεμίζου πάλιν οἱ δρόμοι τῆς πρωτευούσης ἀλλὰ καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ ἐπαίτας. Καὶ θὰ μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ τονίσωμεν ὅτι εἶναι ἀνάγκη αὐτὸ τὸ στίγμα νὰ ἐξαλειφθῆ. Οἱ ἐπαῖται αὐτοί, ἢ εἶναι ἀπατεῶνες καὶ τότε πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῆ ἐναντίον των ὁ νόμος ἢ δὲν εἶναι (καὶ οἱ περισσότεροι δὲν εἶναι) καὶ τότε δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξαναγκάζωνται νὰ ἐπαιτοῦν εἰς τοὺς δρόμους. Κατὰ κάποιον τρόπον κάποια στοιχειώδης διατροφή καὶ στέγασίς των θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλισθῆ.

Θὰ ἠθέλαμεν νὰ τὸ τονίσωμεν αὐτό, διότι εἶναι ἐντροπὴ νὰ ὑπάρχουν ἀδελφοί μας (μάλιστα, ἀδελφοί μας, διὰ τοὺς ὁ-

ποίους, καὶ δι' αὐτούς, « Χριστὸς ἀπέθανε »), οἱ ὅποιοι ἐξαναγκάζονται εἰς τὴν ἐπαιτείαν, ὅπως εἶναι ἐντροπὴ καὶ στίγμα ἢ ἄλλη, ἢ ὑπόκωφος, ἢ ἄγνωστος εἰς τοὺς πολλοὺς κατάστασις τῆς πείνης καὶ τῆς ἀθλιότητος μὲ τὴν ὁποίαν βασανίζονται χιλιάδες ἐλληνικῶν οἰκογενειῶν αὐτὴν τὴν στιγμὴν. Καὶ αἱ οἰκογένειαι αὐταὶ δὲν ἦσαν καθόλου ὀλιγώτερον ἄξια τοῦ ἐπιουσίου ἀπὸ τοὺς ἄλλους, οἱ ὅποιοι τὸν ἔχομεν τέλος πάντων τὸν ἐπιούσιον αὐτόν.

ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ...

Ἐν τῷ μεταξύ ἄς ἐπιτραπῆ εἰς τὴν στήλην αὐτὴν νὰ ὑπενθυμίσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀλληλεγγύης, ἔστω καὶ διὰ τοῦ παλαιοῦ θεσμοῦ τῆς ἐλεημοσύνης.

Δὲν θὰ ἔπρεπε, βεβαίως, νὰ χρειάζεται καὶ ἡ ἐλεημοσύνη πλέον. Θὰ ἔπρεπε ἤδη νὰ εἶχεν ὀργανωθῆ — χίλια ἐνεακόσια χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ ὁ Χριστιανισμὸς ὑπάρχει, ἦτο ἀρκετὴ προθεσμία διὰ νὰ ἔχη ἤδη ὀργανωθῆ — ἕνα σύστημα κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης τοιοῦτον, ὥστε νὰ εἶναι πραγματικότης, καὶ τώρα ὅπως εἰς τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν, τὸ « οὐδὲ ἦν τις αὐτῶν ἐνδεής. » Ἄφου ὅμως ἀκόμη μένομεν εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν τοῦ νὰ ὑπάρχουν ἀδελφοί μας, τοῦ ἐνὸς Σώματος καὶ τοῦ αὐτοῦ Ποτηρίου μέτοχοι, οἱ ὅποιοι νὰ εἶναι ἐνδεεῖς ὑπὸ τὴν πληρεστέραν καὶ χειροτέραν ἔννοιαν τοῦ ὄρου, τοῦλάχιστον ἄς ὑπάρχη ἢ ἀνακούφισις ἐκ τῆς ἀλληλεγγύης, τῆς ὀργανουμένης ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ἀλλ' ἀκόμη ἔστω καὶ τῆς ἀνοργάνωτου, ποὺ θὰ ἐκδηλωθῆ εἰς τὸν πρώτον πτωχότερόν μας, τὸν ὁποῖον θὰ συναντήσωμεν, διὰ τῆς, πεπαλαιωμένης ἔστω, « ἐλεημοσύνης ».

Καὶ ἄς μὴ προφασιολογοῦμεν μὲ ἀμβιβολίας, ἂν τάχα εἶναι ἄξιοι βοήθειας ἢ ὄχι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ζητοῦν τὴν « ἐλεημοσύνην » μας. Καὶ ἀντὶ παντὸς ἄλλου θὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι λέγει ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος εἰς παρομοίαν περίπτωσιν. (Ὁμιλία εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν: ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα...)

« Ἐπὶ πονηροῦς καὶ ἀγαθοῦς, φησί. Καὶ σὺ τοίνυν, ὅτε ἐλεημοσύνην ποιεῖς, μὴ βίον ἐξετάσης μηδὲ τρόπων εὐθύνας ἀπαίτει... Μὴ γὰρ τοῦτο

προσετάγης, άνθρωπε, ἐγκαλείν και ἐπιτιμᾶν ἀπλῶς τοῖς δεομένοις; Ἐλεεῖν και διορθῶσθαι τὴν πενίαν αὐτῶν ὁ Θεὸς ἐκέλευσεν, οὐχὶ εὐθύνας ἀπαιτεῖν και ὑβρίζειν. Ἀλλὰ βούλει διορθῶσαι τὸν τρόπον και τῆς ἀργίας ἀπαγαγεῖν, και εἰς ἔργον ἐμβαλεῖν τὸν ἀργῶντα; Δὸς πρότερον, και τότε ἐπιτίμησον, ἵνα μὴ ὠμότητος ὑποψίαν, ἐγκληθεῖς βαρῦτητα, ἀλλὰ κηδεμονίας δόξαν λάβης. Τὸν μὲν γὰρ μὴ δόντα, ἀλλ' ἐγκαλοῦντα μόνον ἀποστρέφεται και ἀηδίζει και οὐδὲ ἰδεῖν ἀνάσχοιτ' ἂν ὁ πέννης· και μάλα εικότως. Οὐ γὰρ δια κηδεμονίαν, ἀλλὰ δια τὸ μὴ βούλεσθαι δοῦναι νομίζει τὰ ἐγκλήματα γίνεσθαι ὅπερ οὖν και ἔστιν ἀληθές. Ὁ δὲ μετὰ τὸ δοῦναι ἐγκαλῶν, εὐπαράδεκτον ποιεῖ τὴν παραινέσιν· οὐ γὰρ ἐξ ἀπανθρωπίας, ἀλλ' ἐκ κηδεμονίας ποιεῖται τὴν ἐπιτίμησιν.»

Μήπως δὲν ἰσχύουν τὰ ἴδια και σήμερον;

Z. N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΡΕΙΣ ΔΙΑΘΗΚΑΙ

Κύριε Διευθυντά τῶν « Ἀκτινῶν »

Ἐδιάβασα τὸ « Πνευματικὸν Γεγονός » (σ. 224 τεύχους Μαΐου). Ἄλλαι διαθῆκαι δὲν εἶναι δύο, εἶναι τρεῖς. Ἡ τρίτη εἶναι τοῦ πολυκλαύστου συναδέλφου Νικολάου Βλάχου, ὁ ὁποῖος ἀφῆκε τὸ σπίτι του, τὰ βιβλία, τὰ ρούχα του, τὰ σκεῦη του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον και εἰς τοὺς πτωχοὺς. Καὶ ὁ Ν. Βλάχος ἦτο πιστὸς Χριστιανός, ἀνάστημα τοῦ μητροπολίτου Ἀκαρνανίας Παρθενίου Ἀκύλα. Καὶ πάμπτωχος. Ὁκονόμησε τὶς πενταροδεκάρες του γιὰ νὰ τ' ἀφήσῃ εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Δὲν εἶναι ὑπόδειγμα ἰδικῶν μας ὁ Βλάχος; Αἱ διαθῆκαι εἶναι τρεῖς. Ἐνὸς φιλοχρημάτου κληρικοῦ, ἑνὸς πολιτευομένου καθηγητοῦ και ἑνὸς Χριστιανοῦ διδασκάλου.

M. Σάββατον

N. B. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΩΝ ΑΠΟΡΩΝ

Κύριε Διευθυντά,

Εἰς τὸ τεῦχος 171 τοῦ Μαΐου ἐ.ἔ. εἶδομεν τὸ ἐρώτημα ποῦ ὑποβάλλατε περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπόρων εἰς Ἑλλάδα.

Διὰ τῆς παρουσίας μας ἔχομεν σκοπὸν νὰ σᾶς διαφωτίσωμεν περὶ τρόπου μετὰ τὸν ὅποιον αἱ Ἐπιτροπαὶ ἀπορίας κρῖνουν.

Θὰ σᾶς ὁμιλήσω διὰ τὴν Ἐπιτροπὴν ἀπορίας τῆς πόλεως Μεσσήνης (8.000 κάτοικοι) τῆς ὁποίας ἤμην πρόεδρος ὡς Διευθυντὸς και ἴσως ἐξ αὐτῆς ἐξαγάγητε συμπεράσματα και διὰ τὰς ἄλλας Ἐπιτροπὰς τῶν ἄλλων πόλεων τῆς χώρας.

Χαρακτηρίζεται μία οἰκογένεια ἀπορος Ἀγῆς κατηγορίας, ὅταν δι' ἕκαστον μέλος δὲν συγκεντρῶνῃ τὸ ποσοῦν τῶν 120 δραχμ. και τῆς Β'

κατηγορίας, ὅταν δὲν συγκεντρῶνῃ τὸ ποσοῦν τῶν 180 δραχμ. κατ' ἄτομον μηνιαίως.

Ἄν ἡ Ἐπιτροπὴ μας ἔκρινε σύμφωνα μετὰ τὸν Νόμον, τότε ἐπὶ 8.000 κατοικῶν τῆς Μεσσήνης ἢ ἐπὶ 2.000 οἰκογενειῶν εἶναι ζήτημα ἂν 30-40 οἰκογένεια θὰ ἐχαρακτηρίζοντο ἄποροι ἢ Α' ἢ Β' κατηγορίας, δηλαδὴ περίπου 150-200 ἄτομα.

Σήμερα ἔχουν χαρακτηρησθῆ ἄποροι Α' κατηγορίας περὶ τὰς (2.600) δύο χιλιάδας ἐξακόσια ἄτομα.

Καὶ θὰ ἐξηγήσωμεν τὴν μεγάλην διαφορὰν.

Αἱ Ἐπιτροπαὶ ἀπορίας ἀποτελοῦνται ἀπὸ μέλη ἀνήγοντα εἰς διαφόρους κοινωνικὰς τάξεις. Ὑποστηρίζουν και παραδέχονται ὅτι ἐλάχισται οἰκογένεια εἶναι ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι δὲν συγκεντρῶνουν τὸ ποσοῦν τῶν 120, τῶν 180 ἢ ἔστω τῶν 250 δραχμῶν κατ' ἄτομον μηνιαίως.

Ὅταν ὅμως ἀσθενήσουν, ὅταν πρόκειται νὰ κάμουν μίαν ἐγχείρησιν, ὅταν πρόκειται νὰ εἰσαχθῶν εἰς Νοσοκομεῖον, ποῦ θὰ εὑρουν τὰ χρήματα; Αἱ Ἐπιτροπαὶ λοιπὸν ἀπορίας, μὴ ἐξαιρουμένου οὐτε τοῦ ὑποφαινομένου, ἐχαρακτηρίζον ἀπόρους και ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι συνεχέντρωνουν τὸ ποσοῦν τὸ προβλεπόμενον ἀπὸ τὸν Νόμον, διὰ νοσοκομειακὴν περίθαλψιν.

Εἶναι ἡ πρώτη αἰτία ἡ ὁποία ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπόρων.

Ἐρχεται ὅμως και ἄλλο ζήτημα: Ἡ διανομὴ τῶν ἐξ Ἀμερικῆς τροφίμων ἢ τὰ ἐπιδόματα εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν στρατευομένων κλπ.

Καὶ ἀφοῦ ἐχαρακτηρισθῆσαν ἄποροι διὰ νοσοκομειακὴν περίθαλψιν ἄτομα εὐπορα κατὰ τὸν Νόμον, τότε ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν ἠμπορεῖ νὰ σταματήσῃ εἰς τὰ ὅρια τοῦ Ὑπουργείου και ἔτσι ἐφθάσαμεν εἰς τὸν ἀριθμὸν 2.600 ἀπόρων, δηλαδὴ 33% ἐναντι τοῦ πραγματικοῦ 1,5% ἢ τὸ πολὺ 2%.

Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1627 π.ἔ. ἀναφορᾶς μας ἀνεφέρωμεν τοῦτο εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Προνοίας και ἐζητήσαμεν ἵνα ρυθμισθῇ ἡ νοσοκομειακὴ περίθαλψις και τότε οἱ ἄποροι θὰ περιορίζοντο εἰς τὸ 2% και ὄχι εἰς τὸ 33%.

Δὲν λέγω, ὅτι τὰ πράγματα εἶναι ρόδινα. Ὑπάρχει ἡ πενία, ὑποφέρουν οἱ γεωργοὶ (διότι ἡ πόλις μας εἶναι 60-70% γεωργικὴ) ὄχι ὅμως τόσο ὅσον γράφετε εἰς τὸ σημειώμα σας, νὰ μὴ ἔχουν εἰσόδημα τῶν 120 δραχμῶν.

Νὰ σημειώσῃτε ὅτι εἰς τοὺς ἀπόρους περιλαμβάνονται και ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὸ σπίτι των, τὸ χωραφάκι των, τὶς ἐλλῆς των και 3-4 ἐργατικὰ χεῖρα τὰ ὁποῖα ἐργάζονται τοὺς 9 μῆνας τὸ ἔτος εἰς τὴν πατάκα, τὸ ρύζι, τὰ κηπουρικὰ, τὴν σταφίδα, εἰς τὰ ἐλααιοπερίβολα μετὰ ἡμερομίσθια μέχρι 60 και ἀκόμη 70 δραχμᾶς ἡμερησίως ἔστω δι' ὀλίγας ἡμέρας τὸ ἔτος.

Καὶ ὅ,τι συμβαίνει μετὰ τὴν πόλιν μας, συμβαίνει και μετὰ τὰς γύρω Κοινότητας, μετὰ τὰς γειτονικὰς πόλεις και ἴσως εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, καθὼς πληροφοροῦμεθα.

Ἐν Μεσσήνῃ τῇ 10 Μαΐου 1956

Μετὰ τιμῆς

Ὁ Δήμαρχος Μεσσήνης

ΣΤ. ΤΣΟΥΣΗΣ

ΜΙΑ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ

Δέν είναι μόνο άξια συγχαρητηρίων ή άραιοτάτη πρωτοβουλία των Έλλήνων Φοιτητών νά καταγγείλουν στους συναδέλφους των όλου του κόσμου τους βανδαλισμούς των Άγγλων εις βάρος των Κυπρίων, άλλα προπαντός και κυρίως εκπλήρωσις καθήκοντος πρὸς τήν ιερὰ ὑπόθεσι τῆς Κύπρου. Τὸ μικρὸ φυλλάδιον, πού κυκλοφόρησε στήν ἀγγλική με τίτλο «The Greek Students Accuse...» και πού περιέχει τὸ μαρτύριον τοῦ Α. Κορωνίδη, εἶναι ἀρκετὰ εὐγλωττο και δείχνει με ποῖο ἀπαίσιο τρόπο προσπαθοῦν οἱ κατακτηταὶ τῆς μαρτυρικῆς Μεγαλονήσου νά πνίξουν τὸ ἀπελευθερωτικὸ κίνημα πού ἔχει φουντώσει. Ἐλπίζομε, ὅλοι οἱ συνάδελφοι ὅλου τοῦ κόσμου, πού θά διαβάσουν αὐτὴ τὴν καταγγελία, νά ὑψώσουν φωνὴν διαμαρτυρίας μαζί μας και νά γίνουν συμπαραστάται τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀγῶνος.

Ὅμως θά θέλαμε, ἐπ' εὐκαιρία, νά τονίσωμε τὴν ἀνάγκη τῆς ἀμέσου και εὐρύτερας διαφωτίσεως τῆς παγκοσμίου Κοινῆς Γνώμης ἐπὶ τῆς Κυπριακῆς ὑποθέσεως. Τὴν πρωτοβουλίαν μιᾶς τέτοιας ἐξορμήσεως θά πρέπη νά τὴν ἀναλάβουν τὰ Ἀνώτατα Πνευματικά μας Ἰδρύματα. Πρὸ διετίας εἶχε γίνει μιὰ τέτοια προσπάθεια ἐκ μέρους τοῦ Πανεπιστημίου. Ἀνάγκη νά συνεχισθῆ και νά ἐν τ α ὀ. Ἄς συγγραφή, λοιπόν, μιὰ ἐπιτροπὴ Καθηγητῶν και ἄς ἐπιστρατευθοῦν οἱ φοιτηταὶ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσι. Ἄς ἔλθωμε σὲ ἐπαφὴ με ὅλα τὰ Πανεπιστήμια, με ὅλους τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους τοῦ κόσμου. Μία ὁλομυρῆ Βίβλος θά πρέπη νά κυκλοφορήσῃ και νά σταλῆ παντοῦ, μὰ τὸ συντομώτερο. Χρὲς μας ὁ ἀγῶνας. Ἐτσι φαινόμεθα ἀντάξιοι τῆς ἀποστολῆς μας, ἐκπληροῦντες συγχρόνως τὸ ἱερὸν μας χρέος πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους ἀδελφούς τῆς Κύπρου.

ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ

Σὲ λίγες μέρες θά κατακλύσουν κυριολεκτικὰ τὴν πρωτεύουσα οἱ ὑποψήφιοι. Κοινὸ τους χαρακτηριστικὸ : ὁ πόθος τῆς εἰσοδογῆς των σὲ κάποιον ἀπὸ τὰ ἀνώτατα πνευματικά Ἰδρύματα τῆς χώρας μας. Ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ παιδιὰ με τὴν ἀγνὴ διάθεσι ἀποτελοῦν ἓνα μεγάλο πρόβλημα. Εἶναι πράγματι ὅλοι αὐτοὶ οἱ νέοι μέσα στήν κλίσι τους, ἐρχόμενοι στὸ Πανεπιστήμιον ; Ποιὸς ἐνδιεφέρθη γιὰ τὸν ἐπαγγελματικὸν τους προσανατολισμὸν ; Κι ἂν δεχθῶμεν τὴν διαπίστωσι ὅλων πλέον τῶν ψυχολόγων ὅτι τὸ ἐπάγγελμα εἶναι ἓνα οὐσιώδες τμήμα τῆς προσωπικότητος, τότε γίνεται φανερόν ὅτι ἡ μέριμνα διὰ

τὸν κατάλληλον προσανατολισμὸν τῶν νέων μας δέν εἶναι μιὰ πολυτέλεια, ἀλλὰ εἶδος πρώτης ἀνάγκης. Ὅταν ξεκινοῦν οἱ νέοι μας χωρὶς τὴν βασικὴν προϋπόθεσι τῆς διαφωτίσεως και τῶν κατευθύνσεων προσώπων ἐπισημονικῶς κατηρτισμένων, μεγαλυτέρων των, με μιάν εὐρύτερη και πλουσιώτερη κοινωνικὴν πείρα, κινδυνεύουν νά βρίσκωνται στὸ σύνθετος λάθος τῆς ἐκλογῆς ἐνὸς ἐπαγγέλματος με μόνον κριτήριον τὴν φανταστικὴν ἱκανοποίησι τὴν ὅποιαν θά τοὺς παρέχῃ. Ἄλλὰ τραγικώτερα εἶναι συχνὰ τὰ ἐλαττήρια, πού τοὺς ὠθοῦν πρὸς τὴν μιὰ ἢ τὴν ἄλλη Σχολή, ὅπως ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν εἰσαγομένων ἢ ἀκόμη τὸ φανταχτερὰ προσοδοφόρον τοῦ ἐνὸς ἐπαγγέλματος ἢ τὸ σύντομον τῆς ἐκμαθήσεως τοῦ ἄλλου. Τραγικὴ ἀληθινὰ εἰρωναίκα, νά συζητᾶς με νέους και νά σοὺ ἀναφέρουν 3-4 Σχολές πού θά δώσουν ἐξετάσεις και πολλὰς φορὰς τελείως ἀνόμιους ! Ποία εἶναι ἡ κλίσι τοῦ νέου λοιπόν ; Γιὰ ποιά ἀπὸ ὅλες θά εἶχε ἄραγε τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα και τίς ἀνάλογες ἱκανότητες ;

Εἶναι ζήτημα ἀρτιωτέρας ὀργανώσεως τῆς παιδείας, ζήτημα παιδαγωγῶν, γονέων, διδασκάλων, ἐκπαιδευτικῶν συστημάτων. Εἶναι ζήτημα ἀγάπης και ἐνδιαφερόντος γιὰ τὴν νεολαία, πόνου και ἀνησυχίας διὰ τὴν πατρίδα μας. Εἶναι ζήτημα κρατούσης ἀρχῆς, πανεπιστημιακοῦ κανονισμοῦ, ἀλλὰ κυρίως και προπάντων ζήτημα αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν νέων, τῶν ὑποψηφίων, τῶν ἐνδιαφερομένων. Νά προσέξουν στὴ φωνὴν τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ των.

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ

Ὅταν φθάσῃ ὁμας ὁ τελειόφοιτος τοῦ Γυμνασίου στήν εὐχάριστο θέσι νά κτυπήσῃ τὴν πόρτα κάποιας Σχολῆς, τότε ὀρθώνεται ἐμπρὸς του ἀδυσώπητο τὸ... φροντιστήριον και ὄχι γιὰ ἓνα ἄλλὰ γιὰ πῶ πολλὰ χρόνια. Πῶς καθιερώθηκε ὁ θεσμὸς τῶν φροντιστηρίων δέν ξέρομεν. Ἐνα εἶναι τὸ ἀληθές. Ὅτι σήμερον ὅπως ἔχουν τὰ πράγματα ἀποτελεῖ μιὰ ἀνάγκη. Εἶναι σπάνιες οἱ περιπτώσεις ἐπιτυχίας χωρὶς φροντιστήριον. Ἄλλὰ σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἱστορία δύο τινὰ μπορεῖ νά συμβαίνουν : Ἡ οἱ Σχολές ζητοῦν πράγματα ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῶν γυμνασιακῶν μαθημάτων, με ἀντικειμενικὸ σκοπὸ νά μειώσουν τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰσερχομένων (κατὶ τέτοιον ἀκούστηκε γιὰ τίς περυσινὰς ἐξετάσεις κάποιας Σχολῆς), πρᾶγμα ὄχι και τόσον... ἀρμόζον. Ἡ οἱ προσερχόμενοι δέν εἶναι καλῶς κατηρτισμένοι. Πιστεύομεν μᾶλλον τὸ δεύτερον νά συμβαίη. Ἄλλὰ ποὺς πταίει γιὰ ὅλη αὐτὴ τὴν ὑπόθεσι ; Ἀσφαλῶς ἡ ἑλλιπὴς διδασκαλία εἰς τὰ

Σχολεία. Είναι ανάγκη να ξεφουρνίζουν τόσον, πλῆθος τὰ Γυμνάσια μας κάθε χρόνο; Ἀντί αὐτοῦ δὲ θὰ μπορούσε τὸ Ὑπουργεῖον νὰ ἐπέμβῃ καὶ νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς ὅλα τὰ Γυμνάσια τῆς Χώρας τὸ πρὸ πολλοῦ ἰσχύον σύστημα τοῦ χωρισμοῦ τῶν μαθημάτων εἰς δύο κύκλους, τὸν κλασσικὸν καὶ τὸν θετικόν; Ἀλλὰ μὲ αὐστηρότερον ἐλεγχὸν τόσον εἰς τὴν ἐφαρμογὴν ὅσον, προπαντὸς καὶ κυρίως, στὰ ἀποτελέσματα. Ἡ τουλάχιστον ἀς δημιουργήσῃ τὸ Πανεπιστήμιον μέσα στὸν κύκλον τῶν δικῶν του μαθημάτων προπαρασκευαστικὸν ἔτος, ὅπως γίνεται στὸ ἐξωτερικόν.

Τὸ γεγονός ἐστὶν ὅτι οἱ ἀποτυχίες στὶς εἰσαγωγικὰς δημιουργοῦν ψυχικοὺς κλονισμοὺς καὶ τραύματα. Τὸ φάσμα δὲ τῆς ἀποτυχίας κυνηγᾷ γιὰ πολλὰ χρόνια τὸν νέον, ὁ ὁποῖος δύσκολα πλέον προσαρμόζεται σὲ κάποια ἄλλη μορφή ἐπαγγέλματος. Καὶ νομίζομεν, ὅτι οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ προσθετῇ νέες κοινωνικὰς πληγὰς στὶς πολλὰς ποὺ ὑπάρχουν.

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΤΑ ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ

Μὲ τίς θερινὰς διακοπὰς οἱ φοιτηταὶ ἐπιστρέφουν στὶς ἐπαρχίες των καὶ ἀνάμεσα στὰ ἄφθονα ἐξοδα τῶν ἐξετάσεων τὸ εἰσιτήριο τῆς ἐπιστροφῆς ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖον... τσάκισμα. Γιὰ πολλὰς ἐπαρχίας τὸ ποσὸν εἶναι κυριολεκτικὰ ἀστερονομικόν διὰ τὸ φοιτητικόν βαλάντιον. Δὲν θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ κάποια οὐσιαστικώτερη ἐκπτώσις στὶς ὑπεραστικὰς συγκοινωνίας; Μόνον οἱ ἀτμοπλοῖκὲς ἐταιρίες προσφέρουν μίαν ἐκπτώσι 15 % γιὰ δέκα ἡμέρας πρὸ καὶ δέκα μετὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ τῶν Χριστουγέννων. Ἀλλὰ καὶ αὕτη ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν γραμμὴν πορτοῦ καὶ νὰ μὴ παρέχεται ἐκπτώσις ὅταν στὴ γραμμὴ αὕτη δὲν ὑπάρχῃ συναρισμὸς. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀεροπορικὰς, σιδηροδρομικὰς κ.λ.π. συγκοινωνίας, οὐδεμία γίνεται ἐκπτώσις.

Ο ΕΝΤΕΤΑΑΜΕΝΟΣ

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ

Πληροφορούμεθα, ὅτι πρὸ πολλοῦ ἔχει ἀρχίσει μίᾳ ἀξέπαινος προσπάθεια στὴν Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν: Ὁμιλὸς φοιτητῶν ἐκπαιδεύεται στὴν ἀπαγγελίᾳ καὶ ἐν γένει τὴν τέχνην τοῦ ἀρχαίου δράματος μὲ μίᾳ εὐρύτερη προοπτικὴ ἐμφανίσεως ἀρχαίων τραγωδιῶν στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ Ἐξωτερικόν. Μία τέτοια πρωτοβουλία εἶναι θαυμασία ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις. Θὰ μπορούσαμε νὰ σταθοῦμε στὴν σημασία ποὺ ἔχει γιὰ τὸ νεαρὸ φιλόλογο ἢ βαθεῖα καὶ οὐσιαστικώτερη γνώσις τοῦ ἀρχαίου δράματος. Ἐφ' ὅσον τὸν συγκίνησῃ αὐτὸν τὸν ἴδιον καὶ ἐφ' ὅσον τὸ ζῆσῃ σὲ ὅλες του τίς ψυχικὰς καὶ τεχνικὰς ἀποχρώσεις, θὰ μπορέσῃ νὰ μεταδώσῃ μεθαιρίῳ τὴν ἴδια συγκίνησιν στοὺς μαθητὰς του. Εὐχόμεθα, λοιπόν, σύντομα νὰ ἀπολαύσωμε κάποια πτυχή τῆς ἀρχαίας μας κληρονομίᾳς.

ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΕΚΔΡΟΜΕΣ

Τὸ θέρος εἶναι πάντοτε μίᾳ πρόσφορος ἐποχὴ γιὰ ἐκδρομὰς. Θὰ μπορούσε κάλλιστα νὰ ὀργανωθοῦν ὀρισμέναις φοιτητικὰς τῆ πρωτοβουλία τῶν Σχολῶν, οἱ ὁποῖαι ἀναντιρρήτως θὰ ἐξυπηρετήσουν πολλοὺς σκοποὺς. Ἐκτὸς τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀπολαύσεως ποὺ θὰ ἔδιδαν στοὺς φοιτητὰς, θὰ μπορούσαν νὰ προσφέρουν ἀνεκτιμῆτους γνώσεις, ἐφ' ὅσον ἐγίνοντο εἰς ἐνδιαφέροντας κάθε ἐπιστήμην τύπου. Ἀλλὰ καὶ ἡ γνωριμία μὲ τὴν Ἑλλάδα μας, αὕτη καὶ ἑαυτήν, ἀποτελεῖ διὰ τοὺς φοιτητὰς μας μεγάλο κέρδος. Ὅμως οἱ ἐκδρομὰς θὰ πρέπει νὰ ἀρχίσουν κάποτε νὰ ξεπερνοῦν τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος. Μία ἐπίσκεψις εἰς τὴν ξένην θὰ εἶχε πολλὰ νὰ δώσῃ. Κι' ἂν ἀφήσωμε τίς γενικώτερες γνώσεις τῶν φοιτητῶν καὶ μόνον ἡ προσπάθεια τῆς μεταφορᾶς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος στὸ ἐξωτερικόν θὰ ἀξίξει ὅλους τοὺς κόπους καὶ τὰ ἐξοδα ποὺ θὰ ἀπαιτοῦσε μίᾳ τέτοια ἐκδρομὴ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΤ. ΚΡΕΣΤΟΒΙΤΣ

Ἀπὸ τὴν συντροφίᾳ τῶν πνευματικῶν φίλων καὶ ἀγωνιστῶν τοῦ Περιόδικου τούτου, ἀπουσιάζει ἀπὸ τίς 20 Ἀπριλίου ὁ ἐκλεκτὸς συνεργάτης καὶ λογοτέχνης, διηγηματογράφος καὶ ποιητῆς, Ἀλέξανδρος Κρέστοβιτς. Ὁ ἀπρόοπτος θάνατός του, ποὺ προήλθε ἀπὸ συγκοπή τῆς καρδιάς, κάνει ὥστε ἡ στήλη αὕτη νὰ νοιώθῃ τούτῃ τῆ στιγμῇ, μαζὺ μὲ τὸ εὐρύτερο ἀναγνωστικὸ κοινὸ ποὺ ἐγνώρισε τὴν πνευματικὴν του παραγωγὴν, πὼς μὲ τὰ λίγα αὐτὰ λόγια δὲν ξεπληρώνει ἀπλῶς ἓνα χρέος τιμῆς καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν μνήμην ἐκείνου ποὺ ἔφυγε ἔτσι ἀπρόοπτα ἀπὸ τὴν συντροφίᾳ μᾶς, γιὰ τὴ χώρα τῆς αἰώνιας πατρίδας, ἀλλὰ ἀναπαοικρινεῖται στὸ βαθύτερο αἶσθημα, ποὺ νοιώθουμε νὰ μᾶς ὠθῇ νὰ πλησιάσωμε αὕτῃ τῇ μορφῇ ποὺ τὴ συνάδευε πάντα ἡ ἀπλότης κι' ἡ ταπεινοφροσὴν σὰν νὰ μᾶς καλῇ γιὰ ν' ἀκούσωμε τὴν ἀπλὴ ἱστορίαν τῆς ζωῆς του.

Ὁ Ἀλέξανδρος Κρέστοβιτς γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1905, ὅπου ἐφοίτησε καὶ ἐτέλειωσε τὸ Robert College. Ἐταί μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς ἀνατράφηκε μέσα στὴ μεγάλη ἐστία τῶν ἐθνικῶν θρόνων καὶ παραδόσεων.

Ἡ γενεὰ του, βγαλμένη ἀπ' τίς μεταφαναριώτικες οἰκογένειαι, ἐπαιξε σημαντικὸν ρόλον στὴν πολιτικὴν ζωὴ τῆς Ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας «ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου». Ἐταί ὁ παπποῦς του ἀπὸ τὸν πατέρα του, Γαβριὴλ Πασᾶ Κρέστοβιτς ἢ Χριστίδης ὁ ὁποῖος εἶχε σπουδάσει τὸ 1840 στὴ Παρίσι Νομικὰ καὶ Φιλολογία ἐγινε ἀργότερα στὴν Κωνσταντινούπολιν Καθηγητῆς τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου καὶ Ἀρεοπαγίτης κι' ὅταν μετὰ τὴν Βερολίνοιον Συνθήκην τὸ 1878 ἐκηρύχθηκε αὐτόνομη ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμιλία, διορίσθηκε Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ κατόπιν (1884) Γενικὸς Διοικητής.

Ὁ παπποῦς του ἀπ' τὴ μητέρα του Ἀλέξανδρος Πασᾶ Καραθεοδωρῆς, ἐγινε διαδοχικὰ πρέ-

σβυς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας στή Ρώμη, πρῶτος ἀντιπρόσωπός τῆς εἰς τὸ Βερολίνο Συνέδριο, Ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν γιά πολλά χρόνια, Ἡγεμών τῆς Σάμου, Ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας κ.λ.π.

Ἄλλὰ καί ὁ πατέρας του Στεφανάκης Μπέης Κρέστοβιτς, ἦταν ἀνώτερος διοικητικός ὑπάλληλος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καί ἀργότερα ἔγινε ἐκτός τῶν ἄλλων καί βοηθός Διοικητῆς (Βαλῆ-Μουαβίνης) Μοναστηρίου.

Ἀπ' αὐτὸ τὸ οἰκογενειακὸ καί ἱστορικὰ πνευματικὸ περιβάλλον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκίνησε ὁ Ἀλέξανδρος Κρέστοβιτς καί ἔφθασε κάποτε στήν Ἀθήνα. Ἐδῶ ἔπῃρε πτυχίον τῆς Μέσης Γαλλικῆς Ἐκπαιδύσεως, ἐσπούδασε Νομικὰ καί, ἀφοῦ ἐξήσκησε γιά λίγο τὸ δικηγορικὸ ἐπάγγελμα, διορίσθηκε ἀργότερα (1939) στό Ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν, ὅπου ὁ θάνατος τὸν βρῆκε προϊστάμενο τοῦ Μεταφραστικοῦ Γραφείου μὲ τὸν βαθμὸ τοῦ τμηματάρχου.

Ἄλλ' ὁ Ἀλέξανδρος Κρέστοβιτς ἐκτός ἀπὸ τίς ἐπαγγελματικὰς του ἀπασχολήσεις εἶχε τὸ δικό του πνευματικὸ κλίμα μέσα εἰς τὸ ὁποῖο ἐκινεῖτο.

Ὀδηγημένος ἀπ' αὐτὸν τὸν ψυχικὸ πλοῦτο, ποὺ δημιουργοῦσε μέσα στήν ψυχὴ του τὴ συναίσθησι τοῦ ἱεροῦ χρέους, ὅτι πρέπει δηλαδὴ νὰ δώσῃ κι' αὐτὸς τὴ συμβολὴ του στήν πνευματικὴ μάχην τῆς ἐποχῆς μας ἀλλὰ κι' ἀπὸ τῆ διψῶν ποὺ ὀδηγεῖ τὴν « ἔλαφον ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὕδατων » ἔφθασε κάποτε στήν πνευματικὴ περιοχὴ τῶν προσπαθειῶν τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς τὸ λογοτεχνικὸ του τάλαντο βρῆκε τὴν πιὸ κατάλληλην πνευματικὴν ἀτμόσφαιρα γιά νὰ ἐκδηλωθῇ καί ν' ἀποδώσῃ.

Ἡ λογοτεχνικὴ του παραγωγή ἔχει μιὰ μεγάλη ὁμοιότητα μὲ τὴν ἴδια του τὴ προσωπικότητα. Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν τὸν συναντοῦσε κανεὶς, ἐνοιῶθε ὅτι πίσω ἀπ' τὴν ἀπλὴν καί ἀπέριττη ἐμφάνισίν του, πίσω ἀπ' τοὺς ἀπλοῦς καί ἀνεπιτήδευτους τρόπους, ὑπῆρχε μιὰ πηγαία καλωσύνη καί γνήσια ἀγαθότης, ἔτσι ἀκριβῶς μέσα στήν ἀπλὴ λογοτεχνικὴ του παραγωγή ἐνοιῶθε κανεὶς ὅτι ὑπῆρχε πάντα ὁ μαρτυρὴς τῆς ἐμπνεύσεως, τῆς ὑγιοῦς πνευματικῆς σποράς, τῆς καλῆς διδασχῆς.

Στὴ λογοτεχνικὴ του παραγωγή (ποιήματα καί διηγήματα) ποὺ παρουσιάζει μὲ ξεχωριστὴ χάρι δὲν θὰ βρῆ κανεὶς σοφιστεῖς στοχασμῶν, « ἐγκεφαλικὴ ποίησι », μεγαλόστομες φράσεις, γιὰτὶ ἡ πνευματικὴ του παραγωγή εἶναι ἡ πνευματικὴ δημιουργία τῆς ἀγάπης καί τῆς καλωσύνης. Γι' αὐτὸ πολλὰ κομμάτια ἀπ' τὴ λογοτεχνικὴ του παραγωγή καί πρὸ πάντων ἀπ' τὰ ποιήματά του, μποροῦν νὰ σταθοῦν σὰν ἐξαιρε-

τικὲς δημιουργίαι ὅπως « Τὸ σαγκαράμι λέει », τὸ « Μικρὰς οἰκονομίας » καί ἄλλα.

Ἡ ἀρετὴ τῆς ταπεινοφροσύνης, ποὺ τὸν ἐχαρακτήριζε, τὸν ἔκανε νὰ κατανοήσῃ βαθειὰ τὴ μεγάλη σημασία τῆς ὁμαδικῆς πνευματικῆς ἐργασίας καί προσφορὰς ποὺ χαρακτηρίζει τὸ χριστιανικὸ κίνημα τῆς ἐποχῆς μας. Κι' αὐτὴ ἡ συναίσθησις τὸν ὤθησε νὰ λάβῃ μέρος στήν ὁμαδικὴ ἐργασία τῶν λογοτεχνικῶν κύκλων τῆς « Δαμασκοῦ », τοὺς ὁποίους περιέβαλε μὲ ἀληθινὴ στοργὴ καί ἀγάπην. Καρπὸς δὲ αὐτῆς τῆς προσπάθειας ἦταν ἡ ἀξιόλογη καί πολὺτιμη πνευματικὴ του δημιουργία (ποιήματα καί διηγήματα), ποὺ συμπεριελήφθηκε στὶς ἐκδόσεις τῆς « Δαμασκοῦ », « Τραγοῦδι τοῦ παιδιοῦ » καί « Χριστουγεννιάτικα διηγήματα », ἐκτός ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπην πνευματικὴν του παραγωγή, ἡ ὁποία δημοσιεύθηκε σ' αὐτὸ τὸ περιοδικὸ ἀπὸ τὸ 1949 καί ἐδῶθε.

Ἔτσι ὁ Ἀλέξανδρος Κρέστοβιτς ἄφησε στὸ πέρασμά του φωτεινὰ σήματα καί « σημάδια λυτρωμοῦ » ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Βερίτης, τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος ἐθαύμαζε καί ἀγαποῦσε. Καί τὸ δειλινὸν στὶς 20 Ἀπριλίου, ἦρθε ἡ ὥρα του γιά νὰ ἀνέβῃ στήν αἰώνια πατρίδα, ἔστω καί ἂν αὐτὸ τὸ ἀνάβασμα ἔγινε μὲ τὸν βίαιον τρόπο « τοῦ κερανοῦ », ὅπως ὁ ἴδιος τὸ εἶχε πεῖ μὲ τοὺς στίχους του :

« Πατέρα μου, προσμένω σὰν παιδί
ὅ,τι μοῦ δώσει τὸ δικό σου χέρι
κι' ἂν μέσα στήν παλάμη τὴν κλειστὴν
τὸν κερανοῦ μού κρῦβεις ἡ τ' ἀστέρι ».

Κι' ἀπὸ κεῖ ποὺ βρισκεται τώρα μπορεῖ νὰ βλέπῃ μὲ ἀγαλλίασι, τὸ προχώρημα τῆς πνευματικῆς αὐτῆς προσπάθειας, ποὺ κι' ὁ ἴδιος μὲ τόσο ἀγνὴ διάθεσι κι' ἀγάπην ἔλαβε μέρος καί νὰ ἐπαναλαμβάνῃ κι' αὐτὸς μαζί μὲ μᾶς τοὺς στίχους ποὺ ἔγραψε στὸ ποιήμα του « Φαροφύλακες »:

« ὦ πόσοι, πόσοι, κῦττα, φαροφύλακες,
Σκορποῦνε φῶς ἀπ' τὸ δικό σου χέρι !
Σὲ κάθε κάβο μακρυνὸ τῆς θάλασσας
Ἄραξε κι' ἓνα τ' οὐρανοῦ Σου ἀστέρι !

Καί προχωρεῖ στὰ κύματα κι' ἀπλώνεται
Τὸ φωτεινὸ τῆς νίκης Σου σημάδι
Σὰν μιὰς ἀγῆς ἀνέσπερης προμήνυμα
Στοὺς βράχους, σὰν θεριά καί στὸ σκοτάδι ».

Καί αὐτὴ ἡ συναίσθησις, ὅτι τὸ ἔργο τοῦ Ἀλεξάνδρου Κρέστοβιτς θὰ εἶναι ἕνας παντοῦνος « φαροφύλακας » καί θὰ συντελῇ πάντοτε στὸ προχώρημα τῆς πνευματικῆς προσπάθειας, ἀποτελεῖ τὸ καλύτερον μνημόσυνο γιά τὸν ἐκλεκτὸν συνεργάτη μας.

A. ΣΤΑΥΡΙΤΗΣ

Περιοδικὸν « Ἀκτίνες », ὄργανον τῆς « Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων ». Ἐκδόσις Χριστ. Ἐνώσεως « Ἀκτίνες ». Γραφεῖα : ὁδὸς Καρότση 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35 - 023. — Θεσ/νίκης : Ἄγ. Σοφίας 38. — Πειραιῶς : Φίλωνος 34α. — Ὑπεύθυνος : Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10, Ἀθήναι (1). — Ἐτησίαν συνδρομὴν δρχ. 35, ἔξωτ. δολλ. 3. — Προῖστ. τυπογραφείου : Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομιχάλη 176. — Χειρόγραφα, δημοσιεύματα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.